

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GEHEIMEKONFERENTSRAAD

CARL GEORG ANDRÆ.

EN BIOGRAFISK FREMSTILLING

MED BIDRAG TIL BELYSNING AF HANS SAMTIDIGE

AF

POUL ANDRÆ.

ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

LEHMANN & STAGES BOGHANDEL.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1909.

CARL GEORG ANDRÆ

GEHEIMEKONFERENTSRAAD

CARL GEORG ANDRÆ.

EN BIOGRAFISK FREMSTILLING

MED BIDRAG TIL BELYSNING AF HANS SAMTIDIGE

AF

POUL ANDRÆ.

ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

LEHMANN & STAGES BOGHANDEL.

GRÆBES BOGTRYKKERI.

1909.

FORORD.

Mere end 10 Aar er hengaaet, siden jeg i 1897 udgav et første Bind af en Biografi om Andræ, omhandlende særlig hans «Barndom og Ungdomsaaer» indtil Afgangen i 1834 fra den militære Høiskole. Men det forekom mig, at inden jeg fortsatte med en Skildring af de følgende Ungdomsaaer, maatte jeg have omtalt Andræ paa Politikens Omraade i Relation til vore Forfatningslove¹⁾, som Opfinder og Grundlægger af Forholdstals-Valgmaaden²⁾ — en Fremstilling af hans Betydning som Matematiker ligger jo udenfor mine Evner; først da kunde jeg vente, at ogsaa Andre end de Faa, der have staaet ham nær, vilde have Interesse ved at læse om de her foreliggende Aar, væsentlig optagne af en Studiereise til Paris.

Uden ret Varme og Glands bliver en Biografi jo let, naar Erindringerne gjengives paa anden Haand. Jeg har søgt at bøde herpaa ved i videst Omfang at lade Andræ

¹⁾ «Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855»; «Andræ—Hall overfor den politiske Situation i Efteraaret 1863», jfr. «Et Svar til Hr. Folke-
thingsmand N. Neergaard m. Fl.»

²⁾ «Andræ og hans Opfindelse Forholdstals-Valgmaaden, et Mindeskrift i Anledning af 50 Aars-Dagen for Forholdstals-Valgmaadens Indførelse» (1905); anden forøgede Udgave (1907).

selv føre Ordet, saaledes som han gjør det i en lille Dagbog og — mere fyldigt — i Breve til sin Moder og militære Venner, Øieblikkets ungdommelige Breve, der visselig ikke kunne sammenstilles med dem, der foreligge fra hans Manddomsaar: de tankevækkende, fremsynte til Krieger under Londoner-Konferencen¹⁾ eller de ridderligt og fint skrevne til Fru Heiberg angaaende hendes Forfatterskab²⁾; men just som Øieblikkets Stemninger egnede til at levendegjøre Billedet af Andræ.

I et Tillæg findes hidsat et Indhold af saare forskjellig Art, bl. A. et udførligt Brev fra Læssøe, hvori denne vore Krigsaars første Strateg, i Anledning af en ønsket Ansættelse som Lærer ved Høiskolen, giver en uforbeholden Charakteristik af sig selv. Under nærmere Motivering er ligeledes hidsat et Uddrag af Fru Andræs Dagbøger, omhandlende Indgivelsen af Andræs Demission som Finantsminister i 1856 og Scheeles forgæves Forsøg paa at danne et nyt Ministerium. Dernæst nogle Uddrag af Rapporter og Forarbejder, vedrørende Andræs Studier i Paris. Og endelig har jeg benyttet en Leilighed, som, selv om det lykkes mig at udgive endnu et Bind om Andræs Vita, dog næppe vender tilbage, til at give fagkyndige Læsere et lille Indblik i hans matematiske Beskjæftigelse ved — indenfor det Omraade, hvor Fremstillingen muliggjorde en Tilknytning — at hidsætte Optegnelser af hans matematiske Notitsbøger, saaledes som de under forskjellig Betegnelse foreligge i henved en Snes Oktavbøger, om-

¹⁾ «En Brevvexling mellem Andræ og Krieger under Londonerkonferencen 1864» (Særtryk af «Historisk Tidsskrift», 6. R. V).

²⁾ Første Bind af Biografien om Andræ, andet Afsnit, Cap. VII: «Andræ og Fru Heibergs literære Virksomhed».

VII

handlende de mest forskjelligartede Problemer paa et Videnskabens Omraade, der var ham langt kjærere end Politikens, optog hans Tid og hans Tanker og stedse beredte ham Glæde.

For Assistance ved at tilveiebringe nøie Overensstemmelse mellem Gjengivelsen af disse matematiske Optegnelser og Originalen, skylder jeg Direktøren for Gradmaalingen, Generalmajor V. H. O. Madsen, Tak.

Sluttelig bemærkes, at Brevene fra General Bülow til Andræ ligesom adskillige fra Læssøe og flere militære Venner, der ere benyttede i Fremstillingen, ere afgivne til det Kgl. Bibliothek, medens Størstedelen af Andræs matematiske Notitsbøger ere tilstillede Gradmaalingen.

Mai 1909.

P. A.

INDHOLD.

FØRSTE AFSNIT: PRAKTISK UDDANNELSE SOM MILITÆR (1834—35).

	Side
I. <i>Tjeneste ved det sjællandske Landsener-Regiment i Næstved: Andræ og Læssøe — Fr. Paludan-Müller. Relationer i senere Aar til Næstved: Herlufsholm — Andræ og Hall</i>	3
II. <i>Sommer og Efteraar i Kjøbenhavn 1835: Det militære gymnastiske Institut — Heibergs — Athenæum — Læssøe — Frederik VI og Andræs Briller</i>	19

ANDET AFSNIT: FØRSTE STUDIEREISE TIL PARIS (1835—36).

I. <i>En Afskedsaudiens hos Frederik VI — Nedreisen til Paris — Første Indtryk af Paris</i>	31
II. <i>Theaterglæder: Opéra Italien — Giulia Grisi; Opéra Français — Fanny Elszler; Théâtre Français — Casimir Delavigne — Victor Hugo; Folkelige Forlystelser: Karnevalet — Nationalfester — Tuileriehaven</i>	41
III. <i>Officielt Selskabsliv — Soirées hos Ministrene og i Tuilerierne</i>	53

	Side
IV. <i>Omgangsvener i Paris: David — Tscherning — Dr. Levy — Welhaven — «Viviennerne»: Bjerring, Bornemann og Martensen — Høyen — Heibergs — Hartmann</i>	58
V. STUDIER I PARIS, I—III.....	70
I. (S. 70—81). <i>Instrux fra Bülow — Forelæsninger paa Sorbonne og Collège Royal de France — Rapport til Bülow — Anerkjendelse af denne.</i>	
II. (S. 81—89). <i>Forelæsninger ved Ecole polytechnique — Indberetning om denne og om den franske Generalstabsskole — Selvstudium af matematiske Skrifter (Poisson og Carnot) — Anerkjendelse af Bülow.</i>	
III. (S. 89—97). <i>Sidste Indberetning til Bülow — Svækkelse af Synet — Bülow's Medfølelse — Økonomiske Vanskeligheder — Udgifter — Bülow's Hjælpsomhed.</i>	
VI. <i>Ønske om en ny Pariserreise — Frederik VI's Velvillie</i>	98
VII. <i>Brevvexling med Slægt og Venner i Kjøbenhavn — Abrahamsons Afsked fra Høiskolen — Nytaarsreflexioner. Nyheder fra Læssøe: Høiskolen og den polytekniske Lærestanstalt — Frederik VI og Generalstaben — Vrede mod «Kjøbenhavnsposten» og «vore Liberale» — Examensskrupler — I «Christinernes» Tjeneste — Heibergs Sommerforestillinger</i>	106
VIII. <i>Hjemreise — Bekymringer for Fremtiden — Matematisk Beskæftigelse — Heibergs — Læssøe — Ny Pariserreise i Efteraaret 1837 — Abrahamsons Forventninger om Andræ</i>	120

Af «Tillæget» fremhæves:

Et Brev fra Læssøe angaaende hans Ansættelse som Lærer ved den kgl. militære Høiskole (S. 131—142).

Uddrag af Fru Andræs Optegnelser vedrørende Andræs Demissionsbegjæring som Finantsminister i September 1856 og den derved fremkaldte Ministerkrise (S. 142—168).

Uddrag af Andræs matematiske Notitsbøger vedrørende «mathematiske Feiltagelser» (S. 175—180).

Uddrag af ovennævnte Notitsbøger vedrørende en fremtrædende Evne ved Andræs Behandling af matematiske Problemer: at naae de søgte Resultater «ad en saa jævn og elementær Vei som vel muligt» (S. 184—194).

FØRSTE AFSNIT.

PRAKTISK UDDANNELSE SOM MILITÆR
(1834—35).

I.

Tjeneste ved det sjællandske Landsener-Regiment i Næstved: Andræ og Læssøe — Fr. Paludan-Müller. Relationer i senere Aar til Næstved: Herlufsholm — Andræ og Hall.

Ikke saasnt havde Andræ afsluttet sine Studier paa den militære Høiskole, før der blev budt ham en militær Uddannelse af ganske anden Art. Ved Parolbefaling af 8. December 1834 blev han tilligemed sine Kolleger i Generalkvartermesterstaben, Flensborg og Trepka, beordret til at møde d. 20. s. Md. i Næstved for at gennemgaa Excerskolen ved det sjællandske Landsener-Regiment. Vistnok har denne Overgang fra Videnskabens Høresale paa Høiskolen, fra den nære Omgang med Heibergs til subaltern Tjeneste i «det lille, usle Næstved» været alt Andet end tiltalende for Andræ. Som menig Kavallerist maatte han lære at haandtere Sabel og Landse, indøve allehaande Greb for Parader, «sammensatte» og «enkelte», «i Stilling» og «med Spring», «Finter» og «Stød» mod Angreb af en landsebevæbnet Rytter, — «Til enkelt Kamp mod Landseneren — Dæk!» . . . «Fald ud dybt, og pareer kvart!» lød den daglige Kommando i de første sex Uger til de unge Stabsofficerer. Dertil kom Rideøvelserne, to—tre

Timer hver Dag paa glat Sadel uden Bøiler, «saa at man», som Andræ forsikrer Læssøe, «jo rigtignok nu og da kommer i Fare for at brække Halsen, da Ridebanen ligger paa Skraaningen af en temmelig steil Bakke, og man i Førstningen just ikke sidder meget fast i engelsk Sadel uden Bøiler»¹⁾. Af Distractioner efter endt Dagværk bød Smaakjøbstaden kun lidet, og Byens Borgere synes ikke just ved Indbydelser og deslige at have lagt an paa at forsøde Tilværelsen for de Herrer Stabsofficerer, der ogsaa jo kun som Passanter opholdt sig i deres Kreds, — «Aftenen, den eneste Fritid, tilbringer vi (Trepka og jeg) hjemme, da vi dels mangle Lyst til at gaa ud og dels savne Gjæstfrihed hos Næstvederne. Klokken 9 præcis gaa vi til Soveøvelserne, i hvilke vi have opnaaet stor Færdighed»²⁾. I Smaabreve til Læssøe skildres da ogsaa Opholdet som et «Exil» i en «mennesketom Ørk», . . . «Balanceerbrættet og Voltigeerhesten forskaffe os noget nær de behageligste Timer — *non ironice* — Du kan heraf slutte Dig til Næstveds Behageligheder», og Andræ bebuder sin Ven «en saadan Beskrivelse af sin Levemaade her, at Haarene skal reise sig paa Dit Hoved ved Tanken om selv engang at komme i samme Situation»³⁾.

Men bød end Opholdet i Næstved et føleligt Savn af tilvante Goder, virkede det velgjørende i Retning af et vist robust Velbefindende. Rideøvelserne, som efter de tre Herrers Ønske blev forøgede med endnu en Time daglig, bekom Andræ fortræffeligt, — «omendskjøndt mine Laar jo rigtignok spille i alle Regnbuens Farver»; en Øiensvaghed,

¹⁾ Brev fra Andræ af 15. Februar 1835.

²⁾ Ibid.

³⁾ Brev fra Andræ af 27. Januar 1835.

hvoraf han havde lidt det sidste Aar paa Høiskolen og som havde hindret ham i at deltage i Tegneøvelser, synes ganske at have fortaget sig, og hvad Legemskræfter angik, — ja, «saa er Musklerne i mine Arme opsvulmede til et Rumfang $= 2^{1/4}$, naar deres kjøbenhavnske Rumfang sættes $= 1$ »¹⁾. Dertil kom, at de lange Vinteraftener bød Andræ Stunder til at sysle med sine matematiske Interesser. «Frugter af mit Otium i Næstved» overskrives en Samling Optegnelser fra hine Maaneder, i hvilken han løser en Række Opgaver, fremsatte bl. A. af Galilæi, til Ex.: «Hvilken ret Linie maa et Legeme følge for i kortest Tid, ved Tyngden, at kunne bevæge sig fra et givet Punkt til en given Linie?» Eller: «Fra hvor stor Høide maa et Legeme falde, for at den Tid, det anvender, saavel til Faldet som til, med den erhvervede Slutningshastighed, at gennemløbe et givet Rum ($= a$), kan blive et Minimum?» — I sin Løsning af Opgaverne morer det derhos Andræ at undersøge, hvorledes denne lader sig hidføre ad den letteste Vei, in casu at paavise: at «det rette Resultat af begge Problemer kunde erholdes paa en lettere Maade ved at anvende Differential- og Integralregningen, hvilke imidlertid ved Problemernes Fremsættelse vare ubekjendte». Om ikke netop med dette Fritidsarbeide, men med den legemlige Trænering for Tanke, mindedes Andræ da ogsaa i senere Aar Opholdet i Næstved med Velvillie, — «man blev selv til noget af en Hest ved den stadige Omgang med Heste».

Blandt Vennerne i Kjøbenhavn var Læssøe den, der stod Andræ nærmest²⁾, og til ham rettes derfor den ind-

¹⁾ Brev fra Andræ af 15. Februar 1835.

²⁾ — — «Et fra Drenggeaarene fortsat og altid nøie Ven-

stændige Begjæring om i «alenlangt Brev» at erholde Nyt fra Hovedstaden. Beredvillig imødekom Læssøe sin Vens Ønske, skjøndt han rigtignok fandt det taabeligt at begjære Nyheder fra Kjøbenhavn i Januar Maaned, — «Har Du da tabt al Erindring, at Du ikke mere veed, at man i Januar ikke har andet Nyt end Kongens Geburtsdag, som sandeligen er gammel nok. Men hør da:

Nyheder:

En italiensk Sangerinde ved Operaen i Neapel har af Misundelse stukket Madam Malibran en Kniv i Halsen. — Nu har den Fugl sunget. Gud fri os fra de italienske Sangerinder. Amen!

Den oplyste preussiske Regjering anstiller Dragonader i Schlesien. Herren bevare os for preussiske Regjeringer. Amen!

End eengang skuede Danias Hovedstad den Høitidsdag, der skjænkede Frederik Eiegod Livet. Aarle paa Morgenstunden hørtes Jubelklang og Glædesskrig trindt om i Staden. Borgeren vandrede glædedrukken om paa Garderne, og Glædestaarer randt ned ad hans Kinder, der smilede af salig Fryd; thi Hvo er vel lykkelig som Danmarks Borger? Ak! boer han nær sin fredsæle Konge, betaler han ei meer end fyrretyve Tusinde til sine lykkelige, ei syndende, thi sovende Vægtere; ei meer end nogle hundrede Tusinder af Rigsbankdalere til sine elskede Fattige, etc. etc. etc. etc. «Gamle Danmark» — «Du Danskes Vei til Roes og Magt» — «Fjerde Christian!» etc. etc.»

skab» bemærker Læssøe 10 Aar senere i et Brev til den daværende Chef for den militære Høiskole, Oberstlieutenant Lønborg. Brevet, der i flere Retninger er karakteristisk for Læssøe, er i sin Helhed hidsat i «Tillæg».

«Er dette Nyt fra Hovedstadens eller Provindsernes Blade, saa er Følgende det ikke mindre:

Torsdagen den 29de Januar om Aftenen begave Deres Majestæter sig til Skuespilhuset. Gaderne, hvorigjennem de passerede, vare festligen oplyste. Ved Indtrædelsen i Huset modtoges Deres Majestæter med et fem Gange gjentaget Jubelskrig, hvorpaa det tro, lykkelige Folk taug lidt stille og saa istemmede følgende Sang af Theaterdigteren, Hr. Professor J. L. Heiberg:

«Lirum, Larum, den gamle Snak».

Derpaa opførtes «Borgfogdens Bryllup» og derpaa «Alferne», og derpaa skreg man, til man taug stille, og saa gik man hjem, og saa var det forbi.

S. T. Herr Justitsraad, «Archiater» von Schönberg¹⁾, har skrevet et milelangt Digt til Kongen. Hver Strophe begynder med et storttrykt «Dannemand», og Digtet ender:

«Den Dannemand synker i Maries Favn!»

eller saa omtrent. Du kan selv eftersee det i Statstidenden, thi den kommer til Næstved.

David kæmper tappert mod Goliath. «Man» siger, hans Indlæg er ei godt. Jeg tager mig den Frihed at mene, det er fortræffeligt. Haagens Indlæg kommer idag i «Fædrelandet»; faaer Du det til Næstved, faaer Du noget Godt²⁾. *Non ironice*».

— — —

«Brevet er 24" 9''' langt, naar Du regner alle tre beskrevne Siders Længde; det er altsaa mere end en Alen

¹⁾ Hofmedicus hos Frederik VI (Dansk biogr. Lexikon XV, 436 ff.).

²⁾ Dansk biogr. Lexikon IV, 214 og VI, 435.

langt. Jeg har altsaa ikke ganske nøie efterkommet Bestillingen paa det «alenlange Brev», men ved at beskjære kan Du let faae den Størrelse, Du ønsker»¹⁾).

Efter at Læssøe saaledes har meddelt Nyt fra Hovedstaden og, som han forsikrer, «ret som man vrider en vaad Klud, til hver Tanke af Fugtighed har forladt den, har presset hver Nyhed ud af sig», morer det ham at drive Gæk med Andræs Kvide i den mennesketomme Ørk. «Man fortæller her, at I tre ærede Herrer dernede i Smaakjøbstaden ikke have anden Glæde end at betragte hverandres Ulykke og de deilige Grimacer, den frembringer paa de respektive Ansigter. Det er rigtignok en noget diabolisk Glæde; er Næstved Skyld deri, saa ligner det jo rigtignok lidt et Helvede» . . . «Sig mig ellers, hvordan det gaer eller falder paa Balanceerbrættet og paa Voltigeerhesten? — Har Du aldrig faaet en Snyder, fordi Hesten var mindre propert vadsket?» Og ret con amore driller han sin Ven fra den ømmeste Side: med Theaterglæderne i Kjøbenhavn, som han kan nyde med Fru Heiberg som Optrædende, men Andræs maa savne: «Oehlenschläger (hør! hør! see! see!) fortæller til alle Mennesker, at Stykket [«Alferne»] var fortræffeligt. Han har Ret. (Det kan jeg faae at see, hvad kan Du? Æ! Æ! Børn, peger Fingre ad Staldkarlen!)» . . . «Eet kan jeg dog drille Dig med endnu. Iaften skal jeg hen at see Fru Heiberg i «Qvækeren» og i «Alferne»: som Dandserinde og som Alf. Hi, Hi, Hi! Hvad skal Du see? En sort eller en bruun Mær, af sjællandsk eller jydsk Race?»

Dog i al Godmodighed lyder Læssøes Drillerier, — «*Never mind*; bryd Dig ikke om det; Du skal inte

¹⁾ Brev fra Læssøe af 2. Februar 1835.

græde strax; kan nok komme til Kjøbenhavn engang igjen»¹⁾).

Paa lignende spøgefuld Maade meddeler Andræ sine Nyheder fra Næstved og tillader ikke sin Ven at se ham med Graad i Øiet.

«Nyheder fra Næstved:

En italiensk Sangerinde har af Misundelse ikke stukket Madame Malibran en Kniv i Halsen, saa at altsaa denne Fugl endnu længe kan vedblive sin Sang. — Næstved er, som Du seer, just ikke tabt bag af en Vogn.

Kongens Geburtsdag feiredes af samtlige Landsener-officerer + 3 Adjoints i Generalstaben ved en brillant Frokost, hvor Champagnen flød i Strømme. Om Aftenen var der Souper og Bal i Klubben «Den venskabelige Forening». Ved Bordet udbragtes Skaaler for Kongen, Kammerherre Castenschiold [Oberstlieutenant ved Landsener-Regimentet] og Stænderne. Denne sidste Skaal skulde have været ledsaget af en Tale, men Byens Deputerede, Hr. Prokurator Rye, som dette Hverv var overdraget, kjørte sig fast ved det fjerde Ord. Dog har han velvilligen senere opskrevet, hvad han havde betænkt at sige. Flensborg, som har gjennemlæst Opsatsen, forsikrer, at Talen vilde være bleven ret smuk.

NB. Hr. Prokuratoren angiver, at en smuk Dame, hans Vis-a-vis ved Bordet, bragte ham fra Koncepterne ved at se stift paa ham i det ulykkelige Øieblik» . . .

«Under 14. Februar er jeg her bleven udnævnt til Chef de l'avant-garde. Mit Kommando bestaaer af 2 Bri-

¹⁾ Brev fra Læssøe af 2. Februar 1835.

gader. So ein Kerl bin ich, — Æh, Æh! peger Fingre ad Skoledrengen!»¹⁾).

... «Søndag den 8de ds. saae jeg her «Julestuen» og «En Aften paa Billardet». Du kan tro, det var morsomt. Paa mit Adgangskort stod: «For Hr. Premierlieutenant Andrees»²⁾).

Iøvrigt lod Skæbnen ikke Læssøe dø i Synden for hans drilske Udfald over Andræs Savn i Næstved. Thi man høre hans Klage, da han to Aar senere (Efteraaret 1837) gennemgik en lignende Exercerskole ved Husarregimentet i Jægersborg. «Hinkende hjem fra Stalden, træt og udmattet af Dagens Besværligheder», modtog han Brev fra Andræ i Paris: «Det var en Svir, den første af Værdi i lang Tid»; men «Glæden ved Brevet varede kun en halv Time, saa maatte der spises, og saa til — Pakning, Vagt-tjeneste, Karabineexercits, Felttjeneste, aah, Gud hjælpe mig! Nei, nu er det aldeles uudholdeligt; jeg har aldrig i mit Liv havt det saa slet som nu» ... «Hvilke Offre maa man ikke yde Staten! Stjæle Aar ud af sit Liv, smide dem bort, ad Helvede til, ja undskyld mine heftige Ord; men jeg kunde blive rasende. Jeg begriber næsten ikke, at jeg ikke smider Sabel, Gevær, og hele Stadsen i Jordan og løber min Vei. Uden al mulig Storagtighed har man dog en Slags Ret til at ansee det under sin Værdighed at anvende Timer, ja efter simpel Addition, Uger paa at gjøre Bomspring, Volte til høire og venstre, og Gud veed, hvad det Alt hedder» ... «Jeg gjorde hellere et halvt Aars Exerceertid, end en Maanedes Skolegang paa Jægers-

¹⁾ Først to Aar senere, i Efteraaret 1836, afgik Læssøe fra den militære Høiskole.

²⁾ Brev fra Andræ af 15. Februar 1835.

borg. Den gode Skolemester er utaalelig; Skolen er utaalelig; Jægersborg er utaaleligt; Alting er utaaleligt, og jeg selv kan blive utaalelig, naar jeg endnu engang begynder paa mine Lamentationer; *sat, sat, sat, sapientissimo*¹⁾).

Med saa stærke Ord varierer Læssøe sin Lede ved denne Skoletid, — «Lære og Skole, det er magiske Ord hertillands! Gud veed, naar jeg skal hoppe ud af deres Tryllekreds. Nu har jeg lært og gaaet i Skole i 20 Aar, *cela m'ennuie*»²⁾). Og Andræ tager Anledning til at minde sin Ven om, hvor forskjellig Talen lød, da han selv faa Aar forinden befandt sig i lignende Situation ved Excercerskolen i Næstved. «Naar jeg blot kunde huske Alt, hvad Du tidligere fremførte om det Skammelige i at være misfornøiet med det, der var bestemt at man skulde gjøre, etc. etc., vilde jeg have en fortræffelig Leilighed til at kunne slaa Dig med Dine egne Vaaben, men jeg vil være

¹⁾ Brev fra Læssøe af 1. November 1837.

²⁾ Brev fra Samme af 6. Januar 1838. — Man tro dog ikke, bør alt her føies til hine Udbrud af Lede ved Skoletiden i Jægersborg, at Læssøe var en Malkontent, misfornøiet overhovedet med al Militærtjeneste udenfor Kjøbenhavn. Ingenlunde; i Breve faa Maaneder senere, fra Tjenesten ved Eskadronen i Roskilde, glæder han sig tvertimod over Tilværelsen i den lille Kjøbstad, hvor han «nyder en Ro og Uforstyrretted, som han aldrig tidligere har havt», — «en ganske egen, yderst behagelig Følelse af Velvære, som han skjønner paa og frygter for at tabe», benyttende Fritiden til allehaande Læsning, ikke mindst af filosofiske Værker, . . . «Fichtes Ontologie er mit stadige, opbyggelige Studium». Kun Eet savnes da af Læssøe, — at «han ikke kan komme til at tale med Nogen, om hvad han læser» . . . «Det skal være yderst behageligt,

høimodig og blot glæde mig over, at vi stedse blive mere og mere enige»¹⁾).

Blandt Venner i Kjøbenhavn, der mindedes Andræ med Nyheder, hørte ogsaa den Heibergske Kreds, bl. A. Fr. Paludan-Müller, der sendte ham «det tyrkiske Fruentimmer», *alias* den versificerede Fortælling «Zuleimas Flugt», og derhos bragte ham Hilsen fra «Christianshavn [Brogade] Nr. 3», — «Skjøndt Alt er meget vel dér, er Fruen dog endnu ikke i velsignede Omstændigheder, hvilken negative Fortjeneste et taknemmeligt Publicum bør paaskjønne» . . . «At De maa leve vel i Deres Exil, ønsker

Deres hengivne

Fr. Paludan-Müller»¹⁾).

Faa Uger senere havde Andræ den Fornøielse personlig at kunne takke Paludan-Müller for den kjærkomme Gave, idet han opnaaede en kort Permission til Kjøbenhavn. Slig Fornøielserreise dog næppe opnaaet uden Besvær, — «Jeg har følt Vedkommende paa Tænderne for at undersøge, hvorvidt det skulde være muligt for et Par Dage at slippe ud af Helvede, ɔ: at faae 2 à 3 Dages Permission til Kjøbenhavn. Resultatet var et noget mystisk, surladent Svar, som i det Mindste pro primo ikke lader mig haabe Meget»²⁾). Alt i Slutningen af Maanedelen, blev Haabet dog virkeliggjort.

naar vi begge kunne komme til Kjøbenhavn til Sommeren» (Brev fra Læssøe af 13. Februar 1838).

¹⁾ Brev fra Andræ af 15. November 1837.

²⁾ Brevet i sin Helhed hidsat i 1ste Bind af Biografien om Andræ, S. 163—164.

³⁾ Brev fra Andræ af 15. Februar 1835.

Hurtigere end Andræ kunde vente, slog Befrielses-timen fra Skolen i Næstved. I Forening med Trepka indgav han medio Marts en Ansøgning til Kongen om «at vorde fritaget for at deltage i de gymnastiske Øvelser og i den rent theoretiske Undervisning, der gives Rekruterne i den Kavalleriskole, de ere befalede til at gennemgaa, idet de dels tidligere have underkastet sig de befalede Prøver heri, dels derved vilde vinde en Tid, der gjorde det dem muligt at vedligeholde og fortsætte den Dannelse, de ved Deres Majestæts Naade have erhvervet paa den kgl. militære Høiskole». Andragendet blev anbefalet til General Bülow's Velvillie, og takket være den Yndest, som Andræ i saa høi Grad nød hos denne, Frederik den VI's formaaende Raadgiver og Ven, stillede Kongen sig velvillig overfor begge Officerers Ønske. «Hvis Du endnu lever», skriver Andræ til Læssøe om det heldige Udfald af sit Andragende, «vil jeg dog tilføie et Par Ord, som skulle tjene til at pirre Din Nysgjerrighed. Skoleforstanderen, Ritmester Sauerbrey, har været i Kjøbenhavn og havt en lang Konferents med Kongen om os. Hans Majestæt har med egen høie Mund givet ham en Befaling, berørende vor Tilværelse her (og følgelig ogsaa Din engang i Tiden), hvorved denne er bleven betydeligen forandret». — Hvori Forandringen bestaaer, vil Andræ dog ikke fortælle sin Ven, førend de sees i Kjøbenhavn, til Straf for, at han i 14 Dage ikke har ladet høre fra sig.

I Begyndelsen af Mai var Andræ færdig med sin Tjeneste ved det sjællandske Landsener-Regiment. Ved den afholdte Examen bestod han «med Tallet 168, ifølge hvilket han» — som det hedder i det under 3. Mai af Skoleforstanderen, Ritmester Sauerbrey, udstedte Skolepas —

«ansees duelig som vel underviist Kavallerist». Og «til det Vidnesbyrd, som dette Skolepas indeholder, finder Chefen for Landsener-Regimentet, Høegh-Guldberg, det sin Pligt at føie, at man i enhver Henseende har havt ligesaa megen Anledning til Tilfredshed med Hr. Premierlieutenantens Iver for og Uddannelse i praktisk Færdighed som Kavallerist i den Tid, han gjennevgik Exercerskolen, som senere, da han med allerhøieste Tilladelse deltog som Kavalleriofficer i Regimentets Øvelser paa Linien».

Siden hin Foraarsdag, da Andræ forlod Næstved, har han næppe gjensét den lille By. Der kunde dog let være blevet Anledning dertil. Blandt de Valgkredse, der opfordrede ham til at stille sig ved de første Folkethingsvalg i December 1849, var ogsaa Præstø Amts 3die Kreds, hvis Valgkomité rettede en Forespørgsel til ham herom. Alt forinden havde Andræ imidlertid modtaget en lignende Opfordring fra Faaborg i den 4de Svendborgske Valgkreds og besvaret denne imødekommende, og maatte da nøies med at udtale sin Tak for den Ære, Valgkomitéen i Næstved havde viist ham.

Ogsaa senere i Livet kunde der være blevet Anledning for Andræ til at gjensé det Sted, hvor han havde modtaget sin Uddannelse som Kavallerist, og — i Mangel af anden Leilighed — ønsker jeg her at berøre denne Anledning, idet den belyser Andræ under saare forandrede Forhold, 20 Aar senere som Medlem af December-Ministeriet. — Fremfor Enhver, ja udelukkende, skyldtes det Andræ, at Hall omsider erholdt Udnævnelse som Forstander for

Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt. Ved Grev Knuths Død i Januar 1856 ønskede Hall dette Forstanderskab, og Andræ fandt hans Ønske velgrundet. Der var imidlertid Adskillige, der forment at have Krav paa den behagelige Stilling, og i Ministeriet var Bang og Scheele begge stemte for, at den ikke burde beklædes af en borgerlig født Minister, men af et Medlem af den danske Adel, — «gamle Trolle», siger Bang saa skjønt, vilde vist vende sig i sin Grav, om ikke en gammel Slægt blev Protektor for denne videnskabelige Anstalt¹⁾. Sagen trak ud i Maaneder, indtil den omsider i Juli blev bragt frem i en Ministerkonference. En Diskussion mellem Andræ og Scheele, støttet af Bang, der begge holdt paa, at Stillingen i hvert Fald ikke burde besættes med en Minister, førte ikke til noget Resultat, og Sagen kom derfor til Afstemning, ved hvilken det da af Majoriteten blev vedtaget, at Hall skulde indstilles til Posten. Paany trak Sagen i Langdrag, indtil Hall nogle Uger senere i en tilfældig Samtale med Kabinetssekretæren, Liebenberg, modtog Underretning om, at Indstillingen længst var expederet og afgjort af Kongen, men at Kongen havde ment ikke at kunne tage Hensyn til den. «Hall maatte dog ikke», forklarede Liebenberg, «heri se nogen Mangel paa Velvillie fra Kongens Side, men blot et Principspørgsmaal, — ogsaa Kongen mente, at en Minister ikke burde udnævnes til en saadan Stilling». Med sit føielige Temperament vilde Hall helst, at det ikke kom til Splid i Ministeriet af den Grund, men at man fandt en Udvei, saaledes til Ex., at en af de Flere, der havde henvendt sig til Kongen om Stillingen, midlertidig konstitue-

¹⁾ Optegnelser af Andræs Hustru fra April 1856.

redes i denne, og at den først tilfaldt ham ved hans Afgang som Minister. Andræ vilde imidlertid paa ingen Maade finde sig i denne Tilsidesættelse af, hvad der fremtraadte som en Indstilling fra Ministeriet i dets Helhed, — «en Insult, som hverken Hall eller Ministeriet burde taale»; og Scheeles Intrigieren paany ved denne Leilighed, i Forbindelse med hans Egenraadighed som Udenrigsminister, foranledigede da et skarpt Sammenstød mellem ham og Scheele, da der i en Ministerkonference (18de Juli) blev spurgt af Hall om Indstillingens Skæbne, — — «Har De, Geheimeraad Scheele, faaet Svar fra Kongen paa den Herlufsholmske Indstilling?» Scheele: «Nein, jeg har slet ikke faaet nogen Svar». Hall: «Ikke? Det forundrer mig, thi Liebenberg sagde til mig, at Indstillingen var indsendt til Kongen, men at Kongen havde ment ikke at kunne tage Hensyn til den». Scheele: «Ach ja, Liebenberg mo De ikke regne paa, han taler saa ofte sodan noget hen, til Ex. etc. etc.» Andræ: «Ja, det var, hvad jeg nok formodede, Sniksnak. En formelig Usandhed har han jo allerede gjort sig skyldig i, ved at han bestemt sagde, at Indstillingen var afgjort; saa maatte den allerede være hos Geheimeraad Scheele, som jo slet Intet har modtaget; det vilde jo ogsaa være utænkeligt, at Kongen kunde give et saadant Svar». Scheele: «Ja, det veed jeg dog ikke; Kongen faaer Indstillinger, han maa dog virkelig være berettiget til at besvare dem med «Ja» eller «Nei»». Andræ: «Men ligesaa vist maa det være vor Ret, ja Pligt at føle os fornærmede derved og tage Forholdsregler derefter. Saa længe vi ere Kongens Raad, maa han tage Hensyn til, hvad vi raade; kun i det Tilfælde kunne vi vedblive at være det». Scheele vilde afbryde med, at det var en

gammel Historie, man ikke altid kunde trække frem. Andræ: «Jo, hver Gang der er Grund til at trække den frem»¹⁾ — —

Yderligere Sammenstød med Scheele i det samme Ministermøde om Besættelsen af nogle Gesandtskabsposter, som Scheele ikke vilde lade komme til Forhandling med sine Kolleger, men afgjøre paa egen Haand, og derhos den stærke Ringeagt, som Andræ nærede for Bangs «Usselhed» i Egenskab af Konseilspræsident, bragte da Andræ til at realisere et længe næret Ønske om at træde ud af Ministeriet ved at gjøre ogsaa Besættelsen af Forstanderskabet paa Herlufsholm i Overensstemmelse med Indstillingen til et Kabinetsspørgsmaal for sit Vedkommende²⁾. Hvorledes den herved foranledigede Krise, der trak ud i Uger, førte til at Andræ, i høi Grad imod sit Ønske, men under Trusel om Abdikation fra Kongens Side og stærkt Tryk af sine Kolleger, blev saa at sige tvunget til at paatage sig en Rekonstruktion af Ministeriet, er andetsteds omtalt³⁾. Først med Andræ som Konseilspræsident modtog Hall sin Udnævnelse som Forstander for Herlufsholm. I Kabinetsreferat med Kongen viste denne sig fremdeles ikke ret villig, men Andræ foreholdt ham, *suaviter in modo*, at «nu maatte virkelig den Sag have en Ende», — «Ja, ja, da», føiede Kongen sig, og i December (1856), efter saa nær et Aars Forløb, modtog da Hall Udnævnelse i den attraaede Stilling⁴⁾.

Vistnok bød Virksomheden her Hall Glæde som ingen

¹⁾ Optegnelser af Andræs Hustru fra Juli 1856.

²⁾ Sammesteds fra Juli til September 1856. Nærmere i «Tillæg».

³⁾ P. Andræ, Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855, Tillæg, S. 415 ff.

⁴⁾ Optegnelser af Andræs Hustru fra December 1856.

anden. Paa Herlufsholm fandt han et andet Hjem, hvor han efter sin Afgang som Minister «tilbragte en stor Del af Aaret, navnlig af Sommeren»¹⁾. Men — for at afslutte den lille Excurs — efter at Hall havde faaet sig indrettet paa Herlufsholm, lød ofte og indstændig hans Opfordring til Andræ om dog engang med sin Familie at tage ned og besøge ham paa det gamle Herresæde. Den Art Gjæstevenskab laa imidlertid slet ikke for Andræ; forgjæves tilskyndede hans Sønner, men maatte nøies med at læse om Trolleballer og Fugleskydninger i de guldsnitssirede Skoleprogrammer, som Hall sendte dem, forsynede med en venlig Paaskrift. Men om Andræ havde efterkommet Halls Indbydelse, næppe kan der tvivles om, at han, der holdt af at mindes sine Ungdomsdage, vilde have vandret den lille Tur langs med Susaaen ned til Næstved for under saa forandrede Forhold at se de Skrænter, hvor han som ung Kavallerist «paa glat Sattel uden Bøiler nær havde brækket Halsen», i Tanken at høre den rüstige Kommando: «Til enkelt Kamp mod Landseneren, Fald ud!»

¹⁾ C. St. A. Bille i Dansk biografisk Lexikon VI, 505.

II.

Sommer og Efteraar i Kjøbenhavn 1835: Det militære gymnastiske Institut — Heibergs—Athenæum — Læssøe — Frederik VI og Andræs Brilller.

Legemlig styrket vendte Andræ medio Mai tilbage til Kjøbenhavn. Med fornyet Glæde kunde han optage sine matematiske Studier, men ung, endnu ikke 23 Aar, og selskabeligt anlagt som Faa — «*le caractère et les manières les plus aimables*»¹⁾ — ogsaa Fornøielserne: Besøgene hos Heibergs og Samtalerne med Læssøe ved en Pibe Tobak i den Leilighed, han sammen med Moderen beboede i Boldhusgade og som forekom ham saa vel indrettet. Ogsaa et lille Gode i pekuniær Retning havde Opholdet i Næstved medført. Af de mange Bække smaa, der i de 4—5 Maaneder tilflød ham som «Gage i Ingeniørkorpset med Tillæg som Adjoint i Generalkvartermester-Staben», i «Diæter og Fourage», «Cuur og Beslagpenge» osv., tilsammen ca. 480 Rd. Sølv, havde han været i Stand til at sammenspare mere end 100 Rd.

¹⁾ Brev fra Heiberg af 11. Novbr. 1834 til P. A. Heiberg i Paris; omtalt i 1ste Bind af Biografien om Andræ, S. 145.

og dermed øge den lille Nødskilling, som han anbefalede stedse i Livet at skaffe tilveje som Rygstød.

Med Kavalleriskolen i Næstved var Andræs praktiske Militærtjeneste dog endnu ikke afsluttet. Den kongelige Parolbefaling bød nemlig, at han «efter at have gennemgaaet og taget Examen paa Skolen ved det sjællandske Landsener-Regiment, skulde i Forening med Steinmann og Flensborg gennemgaa Kjøbenhavns Garnisons Exercerskole og det militære gymnastiske Institut». Men om end disse Øvelser strakte sig helt ud paa Efteraaret, har de næppe voldet Afbræk i de tilvante Goder. Ogsaa denne Sommer laa Heibergs paa Landet i Taarbæk, — og «om Aftenen i de deilige Solnedgange», mindes Fru Heiberg, «kom Andræ og andre af vore Venner ofte ud til os», — Andræ mindst en Gang ugentlig, som det sees af hans detailleret førte Regnskabsbøger, hvor «Ridetur til Taarbæk» opføres med et Fixum af «2 Rd.» — Og naar Vennerne saaledes kom, «da satte vi os Alle paa Skrænten, og Heiberg kom da i sit guddommelige Humør med kjølede Drikke ovenpaa den hede Dag, og vore Venners glade Stemning forhøiede vor Nydelse. Var Stemningen paa det Høieste, sang vi Bellmannske Sange og drak den udødelige Digtets Skaal»¹⁾). Stundom kom ogsaa Heiberg i sin lille Gig kjørende ind til Boldhusgade for at hente Andræ til «Eriksborg». Men — hvad ene mindes fortalt om disse Besøg — naar Heiberg traadte ind i Andræs Værelse og saae, hvorledes Alt laa i den sirligste Orden, kunde han forarget udbryde: «Uf, skal det nu være hyggeligt med al den

¹⁾ Johanne Luise Heiberg, Et Liv gjenoplevet i Erindringer I, S. 311—12.

Orden? Nei, her skulde kastes omkring med Bøger og Papirer, saa kunde her blive hyggeligt». I Meget kunde Andræ lade sig paavirke af Heiberg, men saa vidt, at bryde sin medfødte Ordenssands, gik hans Føielighed dog ikke.

Til Distraktionerne i denne Sommer hørte ogsaa Læseselskabet Athenæum, i hvilket Andræ dengang lod sig indmelde. Hvorledes han her fik sin Trang til at følge med i den europæiske, særlig franske Litteratur, tilfredsstillet, snart blev en daglig Gjæst, paa bestemt Klokkeslet begivende sig til og fra sin Lektüre, er næppe ubekjendt; mindre vistnok, at han ogsaa her i en lille Kreds, der ligesom han foretrak at holde sig til den saakaldte «franske Side», fandt Venner, med hvem han i senere Aar daglig vexlede Tanker, blandt Danske til Ex. den gamle Admiral Bille og blandt Diplomaterne Dotézac, der i mange Aar var en ligesaa trofast Gjæst i Selskabet som han selv, — «*cher et fidèle compagnon de l'Athénée*», tilskrives Andræ i Smaabilletter fra denne Ven. Mangen munter Skæmt mindedes Andræ med den joviale Diplomat, der tog sig saa forskjellig ud, eftersom han pudset og velvadsket optraadte i sin Uniforms Glimmer, eller mindre soigneret, i beskedne Klæder flanerede paa Kjøbenhavns Gader. Sproget bød ingen Vanskelighed, fra aarelangt Ophold i Paris var Andræ fortrolig dermed, skjøndt Dotézac jo nok stundom kunde forarges og foreholde ham, at det dog var syndeligt, at han, der talte saa fortræffelig Fransk, i sin Brug af Verberne fandt saa lidet Anvendelse for Subjonctif. «*Bah, mais vous comprenez que je n'en ai pas besoin parce que tout ce que je dis est parfaitement sûr*»¹⁾. — I en Biografi af

¹⁾ Ikke fra Andræ selv, men fortalt af Geheimelegationsraad Vedel mindes jeg den lille Replik af Andræ.

Andræ kunde hans Færd og Fata i Athenæum fortjene et helt lille Afsnit. Herfra stammer bl. A. Formeningen om hans stærke republikanske Sindelag i unge Aar, — en Formening, som vi skulle se vandt Tiltro hos Frederik VI, men som Kongen med største Venlighed tilgav Andræ.

Et lille Skaar i Glæden ved Hjemkomsten bød vistnok Læssøes hyppige Fraværelse paa Opmaalingsreiser, snart i Hillerød, snart i Nøddebo. I saa Fald forsømte Læssøe vel ikke at holde Andræ underrettet om sin Tilværelse, men Breve bød kun ringe Erstatning for de mundtlige Samtaler, der vare Læssøe ikke mindre kjære end Andræ, — «Jeg kan forsikre, at jeg ikke har havt nogen menneskelig Aften, siden jeg sidst var indenfor Din Dørtærskel», skriver Læssøe til ham¹).

Maaske det kunde interessere at kjende et af disse Breve fra Læssøes unge Aar, og det hidsættes derfor, — ikke fordi det i og for sig er betydende, men i Betragtning af den Berømmelse, der knytter sig saavel til Afsender som Modtager²).

«Hillerød den 7. August 1835.

Kjære Ven!

Det er bandsat koldt iaften; jeg sidder indsvøbt i min Kava i paa et Værelse i Slotsgaden Nr. — hos Madame Cohn og skriver. Det stormer og blæser og regner og øser Vande

¹) Brev fra Læssøe af 19. Juni 1844.

²) Hvor høit Læssøe ogsaa af sine militære Jævnaldrende blev prist som vore Krigsaars første Strateg, fremgaaer bl. A. af en Udtalelse i et Brev fra Andræ faa Dage efter Slaget ved Slesvig til Svogeren Hans Egede Schack, der som Menig ved 4de Liniebataillon havde deltaget i Slaget: «Nu

ned, som om hele Byen skulde herunter; omtrent et Veir som i Lørdags, da jeg kjørte herud, kun lidt værre. — Min første Visit gjaldt naturligviis Byfogden, en gammel Normand, der vrøvler lidt, forresten overmaade høflig og rar. Han gjorde mig strax Contravisit og inviterede mig i Skjødet. Han opvarter med en fornuftig, jevn, gammel Kone, smukke, reenlige Værelser, een meget net ung Pige, maaskee lidt Gaas, en ret net ditto, maaskee ikke Gaas, og en mindre heldig ditto ditto; desuden taalelig Viin, god Punsch og en Baad paa Søen, samt en Søn, der ikke videre interesserer mig.

Min anden Visit tilkom Præsten, en meget gammel Mand, der holder af en jevn Passiar, indlader sig paa al Ting med en ung Kikindiewelt, beklager sig over, at Øvrigheden ikke viser Præsterne Opmærksomhed nok, har sine Kirkebøger i en smuk Uorden, og er meget høflig og tjenstvillig. Samme Præst har en gammel Kone, der nok er lidt livlig, men kun i Kjøbstadssnak. Han boer forresten i en beqvem behagelig Præstegaard og har en Bondepige, der loe mig lige op i Ansigtet, da jeg bad hende melde mig til Hans Høiærværdighed, istedetfor at gaee lige ind.

Min tredie Mand er Herr Byskriveren med en lidt coquet,

da Alt er gaet saa godt, kan jeg kun af mit hele Hjerte lykønske Dig. Du har taget Deel i en Begivenhed, som til enhver Tid vil staa beundret i vor Historie, — det Eneste, der mangler for at gjøre den til noget af det Brillanteste, Krigshistorien formaaer at opvise, er den, rigtignok overordentlig let forklarlige Skynding, hvormed Flensborg blev forladt» (Brev af 28. April 1848, Udhæv. af mig). Paa lignende Maade prises Læssøe af en yngre Samtidig af ham og Andræ, daværende Ingeniørcaptain, senere Statsgjælds-direktør Schovelin, der faa Dage efter Slaget ved Isted skriver til Andræ: «Læssøes Død er det største Tab vor Armée nogensinde har lidt» (Brev af 2. August 1850, Udhæv. af mig).

styg Kone. Samme Mand har et ganske interessant Ansigt og er ikke gammel. Han kan tale en umaadelig Hoben i Øster, naar man troer at være i Vester. Han er en erklæret Fjende af alt Militairt, fordi de falde hans «Kommuner» til Besvær, og husker slet ikke, at det er Regjeringens Feil, hvis Feil der er, og ikke os arme Synderes. Gott, hvor han kan vrøvle, og dog er han liberal og maaskee ganske fornuftig, thi Militairhadet er bestemt hans Manie, som han geraadede i ved at see mig. Han har en mindre heldig Konebroderdatter.

Saa kommer Consumptionsinspecteuren. Første Visit.

Jeg: «Er Inspecteuren hjemme?»

Inspectricen: «Neil!»

Jeg: «Tør jeg spørge, naar jeg kan træffe ham?»

Inspectricen (en tyk, fed Kone): «Imorgen tidlig Kl. 9».

Jeg: «Mon jeg ikke kunde træffe ham en Efterm? —»

Ja, inden jeg fik den Sætning ud af Munden, var Madamen spadseret ind i sit Kjøkken; derpaa sa'e jeg, «ja, saa vil jeg høre herind igjen imorgen», og hun: «Ja værsgo'». Det var en galant Madam den. NB. Jeg har siden hørt, at hun er gal. Næste Dag traf jeg Herren, af hvem jeg slet Intet fik at vide, men blev henviist til Kassereren. Manden var forresten grumme galant.

Kassereren. Med ham skal jeg nu partout være i Familie. Jeg havde nok Idée om noget gammelt Bekjendtskab, men vidste sandelig ikke, at Baandet var saa nært. Jo, det faaer nok saa at være. Da jeg kom til hans Gaard, modtog en gammel Karl mig med «Naa, De er nok af Majorens Familie». Jeg blev lidt betuttet for Svar, besluttede mig imidlertid til det klogeste Parti, og sa'e «Ja»; thi, som sagt, en Slags Anelse eller Idee om saadant noget havde jeg. Majoren selv, ja ham skulde Du see. En gammel Pebersvend, nei Enkemand er han dog, skaldet, rødansigtet, platfodet, mager, jydsktalende, der modtog mig med et dygtigt Haandtryk og «Naa, er De der! Hvordan har De det, og hvordan har Bedstemoder det, og Tante A. og Cousine B. og C. og D.», og saa videre, osv.

osv. «Vil De ikke have en Snaps? Ane! en Snaps og Smørrebrød! Kom nu ind i den anden Stue», etc. — Potz tausend! det havde været noget at lee af, havde Manden havt Penge, ingen Børn eller ialtfald et godt Huus at komme i; aber ach und weh! Pengene, han har, tilhøre Kongen, Datteren er i Ostindien, og Huset — ja Huset — det er godt nok, men der er paa min Sjæl ikke Een i det uden ham selv.

Saa har jeg endnu gjort Bekjendtskab med nogle Officerer, en Herremand, jeg skal ud til imorgen, Cadetter, Contoirister o. s. v.; men det gider jeg nu ikke snakke videre om.

Den 11te Aug.

Jeg har ingen, slet ingen Tid; derfor kun et Par Ord. Her er den herligste Egn; man maa være her, som jeg, og gjennemvandre den, som jeg, for at kunne sige, at man virkelig har seet noget Smukt i Danmark. For at give Dig en lille Anelse, — tænk Dig en Bakke [. . .]¹⁾ Skove, med Udsigt over Sundet fra Hveen to Mile op, over hele den mørkeblaa Esrom med Kullen i Baggrunden, over Arresø og over en stor Landstrækning af flere Mile. Tænk Dig en Aften paa Slotssøen i en Baad i Selskab med en Deel muntre Væsener af begge Kjøen; tænk Dig saadanne tyve Baade i Følge med et Selskab Hornblæsere i Spidsen seile omkring ved Frederiksborg Slot i Maaneskin; tænk Dig, — ja tænk Dig Alt, hvad Du vil, Du tænker Dig dog ikke noget Behageligere end et Ophold her.

Det er muntre, gjæstfrie Folk hernede, Contraster til Holbekkerne²⁾.

¹⁾ . . . skyldes en Rift i Brevet.

²⁾ Om «Holbekkerne» hedder det til Modsætning i et tidligere Brev: «Vi har fortræffelig Comedie her, herlige Folk i og udenfor Huset, interessante, velvillige, gjæstfrie, dannede. Holbek er et sandt Elysium i alle Henseender, hvorfor jeg ret længes efter at komme fra det Hundehul» . . . «Blev vi her en Uge til, kom vi ganske vist op at slaes med Holbekkerne. De ere rasende forbitrede paa os, wenigstens de Fleste af dem» (Brev fra Læssøe af 25. August 1834).

Carthago est delendam, Du bør komme herved en Søndag. Skriv mig til; fra næste Uge opslaaer jeg mit Quarteer i Nøddebo.

Gud veed, hvor I forrige Gang kunde blive færdige; jeg bruger hverken Reflector, eller Boussole, tæller hverken Køer eller Sviin og be'er endda bestandigt: Sol stat stille i Gideons Dal; men den staaer min Tro ei, den løber i Carriere. Ja, havde jeg bare Tid, saa skulde jeg more mig.

Ærbødigst

Din hengivne

F. Læssøe».

Hvorvidt Andræ har ladet sig lokke af Læssøes fristende Indbydelse, skal lades usagt; Tausheden i hans Regnskabsbøger om nogen Udgift i den Anledning og den stærke Sky, han ogsaa som Ung nærede for at maatte overnatte i vore Smaakjøbstæders Gæstgivergaarde, taler ikke herfor.

Først i Oktober havde Andræ afsluttet sine Øvelser ved Exercerskolen og paa det gymnastiske Institut og erholdt af Direktøren for Institutet, den bekjendte Gymnastikpædagog, Professor Nachtegall, Vidnesbyrd om «at være øvet i Bajonettens Anvendelse, saavel imod Infanteri som imod Kavalleri, overensstemmende med det for denne Vaabenøvelse allernaadigst autoriserede Reglement, og vedbørligen at forstaa og kunne gjøre Rede for, hvorledes enhver Deel af denne Øvelse bør udføres».

Efter Afgangen fra Skolen var Andræ til Audiens hos Frederik VI, og til denne Audiens knytter sig et af de flere Smaatæk, som Andræ holdt af at fortælle som Vidnesbyrd om Kongens Velvillie overfor ham. Studierne paa Høiskolen havde gjort Andræ nærsynet, og efter Tilbagekomsten fra Næstved bar han til Stadighed Brillen.

Med dem paa Næsen indfandt han sig til Audiensen, men modtoges i Forværelset af den gamle General [Ewald?], der forskrækket udbrød: «Men, unge Ven, De vil da ikke gaa ind til Kongen med Briller paa?» «Jo, det havde jeg rigtignok tænkt mig, — dem kan jeg ikke undvære». «Nei, det gaaer slet ikke an! Nu har jeg i saamange Aar staaet i Kongens Forgemak, og jeg kan heller ikke undvære mine Briller, men hver Gang jeg gaaer ind til Kongen, tager jeg dem af.» «Ja, det er mig destoværrer umuligt, og saa er det bedre, at Hs. Majestæt strax seer, hvad i Længden dog ikke kan blive ubemærket». «Vel, det bliver Deres Sag, nu har jeg raadet Dem». Andræ traadte altsaa ind hos Kongen og forebragte sit Ærinde. «Men, — hvad er det? De bærer jo Briller . . . Det gaaer ikke an for en Officer i min Stab . . . Er det nu ogsaa nødvendigt?» «Ja, Deres Majestæt, uden dem kan jeg ikke se». «Ikke se, — hvad for Noget?» Og Kongen gik nogle Skridt tilbage, stillede sig op overfor Andræ: «Tag nu Deres Briller af og se paa mig, — kan De i den Afstand ikke kjende mig?» «Nei, Deres Majestæt, kun ligesom i en Taage». «Ligesom i en Taage, hm! hm! Saa kan De jo slet ikke se!» «Jo, med Brillerne, Deres Majestæt!» «Ikke se uden Briller! — Stakkels unge Mand, er det saa slemt, saa brug Deres Briller, det er jo ganske nødvendigt». Med en Tak for Tilladelsen traadte Andræ tilbage i Forværelset. «Naa, hvorledes gik det, hvad sagde saa Kongen?» «Ja, som De seer, har jeg Brillerne paa». — «Ih, det var som Pokkers, — ja, saa gratulerer jeg Dem, thi De er den Første i Hans Majestæts Stab, der er viist den Naade, — jeg tør Skam ikke bede om den samme for mig».

Med den omtalte Tjeneste i Kjøbenhavn var Andræs praktiske Uddannelse som Generalstabsofficer forbi, og fuldt

ud kunde han rette sin Tanke paa, hvad der stod for ham som Maalet for hans Ønsker: en Studiereise til Paris for derved at dygtiggjøre sig til den Stilling, der forekom ham «den ønskværdigste af alle» — en Lærerpost i de matematiske Discipliner ved den kongelige militære Høiskole, — en Institution, hvor den matematiske Videnskab den Gang blev doceret i langt det videste Omfang herhjemme.

ANDET AFSNIT.

FØRSTE STUDIEREISE TIL PARIS
(1835—1836).

I.

En Afskedsaudiens hos Frederik VI — Nedreisen til Paris — Første Indtryk af Paris.

Skjøndt Andræ heller ikke som Ung hørte til dem, der nedskrev personlige Oplevelser, førte han dog paa begge Studiereiser til Paris en Art Dagbog, — Optegnelser, der rigtignok ere saare kortfattede, for mange Dage kun betegnede med et «som sædvanlig», «intet Særligt» og saaledes kun bestemte til at være Støtte for egen Hukommelse om, hvad der var værd at erindre. Supplerede med Brevene til Andræs Moder, til Læssøe og andre Venner, ikke at tale om Rapporterne til Høiskolens Chef, General Bülow, for Studiernes Vedkommende, give de imidlertid et fyldigt Billede baade af hans Fornøielsesliv og Omgangskreds og af hans Studier i Paris.

«I September overraskes jeg» — saaledes indledes den lille Dagbog fra den første Pariserreise (Oktober 1835 til November 1836) — «ved pludselig at erholde den bedste Udsigt til en snarlig Opfyldelse af mit Reiseønske, idet Oberstlieutenant Abrahamson [Høiskolens virksomme Undervisningsdirektør] ved et Besøg hos mig lover at interessere sig for at skaffe mig et Reiestipendium for et

Aars Ophold i Paris. Senere i Begyndelsen af Oktober, underretter han mig om, at han har talt min Sag hos Bülow, og opfordrer mig til strax at skrive til Generalen, hvilket han troede bedre end direkte at ansøge Kongen». Selvfølgelig undlod Andræ ikke at følge Opfordringen, og i en Henvendelse til General Bülow om at støtte hans Andragende pointerer han de matematiske Discipliner, særlig Analyse og deskriptiv Geometri, som det er hans Ønske ved et Ophold i Paris, der dengang stod som Højsædet for matematisk Videnskab, «at trænge saa dybt ind i, som hans Evner formaaede, for derved til Kongens Tilfredshed at kunne bestride alle de Arbejder, der i disse Fag skulde vorde mig betroede». Faa Dage efter at de militære Høstmanøvrer, i hvilke Andræ maatte tage Del, vare afsluttede, modtog han da Meddelelse fra General Bülow om, hvad Kongen havde resolveret i Anledning af den skete Indstilling, saalydende:

«Efter Din allerunderdanigste Indstilling bevilge Vi herved, at Adjoint ved Generalqvarteermeister-Staben, Premier-Lieutenant v. Andræ, maa, efter hans Ønske, gjøre en Reise paa eet Aar til Paris, for dér at studere den høiere Mathematik, og tillades det ham strax at tiltræde denne Reise, for at han kan være i Paris betids, naar de forskjellige matematiske Cursus begynde.

Til denne Reise ville Vi i næste Aar af Fondet *ad usus publicos* tilstaae ham et Reisestipendium for 1 Aar af 600 Rbd. S. M., og skal han desuden beholde sin nuhavende Gage og Adjoint Tillæg uafkortet.

Du haver at give Lieutenanten en udførlig Instrux, hvilke Dele af de høiere matematiske Videnskaber, han især haver at fortsætte sine her saa vel begyndte Studier i.

Vort Gesandtskab i Paris have Vi paalagt at drage Omsorg for at forskaffe Lieutenant Andræ Tilladelse til at frequentere de Institutioner og Samlinger, som han maatte attraae Adgang til for at fremme sine Studeringer.

Dette tilkjendegives Dig herved til allerunderdanigst Efterretning og videre Bekjendtgjørelse for de Vedkommende.

Kjøbenhavn, den 21de October 1835.

Frederik R.

Til Vor tjenstgjørende

Generaladjutant, Generallieutenant v. Bülow,
 Chef for Vor militaire Høiskole».

Nu fik Andræ «uhyre travlt med Rejseforberedelser, Afskedsvisitter, etc.», og havde forinden Rejsen gik for sig «to særdeles naadige Afskedsaudienser hos Kongen, hvoraf især den sidste», optegner Andræ, «var i høieste Grad karakteristisk».

Ja, unægtelig saare «charakteristisk», ogsaa saaledes som den kun ufuldkomment erindres af Andræs Søner, i hvis Paahør Andræ oftere har fortalt den som et af mange Vidnesbyrd om den Bevaagenhed, Frederik VI viste ham.

Ved en første Audiens, Dagen forinden Afreisen, udtalte Kongen sig meget naadigt om Andræs Studieplan, som han ganske billigede, spurgte ud om de matematiske Discipliner, han vilde lægge sig efter, komplementerede ham ogsaa for hans udmærkede Examen ved Høiskolen, en Institution, som han omfattede med stor Interesse, og ønskede sluttelig, at han maatte befinde sig vel paa Rejsen. Men Kongen kunde ikke blive færdig; urolig gik han frem og tilbage, standsede, stillede sig op foran Andræ, saae bestemt paa ham, som om der endnu var Noget, der laa

ham paa Sinde at udtale eller spørge om. Nu kommer det, tænkte Andræ, men med et af sine smaa Kast med Hovedet holdt Kongen inde, og det forblev ved det alt Sagte, — «ja, det er jo en meget fornuftig Studieplan, meget fornuftig, hm—hm! Vanskelige Discipliner, ønsker nu, at De maa komme hjem med godt Udbytte til Gavn for Høiskolen», — Alt paa Frederik VI's eiendommelige, stød-vise Maade, afbrudt af hans smaa «Hm! Hm!» Omsider gav Kongen sit Nik, og Audiensen var forbi. Hvad det vel kunde være, som Kongen havde ønsket at udtale eller spørge om, men ikke kunde eller ikke vilde have frem, spekulerede Andræ forgjæves over. Paaklædningen bød ingen Mangler, ikke heller kunde det være Brillerne, thi med dem havde Kongen jo forsonet sig ved en tidligere Audiens og venligst tilladt ham at bære efter personligt at have overbevist sig om hans Nærsynethed. Men hvad da? — Ikke saasnt var Andræ imidlertid kommen hjem, før der kom Befaling til ham om paany at indfinde sig hos Kongen. Og denne Gang tøvede Kongen ikke med at udtale, hvad der laa ham paa Sinde, thi rask gik han imod ham og udbrød: «De er jo Republikaner, — Republikaner, unge Mand!» Vistnok forsøgte Andræ en Forklaring, ønskede at overtude Kongen om, at slig Formening maatte bero paa en Misforstaaelse. Men Kongen afbrød strax: «Nei, De maa ikke sige imod . . . jeg veed det godt, veed det godt, De er Republikaner, men» — og med den venligste Betoning: «Det er ikke det, ikke det, — De kan jo have, hvilke Meninger De vil, men det var det, jeg vilde sige Dem, at det gaaer ikke an at udtale saadanne Meninger, naar De er i min Stab. Ja, det var blot det, jeg vilde have sagt Dem, forinden De nu reiser ud». Iøvrigt Kongen uforandret naadig, og dermed Au-

diensen forbi. — At de republikanske Anskuelser, der tillagdes Andræ, ikke i nogen Maade mindskede den Godhed, som Frederik VI nærrede for ham, skulle vi se ham under begge Pariserophold faae noksom Beviser for.

Torsdag den 29. Oktober gik Afreisen for sig med Dampskib til Kiel, og efter 12 Timers Kjørsel naaede Andræ en følgende Aften Hamborg, hvor han holdt Rast i to Dage, og «passioneret Comediegænger», som han dengang var, tilbragte begge Aftener i Theatret med at se Shakespeares «Hamlet» og en Opera «Richard Löwenherz», uden at disse Forestillinger dog kom paa Høide med det Tilvante i Kjøbenhavn. Videre gik Reisen sydpaa i Diligence — «d. v. s. en overordentlig bekvem, seksædet Kareth» — over Bremen, Aachen, Lüttich til Bryssel, hvor Andræ besluttede at opholde sig nogle Dage, for, som han skriver til sin Moder, «i dette lille Paris at kunne blive forberedt paa at se det store Paris». Paa Hotellet traf han sammen med tre vakre Englændere, i hvis Selskab han «med grundig engelsk Undersøgelse besaae utallige Mærkeligheder, inklusive Hospitaler og andet Lignende». Med dem gjorde han ogsaa Ture i Omegnen, bl. A. med den nylig fuldentde Jernbane til Mecheln, den første paa Kontinentet, — et Vidunder, som vakte hans Forbauselse, og hvorom han fortæller sin Moder. «Søndag Eftermiddag Kl. 12¹/₄ gik jeg med omtrent 120 andre Personer, der alle førtes af een Dampvogn, men naturligvis i flere Vogne, den ene haget fast i den anden, til Mecheln, hvor jeg strax igjen tog en Billet for at vende tilbage, saaledes at jeg allerede Kl. 1¹/₂

var igjen i Bryssel. I 5 Kvarter havde jeg saaledes reist 5 danske Mil og dog opholdt mig over eet Kvarter i Mecheln, foruden at Dampvognen baade paa Henveien og Tilbageveien gjorde et lille Ophold paa Midten for at afsætte og modtage Passagerer. Du vil altsaa se, at Reisen selv gik temmelig hurtigt, og dog kunde man næsten ikke mærke nogen Bevægelse; kun naar man kiggede ud, kunde man se, med hvilken uhyre Fart man kom af Sted¹⁾.

Ogsaa Valpladsen ved Waterloo besøgte af Andræ med de engelske Venner, — «Høist interessant Tur i prægtigt Veir. Vi faae en meget vel instrueret Veiviser, der selv har deltaget i Slaget, og beseer Alt paa det Grundigste, inklusive Lord Anglesey's Støvle fra det amputerede Ben. Naturligvis udpilledes Murbrokker af Huguemont og hjemførtes forskjellige andre Relikvier», — Ting, som med Andræs Lyst til at bevare endnu findes i hans Gjemmer.

Tidlig den næste Morgen skulde Reisen gaa videre til Paris, men «Dagen var nær begyndt paa en høist sørgelig Maade, thi som jeg», skriver Andræ til sin Moder, «stod i Begreb med at træde ind i Diligencen og mekanisk føler til min Lomme, — tænk Dig min Forskrækkelse: Omtrent 15 Louisdorer, som jeg endnu havde tilbage, vare glemte, indsvøbte i et Stykke Papir, paa Bordet i det Værelse, jeg havde beboet. Her var gode Raad dyre. Værelset laa i den anden Ende af Byen — Vognen kunde ikke opsætte sin Reise eet Minut — Enhver, der imidlertid kom ind i mit Værelse, vilde se Pengene og maaske tage dem. Reisen kunde jeg ikke opsætte, da jeg derved vilde tabe den Sum, jeg havde betalt forud for den; des-

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 13. November 1835.

uden var mit Tøi alt paapakket. Imidlertid redte jeg mig dog lykkelig ud af denne fortvivlede Stilling ved at give en god Ducør til En af dem, der havde med Vognen at bestille, hvorved han forhalede dens Afreise saa længe som muligt, og dernæst kørte ganske langsomt gennem Gaderne, saa at jeg i største Fart kunde vende tilbage til Hotellet, hvor jeg rigtigt fandt Pengene, da Ingen endnu havde seet dem, og dernæst indhente Vognen, inden den endnu var kommen ud af Byen»¹⁾).

Saaledes slap Andræ vel fra det lille Uheld, — en Glemsomhed, som han heller ikke lagde Skjul paa overfor sine Sønner, men yndede da nok at tilføie, at hverken før eller senere havde han glemt saa meget som et Lomme-tørklæde paa sine Reiser.

Efter at have kjørt de 40 Miil paa mindre end 33 Timer, «men Hestene gik rigtignok ogsaa den meste Del af Veien i Galop», passeredes den næste Eftermiddag *Barrière de la Villette*, og Andræ var indenfor Paris. Men, hvor forskjelligt ikke dette Paris fra det, han havde drømt om! «Mørke og svinske Gader, der ingen Ende ville tage», og ikke mindre uhyggeligt i Hotellet: «Stærk Kulde i mit Værelse, som Kaminen ikke formaaer at varme, — hurtig tilsengs, men daarlig Nat med tynde Tæpper», saaledes klager Andræ i sin Dagbog, og end stærkere kommer Skuffelsen til Orde i Breve til Vennerne. «Vel var jeg forberedt paa at se en smudsig Forstad, men jeg tilstaaer», skriver han til Trepka, «*Faubourg de la Villette* havde langt større Lighed med en Mødding, end det nogensinde vilde have været mig muligt at tro. Imidlertid trøstede jeg mig bestandig med Haabet om, at det nok

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 13. November 1835.

blev bedre, naar vi først kom til den egentlige By, og virkelig syntes efter en halv Times Kjørsel dette Haab at skulle gaa i Opfyldelse, thi lige med Eet kjørte vi over en ret anstændig, bred og mindre sølet Gade. Men ak, strax derpaa traadte vi atter ind i smaa, skidne Stræder, der vare propfulde af Mennesker, Vogne, Heste, Køer, etc. Just som jeg vilde spørge min Sidemand, en fransk Student, om vi atter skulde gennem en Forstad, pegede han paa Gaden, som vi forlod, og sagde: «*Voilà les boulevards!*» «*Comment, monsieur, sommes-nous dans l'intérieur de la ville?*» «*Oui, monsieur, tout près du Palais Royal*». Og dermed dreiede vi paany ind i en anden Gade, lidt mindre end Christen-Bernikowsstræde hos os, dog med den Forskjel, at den ikke havde Fortov, men en Rendesten lige i Midten. Det var Hovedgaden, hvor Diligencen holdt. Jeg kan nok indsee, at denne Fortælling forekommer Dig overdreven; jeg selv vilde i det Mindste ikke tage det efter Bogstaven, naar en Anden fortalte Sligt om det berømte Paris. Desværre er det kun den nøgne Sandhed» . . . «Hertil kommer den uvante Maade at leve paa, at det franske Køkken just ikke er det solideste, de slette Boliger, man er nødt til at lade sig nøie med, da de nogenlunde taalelige koste 150—200 Frcs. om Maaneden»¹⁾.

For saa vidt svarede det første Indtryk af Paris langt fra til de store Forventninger. Endnu ved Juletid havde Andræ ikke forsonet sig med Opholdet, men «som sædvanlig maatte jeg», lyder hans Optegnelse fra et Julegilde, «døie

¹⁾ Brev til Trepka af 7. Decbr. 1835, — et Brev, der iøvrigt ikke er bleven afsendt til denne, mulig fordi det ikke var færdigt skrevet, da en Landsmand, der havde lovet at medtage det, reiste bort fra Paris, og Andræ derhos var ubekjendt med, hvor Trepka, som dengang var paa Opmaalingsreise i Hertugdømmerne, opholdt sig.

endel Ondt, fordi jeg endnu stedse ikke kan dele de Andres ubetingede Beundring af Paris, som i mine Øine har forskjellige slemme Skavanker, bl. A. det utaalelige Svineri og ikke faa Stænk af Pøbelagtighed». Men som Foraaret nærmede sig, der kom Varme i Luften, og Kastanierne grønnedes i Tuileriehaven, slog Misstemningen ganske om, og stedse mere følte Andræ sig tiltalt af Paris. «For Øieblikket», skriver han til Læssøe, «er jeg meget fornøiet med mit Ophold her» og forklarer, hvorfor det Samme just ikke var Tilfældet i Førstningen: «Det er en gammel Paastand, at almindeligen Hver, der for længere Tid lever i Paris, maa gjenngaa to Faser, inden han kommer til rigtig at kunne vurdere Pariserlivets Behageligheder. Den første Periode hengaaer med For- og Beundren af alle Kuriositeter, og varer i Gjennemsnit en Maaned. Dernæst bliver man træt af at se og undres, begynder paa at ville leve jævnt og stadigt, — og nu bliver man da i høieste Grad utilfreds med Paris, da Maaden at leve paa her er aldeles i Strid med alle tilvante huslige Behageligheder. — Det er saa bekjendt, at jeg ei gider gjentage det, hvorlunde i Paris det individuelle Liv aldeles gaaer op i det sociale, hvorlunde Alt er beregnet paa det Offentlige, Intet paa det Private. Først efter 2 à 3 Maaneder kan man passe sig ind i den almindelige Hvirvlen, og nu gaaer man da til evig Tid (forudsat, at man faaer Lov dertil) herligt fort med denne, og har engang i Tiden (naar man skal heraus) den samme Ulykke med at rive sig ud af den, som man først havde for at kunne komme i Trit med den. Jeg vil endnu blot bemærke, at min egen Erfaring har viist mig Rigtigheden af den anførte Paastand, kun med den Modifikation, at jeg strax kom ind i Perioden Nr. 2, da jeg alt længe før havde, dels ved skriftlige og dels

ved mundtlige Beretninger, taget Undringerne forud paa Kredit»¹⁾).

Ja, saa høilig blev Andræ indtaget i Paris, at intet Sted paa Jorden forekom ham at kunne lignedes med «det mageløse, enestaaende Paris, som jeg vilde være fortvivlet ved at forlade, dersom jeg ei havde sikret mig snart at kunne vende tilbage dertil»²⁾), — — «Du kan tro», skriver han til Moderen, «at det vil gjøre mig ondt at skulle forlade et sligt Paradis. Jeg gyser, hver Gang jeg tænker derpaa, uagtet jeg jo dog ogsaa længes efter Hjemmet»³⁾).

¹⁾ Brev til Læssøe af 19. Mai 1836.

²⁾ Sidste Dagbogsoptegnelse (16. October 1836).

³⁾ Brev til Andræs Moder af 10. September 1836.

II.

Theaterglæder: Opéra Italien — Giulia Grisi; Opéra Français — Fanny Elszler; Théâtre Français — Casimir Delavigne — Victor Hugo; Folkelige Forlystelser: Karnevalet — Nationalfester — Tuileriehaven.

Trods Nogen var Andræ theaterbegeistret i unge Aar, — «en stadig og passioneret Comediegænger», mindes han af Fru Heiberg¹⁾). Og ikke blot det reciterende Skuespil, men Opera og Ballet fyldte ham med sand Henrykkelse. Intet besynderligt da, at Theaterbesøgene ogsaa i Paris blev den kjæreste og hyppigste Distraktion, og at man kan tælle de Aftener, hvor han ikke var Gjæst i et af de mange, der ogsaa dengang fandtes, — «Iaften gaaer jeg paa Comedie, hvor jeg ikke har været i en græsseelig Tid, d. v. s. i en 4—5 Dage; det forekommer mig, som om jeg ikke længer kan huske, hvorledes et Theater seer ud». Og naar det gjaldt en Yndlingsforestilling, være sig i Théâtre Français eller paa Opéra Italien, skyede han ikke, uansét sit Ubehag ved al Folkestimmel, at staa time-

¹⁾ Fru Heiberg, l. c. I, S. 288.

vis i Queue, ja kunde endog finde Ventetiden ret morsom, — «Lystig Queue, Marseillaisen!» — ikke heller, skjøndt vant fra Kjøbenhavn til de bedste Pladser, at tage til Takke med en Plads «høit oppe under Loftet, i 13—14de Etage».

Fremfor Alt kommer Andræs Henrykkelse til Orde overfor Sangen paa *Opéra Italien*, — «Man maa have hørt Lablache, Rubini, Tamburini og fremfor Alle den guddommelige M^{ell} Grisi, eller man har ikke fjerneste Anelse om, hvad Sang kan være»¹⁾. Strax ved et første Besøg i *Opéra Italien*, ved Opførelsen af Bellinis «Søvnæggersken», «henrives Andræ af Rubini og Lablache og fortaber sig komplet i Henrykkelse over Grisi, — saa bedaarende, at jeg i høi Grad skammer mig ved hidtil at have været for ligegyldig med at skaffe mig denne guddommelige Nydelse». Og end mere guddommelig blev Nydelsen af Italienernes Sangkunst, da han i en anden Opera af Bellini, «Puritanerne», havde fundet en Musik, der fremfor nogen gik ham til Hjerte, — «*I Puritani*, aldeles beruset, især ved Rubini og Grisi, som ogsaa fra Spillets Side var fuldendt», . . . «*I Puritani!* Jeg maa give Afkald paa alle Udtryk af Beundring og Henrykkelse; de ere utilstrækkelige! Guddommeligt!!!» Hver Aften Grisi optraadte i «Puritanerne», var Andræ da ogsaa hendes trofaste og begeistrede Tilhører; om Komponisten Hartmann levede, vilde han mindes, hvorledes han, i blot een Uge, trende Gange (1., 4. og 6. Oktober) sammen med Andræ overværede «Puritanerne».

Til den Fortryllelse, som Grisi vakte ved sin Sang, kom derhos, at hun var overmaade smuk, — «*le type le plus ravissant que jamais la poésie ait enfanté . . . toute de*

¹⁾ Brev til Læssøe af 19. Mai 1836.

grâce et de mélodie». Ogsaa Andræ forekom hun at komme Idealet af kvindelig Skjønhed nær, — «Som en Mærkelighed bør jeg ikke forbigaa, at jeg i første Etages Balkon saae en Dame af en saa vidunderlig Skjønhed, at jeg aldrig har kunnet forestille mig noget Lignende; det var en ungdommeligere, saa at sige idealiseret Grisi, med en mageløs Teint og to uendeligt skønne, straalende, sorte Øine». Med denne Henrykkelse over Grisi, forsømte Andræ da heller ikke at være hendes Tilhører ved den sidste Forestilling, forinden Sæsonen sluttede i April, — «*I Puritani!* Om muligt overgik Grisi sig selv og vakte ogsaa en Enthousiasme, hvortil jeg aldrig har seet Mage». Og længselsfuldt mødte han paany, da Italienerne i Efteraaret gjenaabnede med hans Yndlingsopera, — «*I Puritani!* Grisi som sædvanlig guddommelig, — hun fremkaldtes trende Gange, og den sidste Hyldest turde med Ret skrives paa min Regning» . . . «Om Udbyttet af min Udenlandsreise skulde indskrænke sig til Erindringen om de uforglemmelige Timer i Opéra Italien, vil jeg dog stedse betragte Pariser-Opholdet som den lykkeligste Epoke i mit Liv!»¹⁾ — Til det Sidste nød Andræ godt af denne Erintring; høit oppe i de Halvfjers lyste hans Øine af ungdommelig Glæde, naar man spillede for ham Elviras delige Arier af «Puritanerne», og selv istemte han hendes Strofer — »*Quà la voce sua soave*»²⁾).

Ogsaa i andre Operaer af Bellini og Rossini, til Ex. «Norma» og «Barberen», henrykkedes Andræ over Sangen paa Opéra Italien. Derimod bød Mozart ham langtfra

¹⁾ Dagbogsoptegnelse 2. April 1836.

²⁾ *I Puritani, parte II, scena IV.*

den samme Glæde, — «Om Aftenen i Opéra Italien for at høre Don Juan. Uagtet den udmærkede Sang, følte jeg mig dog skuffet og maatte bekjende, at for mig og med disse Sangere foretrækker jeg langt Bellini for Mozart».

Overfor Sangen paa Opéra Italien blegtede den store Opera, — *Opéra Français* som den dengang kaldtes til Adskillelse fra hin. Af enkelte Operaer, til Ex. Rossinis «Wilhelm Tell», havde Andræ vel stor Glæde, — «særlig 1ste og 3die Akt tiltalte mig i høi Grad»; ogsaa Meyerbeers «*Robert le Diable* behagede overmaade meget (Musiken naturligvis, da Texten er jammerlig slet)», men oftest lyder Dommen: «Stor Pragt, god Dands, og Sangen vel god, men dog langt fra som i Opéra Italien». Og hvor for Spillet Vedkommende en Sammenligning drages med Udførelsen herhjemme, falder den ikke ud til Fordel for den franske, — «Om Aftenen ene i store Opera for at høre «*La muette de Portici*». Ak! *La muette* var ingen Fru Heiberg». Ret af Hjertet tiltalt følte Andræ sig kun af Balletten, hvor Søstrene Fanny og Louise Elszler for Dandsens Vedkommende nød en lignende Berømmelse som Grisi for Sangens. Ja, i en Ballet, som fortrinsvis behagede, «*Le diable boiteux*», kommer Glæden over Fanny Elszler næsten ligesaa overstrømmende til Orde som overfor Grisi, — «Fanny Elszler altid brillant, men i denne Ballet overgik hun sig selv, — Henrivende!» Med en vis Vemod tog Andræ da ogsaa Afsked med hende, da hun sidste Gang (27de Juli) før sin Bortreise fra Paris optraadte i denne Yndlingsballet, — «Som sædvanlig var jeg henrykt ved Fanny Elszlers guddommelige Dands, hvilken jeg iaften sandsynligvis for sidste Gang var saa lykkelig at nyde» . . . «Atter en Forsmag paa Skils-

missen fra Paris og dens Glæder»¹⁾). Taglioni bød ham ingen Erstatning. Efter overstaaet Sygdom optraadte hun for første Gang i August paany i «Sylphiden», men «uagtet hendes første Pas aldeles henrev mig», mindes Andræ denne Ballet, «og uagtet hun helt igjennem var fuldendt gratiøs, maatte jeg dog med en vis Skamfuldhed tilstaa mig selv, at de store Forventninger ikke vare fuldt tilfredsstillende, hvortil vistnok bidrog, at Modsætningen til den guddommelige Fanny Elszler var altfor stor». «Som om det Uforlignelige lader sig sammenligne», vilde Fru Heiberg, som netop da var i Paris, have udbrudt, dersom Andræ overfor hende saaledes har villet sætte den Ene over den Anden, — Taglioni i «Sylphiden» en Skønhedsaabenbaring fra den græske Gudeverden, «levende og aandende, for at vise den nuværende Slægt, at slige Former og Stillinger, som vi beundre hos Antikerne, kunne have Kjød og Blod, og ere ikke blot hentede fra Fantasi-verdenen». Og hendes Modsætning, Fanny Elszler, repræsenterende et moderne, mere verdsligt Skønhedsideal, «en Bakkantinde, deilig, berusende, gennemtrængt af gratiøs Sanselighed, aandrig, med et skjønt jordisk Legeme, fuld af Liv og en Mimik, hvis Tydelighed og Bestemthed man skal lede efter»²⁾).

Vistnok er en slig Korrektion taget tilfølgelse af Andræ. I et Brev til Læssøe, hvori denne Forestilling omtales, undlader han al Sammenstilling med den guddommelige Fanny Elszler, men søger Grunden til de skuffede Forventninger i «enten sin Uvanthed til at nyde denne eiendommelige Art af Dands, eller ogsaa, hvilket jeg er langt tilbøieligere

¹⁾ Brev til Læssøe af 14. August 1836.

²⁾ Fru Heiberg, l. c. I, S. 345—48.

til at antage, deri, at Taglioni endnu ikke ganske havde gjenvundet sin hele Styrke. Ofte synes det mig at mangle hende paa fuldkommen Sikkerhed i Bevægelserne»¹⁾).

Henrykkelsen over Sangen paa Opéra Italien bragte selvfølgelig ikke Andræ til at forsømme det reciterende Skuespil, særlig *Théâtre Français*, der dengang stod som Europas første Talescene. Strax ved et første Besøg ved Opførelsen af Casimir Delavigne's «*Don Juan d'Autriche*» er Andræ fuld af Beundring over Spillet, — «Fortrinligt, og i Grunden langt over Forventning; Pronunciationen ganske udmærket, især hos Geffroy, der ligesom Md. Volnys (Léontine Fay) fuldstændig bedaarer mig». «*Don Juan d'Autriche*» blev da ogsaa et Yndlingsstykke, hvis mesterlige Udførelse stedse beredte «sand Henrykkelse», — «Alle Hovedrollerne bleve fuldendt givne af Ligier, Samson, Geffroy, Firmin og Md. Volnys, som især var ganske fortryllende, — næsten som Fru Heiberg». Lignende Glæde beredte et andet Drama af Casimir Delavigne, «*Marino Faliero*», ikke mindst de smukke Vers. Lange Scener kunde Andræ udenad og reciterede for sine Nærmeste, til Ex. hin Monolog, hvor Dogen Marino Faliero foran en Kirke paa en af Venedigs statueprydede Pladser staaer grublende over sin Plan om Hævn over Republikken for en tilføjet Forsmædelse, afventende de Medsammensvornes Komme:

*«Minuit! . . . personne encore! je croyais les surprendre;
Mais mon rôle commence, et c'est à moi d'attendre.
Mes amis vont venir . . . Oui, doge, tes amis,
Ils presseront ta main. Dans quels lieux! j'en frémis.»*

¹⁾ Brev til Læssøe af 14. August 1836.

*Deux princes dont je sors dormant dans ces murailles;
 Ce qui n'est plus que cendre a gagné des batailles.
 Ils m'entendront! . . . Eh bien! levez-vous à ma voix.
 Regardez ces cheveux blanchis par tant d'exploits,
 Et, de vos doigts glacés comptant mes cicatrices,
 Aux crimes des ingrats mesurez leurs supplices!
 O toi, qu'on rapporta sur ton noble étendard,
 Vaincu par la fortune où j'ai vaincu plus tard,
 Vaillant Ordelafo, dont je vois la statue,
 Tends cette main de marbre à ta race abattue;
 Et toi, qui succombas, rongé par les soucis,
 D'un trône où sans honneur je suis encore assis,
 Mânes de mes aïeux, quand ma tombe royale
 Entre vos deux tombeaux remplira l'intervalle,
 J'aurai vengé le nom de ceux dont j'héritai,
 Et le rendrai sans tache à leur postérité!»¹⁾*

Endnu lyder disse Verslinier for mine Øren med Klanger af Andræs sonore Stemme.

Til Théâtre Français' faste Repertoire hørte ogsaa dengang Molière og Marivaux, og af Begges Komedier, til Ex. «*Le Misanthrope*» og «*Les fausses confidences*» med Mlle Mars som Optrædende, havde Andræ stor Glæde, — «Alt fortræffeligt, — Sand Nydelse». Men den udelte Beundring, som Fru Heiberg og i det Hele det franske Publikum nærrede for den berømte Aktrice, kunde han dog ikke istemme, — «Uagtet hendes fortræffelige Spil, kan jeg dog ikke lade være at finde hende for gammel»; som næppe ubekjendt vedblev Mlle Mars, skjøndt nær de 60, at optræde i naive Ungpigeroller.

I Victor Hugos Dramaer kunde Andræ derimod slet ikke finde Behag. «Enkelte Skjønheder uførtalt, forekom hans

¹⁾ Marino Faliero, acte III, scène II.

«*Angelo, ou le tyran de Padoue*, forskruet og i høieste Grad unaturligt»; og end større Mishag vakte hans «absurde og afskyelige «*Lucreze Borgia*», og fremdeles «*Hernani*», «der ligesom de andre Hugo'ske Dramaer er noget græsseligt og uudholdeligt Tøi, uagtet de enkelte, virkelig brillante Scener, som hist og her træde frem som Vidnesbyrd om Forfatterens Geni».

Ogsaa Paris' mere folkelige Theatre modtog jævnlig Besøg, ofte dog uden at Andræ formaaede at holde Forestillingen ud til Enden, — «dumme og kjedsommelige Smaastykker, — Ruskomsnusk». Dertil kom Forargelsen over Pariserpublikums Unoder, selv paa *Théâtre du Palais Royal*, hvor «et forfærdeligt slet Stykke, *La fiancée de l'apothicaire*, vækker den mest pøbelagtige Tumult». Paa Theatret her optraadte iøvrigt dengang en feiret Skuespillerinde, Pauline Déjazet, der ved sin kvikke Udførelse af kaade, ungdommelige Roller var Parisernes Afgud. Men Andræ kunde ikke istemme denne Beundring. I *La fille du Cagliostro*, en af hendes Glandsroller, «spillede hun visselig overmaade godt, men jeg kunde dog ikke deltage i den almindelige Begeistring, da der overalt skinner noget — *sit venia verbo* — Gement igjennem». Og Behaget blev ikke større, efter at Tscherning havde overtalt ham til at se hende i «det udskregne *Frétillon* [Spirrevippen], et dumt Stykke, i hvilket Mlle Déjazet vistnok spillede overmaade godt, men — hun falder nu engang ikke i min Smag». Stærkt skuffet kom Andræ hjem, naar han af Vennerne lod sig lokke til Udstyrsstykker og Beriderforestillinger, til Ex. i *Cirque Olympique*, «hvor vi saae «*Za-ze-zi-zo-za*» og andet lignende Ruskomsnusk», og ved en anden Leilighed «tilbragte en forfærdelig Aften med at

paa Boulevarderne, mest naturligvis af en Art Pligtfølelse, og uden synderlig Morskab». Og efter den ringe Morskab fulgte «en høist anstrengende Aften eller rettere sagt Nat. Kl. 1 begav jeg mig nemlig i stort Selskab [David¹⁾, Levy²⁾, Schaarup³⁾ med Flere] til Maskerade i Variété-Theatret, — Uhyre Tummel og Skraal — David trækker sig først tilbage — Vi Andre erhverve os endelig et særskilt Værelse, hvor vi holde en rigtig Karnevalssouper — Henimod Kl. 6 sluttes Maskeraden med en almindelig Galopade, hvor Galaskaben naaer sit Maximum — For at sætte Kronen paa Værket kjøre vi endnu ud til Belleville for at overvære den berygtede *descente de la Courtille* — Kom endelig hjem Kl. 8 i godt Sneveir».

Langt større Fornøielse havde Andræ ved Foraarstid af de folkelige Fester i Champs-Elysées, til Ex. i Anledning af Louis Philippe's Navnedag, den 1ste Mai. «Fra tidlig om Morgen», fortæller han sin Moder, «var jeg ude for at se Folkelivet. Henved Middagstid Kl. 5 skyndte jeg mig op i Tuileriahaven for at være tilstede ved Begyndelsen af den store Koncert, da jeg var nysgjerrig efter at se, hvorledes man vilde modtage den kongelige Familie, der pleier at træde ud paa Slottets Altan for at vise sig for det forsamlede Publikum. Da man iforveien vidste, at Misfornøielsen var temmelig stor, brugte man det Kunstgreb at spille Marseillaisen, hvilket altid pleier at sætte Pariserne i godt Humør; men ikke desto mindre hørte man ikke et eneste Vivat, da Kongen og den hele kongelige

¹⁾ Den senere Minister og Politiker.

²⁾ Den senere Professor i Fødselsvidenskab og Overaccouchør ved Fødselsstiftelsen (Dansk biogr. Lexikon X, S. 255).

³⁾ Præsten og Filanthropen, bekjendt for sin Virksomhed ved Oprettelsen af det kjøbenhavnske Asylselskab (Ibid., XV, S. 17).

se det udskregne *Jérusalem délivrée*, — Dekorationer og Dragter ret smukke, men en utaaelig Galoperen og Hestetrampen og Spektakel». Langt større Fornøielse bød et lille Børnetheater, *Gymnase enfantin*, «hvor de mindste Skuespillere og Skuespillerinder kun vare 5—6 Aar, og de ældste 10—13, men Alt i det Hele taget dog blev udført godt, ja, et Par Roller endogsaa fortrinligt. Jeg vilde ønske», skriver Andræ til sin Moder, «man kunde tage den lille «første Elsker» paa 7 til 8 Aar herfra og sætte ham hen paa vort kjøbenhavnske Theater i Stedet for den maadelige Herr Holst, — man vilde staa sig herligt ved Byttet»¹⁾.

Ung og første Gang i Paris maatte Andræ selvfølgelig ønske ogsaa at se lidt af det mere løsslupne Liv, saaledes som det rørte sig i det Frie eller inden Døre om Natten paa offentlige Forlystelsessteder. Dertil bød Karnevalet i Februar rig Leilighed, og i Forening med Landsmænd besøgte da ogsaa nogle Maskeballer, der afholdtes i Opéra Comique, men uden at Lystigheden faldt i Andræs Smag, — «temmeligt, eller rettere sagt, meget raat og uanstændigt». Heller ikke Karnevalsløierne i det Frie behagede synderlig. «Med danske og norske Venner flaneredes flere Timer paa Boulevardeerne for at se de mange Optog, — *Le bœuf gras* med sit store Følge indtog Ærespladsen mellem de mange Optog — det Hele forresten simpelt og kjedeligt» . . . «*Mardi gras*, — Atter flaneret med Danske

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 27. April 1836.

Familie traadte frem og bukkede til alle Kanter. Sligt kan en Dansk næppe begribe. Om Aftenen var der paa flere Steder i Paris arrangeret overordentlig brillante Fyrværkerier. Det, som jeg saae blive afbrændt tæt udenfor Tuileriehaven, overgik langt Alt, hvad jeg havde været i Stand til at tænke mig af Pragt og Skjønhed¹⁾.

Mere stilfærdige Friluftsglæder bød ved Sommer-tid de daglige Spadsereture i Tuileriehaven. Ikke nok-som kan Andræ udtale sin Beundring over denne Have. «Jeg veed ikke», skriver han til Læssøe, «om Du er en Ynder af det franske Haveanlæg, men hvad jeg veed med Vished, er, at man i Kjøbenhavn umulig kan gjøre sig en rigtig Idée om dets Virkning. Det er den eneste Haveform, der kan anvendes, hvor Anlægget skal være et Samlingssted for en stor Menneskemasse, og udført i en tilstrækkelig stor Maalestok med en tilsvarende Pragt, gjør det et ubeskriveligt grandioست Indtryk. Tænk Dig en Allée omtrent 100 Alen bred, 1000 Alen lang, med Vandbassiner af en 5 til 600 Alens Omkreds i Midten, med Tuileriernes *Pavillon de l'Horloge* for den ene Ende, med *l'Arc de l'Etoile* for den anden, paa begge Sider besat med uendelige Rækker af Stole, opfyldt med en 10 til 20,000 Mennesker af alle Nationer, af alle Stænder, med en Mængde yndige, lette, lækre Damer, etc. etc. — For at give Dig et Begreb om den Masse af Spadserende, der dagligen opfylder Tuileriehaven, vil jeg blot anføre eet Faktum, paa hvis Nøiagtighed jeg ikke har Grund til at tvivle, det nemlig, at Rettigheden til at udleie Stole i Haven aarligen bortleies for 35,000 Francs, samt at Hver maa betale 2

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Mai 1836.

Sous for Afbenyttelsen af en Stol, saalænge man lyster»¹⁾. — «Naar jeg undertiden har en Time tilovers», skriver Andræ da ogsaa til sin Moder, «gaaer jeg ned i Tuileriehaven, der er ubeskrivelig skøn paa denne Aars-tid» . . . «Behageligheden af at sidde i Skyggen af dens deilige Kastanietræer, læsende i en Bog og af og til seende paa Folkevrimlen, overgaaer al Beskrivelse»²⁾. Til Morskaben ved dette Folkeliv hørte ikke mindst de mange legende Børn, — «Siden jeg opholder mig her i Paris, er jeg næsten kommen til at holde af Børn, thi Du kan slet ikke forestille Dig, hvor de franske Smaabørn, især Pigerne, ere nydelige og fornuftige. Jeg kan staa halve Timer i Tuileriehaven, eller i Palais Royal, for at se paa deres Lege og glæde mig ved deres fornuftige og pudsige Samtaler. Det tager sig høist komisk ud at høre selv de mindste Børn tiltale hinanden med «*Monsieur*» og «*Mademoiselle*», da vi hos os just ikke ere vante til at høre noget lignende»³⁾.

¹⁾ Brev til Læssøe af 19. Mai 1836.

²⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Juni 1836.

³⁾ Brev til Samme af 27. April 1836.

III.

*Officielt Selskabsliv — Soiréer hos Ministrene
og i Tuilerierne.*

Til Distractionerne i denne Vinter hørte endnu Deltagelsen i en officiel Selskabelighed. Som knyttet til Frederik VI's Stab — «*adjunctus statui Nostro summorum militiae adjutorum*» tituleres i det udstedte Pas — stod Adgangen aaben for Andræ, og ved Sæsonens Begyndelse lod han sig da ogsaa indføre deri. Adskillige Aftener tilbragtes hos Krigsministeren, Maréchal Maison, en af den store Napoleons „Generaler, udmærkende sig bl. A. ved Tilbagetoget fra Rusland. «Baade Marechalen og Marechalinden næsten altfor høflige», og parenthetisk indskyder Andræ: «Naturligvis maa Koss have berettet, at Dannemand er Kongens Søn, og Høflighederne ere vel derfor fortrinsvis at skrive ham tilgode, men da han just ikke er veltalende, bliver der god Leilighed for mig til at indkassere dem. Soiréen meget talrig, Koss uhyre geskjæftig (for Dannemands Skyld) med idelige Præsentationer». Ofte lod flere af disse Soiréer sig besørge paa en enkelt Aften, og der kunde endda blive Stunder til «hjemkommen med Dannemand at passiare en Times Tid

sammen og drikke god dansk The». Med et mere kosmopolitisk Selskab kom Andræ sammen paa Ballerne hos Udenrigsministeren, Hertugen af Broglie, Faderen til den ogsaa under den nuværende Republik kjendte Ministerpræsident og Udenrigsminister. «Umaadelig Trængsel med Vogne, saa at det varer længe med at komme ind, — Glimrende, Selskabet straalende med pragtfulde Toiletter — Mange virkelige Skjønheder af alle Folkefærd — Forbauses over Hertugens og Hertugindens mageløse Udholdenhed med at modtage alle Gjæster med den utrætteligste Høflighed. Blandt de Mange, der tildrog sig min Opmærksomhed, skal jeg blot nævne Prindsesserne af Wagram og Moskowa, de to henrivende Melles Elles, nogle vidunderlige Spanierinder, etc. etc. — Overalt kuriøse Modsetninger, til Ex. den høie, magre og melancholske Hosebbaandsridder, Hertugen af Devonshire, og Grækeren, Fyrst Koletti, med sine hvide Skjorter, som især gjorde et pudsig Indtryk, naar han løftede dem helt op for at faae fat paa Lommetørklædet. Utallige Celebriteter af alle Arter og alle Nationer» . . . «Sir John Ross [den bekjendte Polarforsker] og fremfor Alle den lille, tykke, godmodige Admiral Sidney Smith, Brandstifteren fra Toulon og Bonapartes seierrige Modstander fra St. Jean d'Acre. Henimod Kl. 2 begyndte Souperingen i to store Sale, først Damerne og senere Herrerne, ved mangfoldige Borde i flere Hold. Jeg traf her atter sammen med Tscherning og Dannemand, med hvem jeg endnu tilbragte nogen Tid i Dandsesalen. Først henved Kl. 4 kjørte jeg, fuldkommen tilfredsstillet, sammen med Tscherning til mit Hjem». Ved en senere Soirée hos Hertugen af Broglie var det særlig Guizot og Thiers, som interesserede Andræ, — «Kom-

plette Modsætninger, den Første stiv og pedantisk, den Anden lutter Liv med overstrømmende Snakkesalighed».

Til denne Selskabelighed kom i Begyndelsen af Marts Præsentationen i Tuilerierne, der, uansét det jævne Hof hos «Borgerkongen» Louis Philippe, maatte skee efter alle Etikettens Regler, saaledes navnlig, at Gesandten, Koss, først maatte præsentere Andræ og hans danske Ledsagere for den fungerende *Introducteur général*, idet Koss, som kun *Chargé d'affaires* ikke var fornem nok til selv at kunne præsentere for Kongen. «Den pragtfulde Opgang, Dianagalleriet, Marechalsalen, og fremfor Alt la salle du trône overrasker mig ved sin smagfulde Elegance. Ialt henved 50 Personer tilstede, Størstedelen Englændere — Meget snart indfandt sig den kgl. Familie — Kongen og Dronningen, den Sidste med de to unge, i hendes Kjole holdende Prindsesser, af hvilke især Clementine var yndig, gik hele Rækken igjennem og talte med Enhver, udfoldende stor Courtoisie — noget senere ogsaa Hertugen af Orléans, medens Hertugen af Nemours, Mlle Adelaïde og Følget ubevægeligt blev staaende i Baggrunden»¹⁾. Præsentationen blev efterfulgt af en Indbydelse til nogle Aftenselskaber i Tuilerierne, bl. A. til en stor Koncert, — «Yderst pragtfuldt, Selskabet glimrende, og Koncerten fortrinlig. Til min Henrykkelse fik jeg her endnu engang Grisi at høre!» — først i en Duet af Rossinis «Semiramis» og dernæst ene i en Sang af en italiensk Komponist, saaledes som det sees af et Koncert-Program, Andræ bevarede til Erintring om hin Aften.

Iøvrigt bragte denne mere ceremonielle Selskabelighed

¹⁾ Optegnelse af 5. Marts 1836.

næppe Andræ i Bekjendtskab med de Celebriteter, han var sammen med, freregnet dog den nævnte gemytlige Englænder, Sir Sidney Smith. Med denne, der var bosiddende i Paris, kom han nemlig paa en meget ligefrem Fod. Saaledes mindes jeg Andræ fortælle, at da man ved en af hine Soiréer skulde gaa til Bords, kom han til at staa ved Siden af den joviale Admiral, og udtalte da sin Forundring over den eiendommelige Dekoration, som han bar om Halsen, — en saadan havde han aldrig sét. «Nei, det troer jeg nok, thi det er den eneste, der er af den Slags». Og Sir Sidney fortalte nu, hvorledes, efter at han havde hjulpet Tyrkerne med at afslaa de Franskes Angreb paa Saint Jean d’Acre, en høitstaaende Pascha kom om Bord paa hans Skib for paa Sultanens Vegne at belønne ham med en stor Sum Penge. «Men jeg svarede, at en Englænder tog ikke mod Penge af andre Regjeringer end sin egen. Saa maatte de finde paa en anden Maade at vise deres Erkjendtlighed og sendte da Bud til Klostret paa Karmel, hvor de vidste, at der var en Relikvie med en Splint af Christi Kors i en Medaillon, som Richard Løvehjerte havde skjænket Klostret til Erindring om et Besøg. Den tog de uden videre fra Munkene og bad mig om at bære som et særligt Udmærkelsestegn, og jeg svarede, at hvis min Konge gav Tilladelse dertil, vilde jeg tage imod den og bære den. Det er altsaa ikke saa underligt, at De ikke har seet den Dekoration før». — Ved Introduktion af Sidney Smith blev Andræ ogsaa indført i en kosmopolitisk Klub, «*L’union des nations*», og traf her jævnlig sammen med Robespierres gamle Sekretær, Jullien de Paris, som siges at have reist om med en portativ Guillotine, men som af Andræ omtales som en «godmodig,anfængelig og uhyre høflig Mand», som Ingen skulde tro havde været blodtørstig anlagt.

Ved Andræs Fornøielsesliv bliver endnu at berøre, at ikke mange Dage havde han været i Paris, før han savnede sit kjære Athenæum og derfor lod sig indmelde i et lignende fransk Læseselskab, Gagliani's. Daglig kom han her for inden Middagstid at læse Aviser og Tidsskrifter, saae ogsaa her adskillige litterære Personligheder, bl. A. Digteren Heinrich Heine, «som Ingen skulde tro var hverken Digter eller Jøde, da han slaende ligner en blond Handelscommis». Næppe blev Andræ personlig bekendt med Heine, — besynderlig nok, eftersom han var en stor Beundrer af baade hans Prosa og Poesi; derimod var han her oftere sammen med en fransk Litterat, Xavier Marmier, modtog ogsaa Besøg af denne i sit Hjem, og da deres Samtaler dreiede sig «især om Danmark», er det rimeligt, at de har medvirket til den Interesse, som Marmier nærrede for dansk Aandsliv. — Hvorvidt Marmier ved sin Interesse ogsaa er bleven besvogret med en af de Digtere, hvis Poesi han beundrede, skal lades usagt. Læssøe meddeler Andræ som Nyhed: «Marmier er bleven forlovet med Frøken Oehlenschläger. Han vilde have en nordisk Pige med dyb Følelse; man paastaaer, han har fundet den mest franske i de tre nordiske Riger»¹⁾).

¹⁾ Brev fra Læssøe af 1. November 1837.

IV.

Omgangsvener i Paris.

*David — Tscherning — Dr. Levy — Welhaven —
«Viviinnerne»: Bjerring, Bornemann og Martensen —
Høyen — Heibergs — Hartmann.*

Til at gjøre Opholdet saa behageligt for Andræ bidrog væsentlig, at han hurtig fandt en Kreds af Venner, Kunstnere og Videnskabsmænd, i hvis Selskab han nød sine Theaterglæder og Ture omkring i Paris. Senere i Livet brød Andræ sig ikke synderlig om selskabelig Omgang, frasét den lille Kreds af politiske og matematiske Venner, som bestemte Ugedage kom i hans Hjem, — ja havde snarest en Art Sky for nye Bekjendtskaber; men i hine unge Aar og borte fra Hjemmet, var det ham en Trang at have en Kreds af Aandsbeslægtede, med hvem han kunde udvexle Tanker og Indtryk. «Hvis Du kom hertil», skriver han til Trepka, «tør jeg paastaae, at vi skulde slaa os ret godt igjennem, thi Hovedmanglen er egentlig, ikke at have Nogen i Nærheden, med hvem man er nærmere bekjendt, i hvis Selskab man kan se Mærkelighederne, med hvem man kan tale om, hvad man

har seet, osv. I Hjemmet er det ubehageligt at leve uden slige Bekjendtskaber, men paa en Reise er det utaaleligt».

Længe varede det dog ikke, inden dette Savn blev afhjulpet, og blandt dem, til hvem Andræ først sluttede sig, var Nationaløkonomen, Professor David, den senere bekjendte Politiker, som i Begyndelsen af December kom til Paris med sin Hustru. David var visselig 20 Aar ældre end Andræ, men ungdommelig af Sind og alsidig interesseret, ogsaa i æsthetisk Retning; og stod han end dengang i et vist Vanry for yderligt gaaende Liberalisme, var denne i Virkeligheden næppe større, end at de ogsaa politisk kunde sympatisere med hinanden. Med «stor Glæde modtoges Efterretningen om Udfaldet af Davids Sag» — Frifindelsen for Høiesteret under Tiltale for en Overtrædelse af Trykkefrihedslovgivningen — og faa Dage senere var Andræ med til at feire denne Frifindelse «ved en stor Festmiddag, hvor Alt gik meget skjønt og festligt. Naturligvis var Tonen noget frisindet, hvilket forøvrigt gik ypperligt Haand i Haand med Skaaler for Kongen, Ørsterne og Prinds Christian».

Blandt Deltagerne i hin Fest var ogsaa Tscherning, og i ham fandt Andræ en Kollega og Ven, som han kjendte baade fra Høiskolen, hvor Tscherning havde beklædt Stillingen som første Skoleofficer, og fra Heibergs, i hvis Hus Andræ første Gang var Gjæst ved en Afskedsfest forinden Tschernings Bortreise til Udlandet paa ubestemt Tid. Tscherning havde alt tidligere været i Paris, og i lignende økonomisk Situation som Andræ var han i Stand til at vejlede en Nyankommen om, hvorledes man bedst kunde indrette sig paa sparsommelig Viis. Ved sine militære Bekjendtskaber kunde han derhos skaffe let og

bekvem Adgang til Revuer og Manøvrer, ligesom det «lykkes ham», optegner Andræ, «ved sin Forstaaelse med en af de fornemste Dommere at smugle ham ind med sig til Overværelse af Krigsforhør i opsigtvækkende Sager, der iøvrigt holdtes for strængt lukkede Døre» . . . «Utrolig slibrig Sag, hvor Obersten [Tallandier] efter min Mening (han havde ved to Pistolskud gjort sit Bedste for at dræbe Konen og Svogeren in flagranti) stod overmaade slet, men ikke destomindre blev han aldeles frikjendt, — Vidnernes, især Kammerpigens og Tjenerens Udsagn, gav de mærkeligste Oplysninger om den franske Usædelighed». — Ogsaa til Adspredelser af lettere Art var Andræ ofte i Følge med Tscherning. Saaledes til Soiréerne i Tuilerierne og hos de militære Ministre, fremdeles i en elegant Hazard-salon, «Frascati», hvor de stundom efter Theatertid aflagde Besøg, mere dog for at se paa Spillet, end selv at prøve Lykken. Og mere udførlig optegner Andræ: «Ved Middagsbordet fortalte Tscherning, at Nina Lassair (Fieschi's bekjendte Elskerinde) var bleven leiet som *dame du comptoir* af *Café de la Renaissance* for 1000 frcs. om Maaneden, og netop iaften skulde tiltræde sin Funktion. Skjøndt meget mistroiske, maatte vi dog strax verificere Rygtet, og fandt nu til vor Overraskelse, at Sagen havde sin Rigtighed. Vi kom tidlig nok, saa der ikke var Tale om nogen somhelst Trængsel, men da vi efter nogen Tid begav os bort, var Tilstrømningen stærk, og en lang Queue dannet udenfor paa Børspladsen. Heltinden viste ingen Spor af Sorg over sin Elskers tragiske Endeligt og talte temmelig ugenert. Hun var ikke overdreven smuk og manglede ovenikjøbet det ene Øie».

Til Distractionerne kom de daglige Samtaler, om hvad der laa Begge paa Sinde: Høiskolens Fremtid, som Abraham-

sons pludselige Afgang fra Skolen ikke lod dem imødesee med Tillid, — Samtaler, der med begges livfulde Originalitet, men ogsaa Fastholden af egne Meninger nok kunde udarte til en Art Disputer, ialtfald blive saa levende, at den ganske lod dem glemme Tiden, — «Om Formiddagen hos Tscherning, hvor jeg indvikles i saa ivrige Diskussioner, at Formiddagen pludselig er forsvunden, og vi samlede maa begive os til vor Middag i Palais Royal». Kort: Forholdet mellem Andræ og den 12 Aar ældre Tscherning var dengang overmaade kordialt, uden Noget af den Misstemning, der allerede Aaret efter kom til Orde ved deres Samvær under Andræs følgende Pariserophold, og som senere i Livet ved deres afvigende politiske Anskuelser fjærnedede dem saa væsentligt fra hinanden.

Efter Tschernings Afreise i Slutningen af Mai hørte den norske Digter og Kritiker Welhaven, Wergelands bekjendte Samtidige og Modstander, og end mere en dansk Læge, den senere Overaccouchør ved Fødselsstiftelsen, Dr. Levy, til Andræs daglige Omgang. Ogsaa med Welhaven havde Andræ, være sig paa Spadsereture eller ved Besøg i Hjemmet, «mangen behagelig, men ivrig Disputeren», der kunde bringe ham til at glemme Tiden, — saaledes ved Tschernings Bortreise, «da jeg», som det optegnes, «spadserede længe med Welhaven og indvikledes derved i saa livlige Diskussioner, at jeg først kom til Diligencen, netop som Tscherning, der idag forlod Paris, var kjørt ud af Porten fra *messagerie Laffitte*, hvilket i høieste Grad ærgrede mig», — en Ærgrelse, som dog hurtig synes at have fortaget sig, idet — fortsætter Optegnelsen — «Om Aftenen med Welhaven i Théâtre Français, hvor jeg atter faldt i Henrykkelse over den mesterlige Udførelse af Don Juan

d'Autriche». Hvorom de livlige Diskussioner har dreiet sig, er Andræ desværre ganske taus, og det er saaledes ikke muligt nærmere at karakterisere dette Bekjendskab; men da Welhaven nærrede levende Interesse for dansk Kultur og Aandsliv, som han tog i Forsvar overfor Wergelands Angreb, tør det vel antages, at dansk Æsthetik har været et Hovedemne, og ikke mindst den Kreds af Digtere, Oehlenschläger, Hertz, Poul Møller og Paludan-Müller, som Begge kjendte fra Heibergs Hjem.

Mere udførlig berører Andræ sit Samvær med Dr. Levy, der ligesom han selv var paa Studiereise i Paris, — rigtignok paa Lægekunstens Vegne. Men ogsaa ind paa dennes Omraade synes Andræ for saa vidt at have strakt sine Interesser, som han med Levy overværede adskillige medicinske Forelæsninger, bl. A. af den berømte Fysiolog, Magendie, paa *Collège de France*, hvor han ved Siden af Interessen dog «foragedes over de franske Studenters mageløse Raahed». Ogsaa førte Levy ham til Øvelser i et nys oprettet gymnastisk Institut for unge Piger. «For et Par Dage siden gjorde jeg en lang Morgentur for at bese — Du kan vist næppe tænke Dig, hvad det var», skriver Andræ til sin Moder — «en gymnastisk Anstalt for unge Piger, hvor de, ligesom Drengene nu i nogle Skoler hos os, lære at springe, klavre, løbe, etc. etc. Du kan nok begribe, at det just ikke vilde gaa an for en ung Officeer at faae Lov til at se slige Øvelser, naar han ikke var meget godt kjendt med Forstanderen. Jeg havde derfor, ligesom Dr. Levy fra Kjøbenhavn, ladet mig forestille som ung Læge, der studerede Gymnastikens Anvendelse paa Orthopædien, og blev overordentlig høflig modtaget af Direktøren, der endogsaa forærede mig flere Skrifter, som han havde udgivet

om Institutet. Du kan tro, at det var meget kuriøst at se de unge Damer, hvorimellem der naturligvis var mange smukke paa en 16—17 Aar, gjøre alle Slags gymnastiske Kunster, hvilket jeg maa tilstaa, de skilte dem meget godt ved. Det ærgerligste var, at jeg hele Tiden maatte sætte et høist alvorligt Ansigt op og tale meget lærdt om lægevidenskabelige Materier, som jeg just ikke er meget stiv i; men naturligvis, hvor min Lærdom slog Klik, lod jeg, som jeg ikke kunde finde de franske Udtryk for, hvad jeg vilde sige. Jeg vil haabe, at vi med Tiden i Kjøbenhavn skulle faae lignende Instituter; naar de kun blive for smukke Piger, vil jeg gjerne selv medvirke til deres Oprettelse»¹⁾.

I Slutningen af Juni forlod Levy Paris, — «See, om muligt, at være hjemme med Bjerring, fra Kl. 9 iaften, saa ville vi ryge den sidste Pibe sammen», beder han paa et lille Visitkort p. p. c., og «der var meget at tale om», mindes Andræ denne sidste Aften, «saa at vi skiltes først Kl. 2 om Natten».

Mange Dage forløb dog ikke, inden Andræ fandt Erstatning for Savnet af Dr. Levy, først i nysnævnte Wilhelm Bjerring, hans gamle Lærer paa Landkadetakademiet, og kort efter i Juristen Bornemann og Theologen Martensen, der ligesom Bjerring tog ind i det samme Hotel i Rue Vivienne, hvor Andræ boede. Baade i sin Dagbog og i Breve til Hjemmet udtaler Andræ sin Glæde over det daglige Samvær, han i to Maaneder nød med disse tre — «alle ganske fortræffelige Folk, med ualmindelig Dannelse, saa at jeg ogsaa med Hensyn til dagligt Liv, befinder mig i den lykkeligste Tilstand»²⁾. Til Glæderne med de Nyankomne hørte ogsaa den at være Fører for

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Juni 1836.

²⁾ Brev til Læssøe af 10. Juli 1836.

dem omkring til Paris' Mærkeligheder, — «da jeg er en perfekt Pariser og fortrolig med alle Paris' Herligheder, har jeg tilbudt mine Kontubernaler (vi bo nu Alle i samme Etage) at være deres Veiviser, et Tilbud, der med Taknemmelighed er bleven modtaget, idet man har lovet ganske blindt at ville i alle Maader underkaste sig min Ledelse»¹). Og paa dette Vilkaar: blindt at underkaste sig Andræs Ledelse, var han en fortræffelig Veiviser, der ikke skyede hverken Umage eller Forberedelse for paa bedste Maade at lade sine Ledsagere se Alt, hvad der var værd at tage i Øiesyn eller særlig kunde interessere dem. Ogsaa for Andræs Vedkommende hvilede Studierne i denne Sommer-tid, og hele Dagen stod saaledes til Raadighed til at ture om med Vennerne: i Kirker og Musæer, til Père-Lachaise og Jardin des Plantes, at lade dem beundre «Udsigten over Paris fra Toppen af Montmartre, der fandtes ubeskrivelig skjøn». Særlig Martensen fandt ret Behag i den berømte zoologiske Have og kunde ganske dele Andræs Glæde over «den store Bjørn, Monsieur Martin, der for et Toskillingsbrød skaffede dem en sand Fornøielse ved sine skjøne Kunster». Stundom kunde de lærde Venner nok føle sig lidt trætte af «de strabadserende Ture» eller lade sig skræmme af en Regnbyge, men hvor Noget var værd at tage i Øiesyn, hjalp ingen Undskyldning. Saaledes ved Fyrværkeriet i Anledning af Nationalfesten, den 29. Juli, — «Det var over al Beskrivelse brillant» . . . «flere Gange blev hele Himlen oversaaet med mange Tusinder af røde, blaa og hvide Stjerner, der forvandlede Mørket til den klareste, tricolore Dag. Selv Martensen, Misogallen, som var meget gnaven over at blive udkommanderet (Du maa nemlig

¹) Dagbogsoptegnelse af 24. Juni 1836.

vide, at jeg eenstemmig er bleven udvalgt af «Vivienneerne» til absolut Chef) i Regnveiret, glemte sin ulykkelige vaade Forfatning og raabte bestandig: «Det er dog Satans!»¹⁾ — et Udbrud af Begeistring, som bragte de Omstaaende til at vende sig om, idet det franske Publikum forholdt sig aldeles taus overfor den Fyrværkeripragt, der blev afbrændt.

Ofte tilbragtes Aftenen i Hjemmet, «hvor vi stedse have det fortræffeligt. Den skikkelige Bjerring» — et epitheton ornans i Andræs Mund, enstydigt med brav, retsindig — «har tilbudt os at samles i hans Værelse, som er det største, men langtfra det smukkeste, hvilket er mig meget kjært, da det just ikke er behageligt at faae sit Sovekammer opfyldt med stærk Tobaksrøg». Dér tilbragtes da Aftenen, stundom «til Kl. 2 om Natten med høist livlig Diskussion». Hvorom der er diskuteret mellem tre hver paa sit Omraade saa fremragende Mænd, antydes heller ikke dennesinde af Andræ, men «født Jurist» som han kaldes af Krieger²⁾, er vistnok ogsaa juridiske Emner blevne diskuterede mellem ham og Bornemann. Og hvad Filosofien angaaer, fremgaaer det noksom af Breve, som Martensen tilskrev ham, at ogsaa paa dette Omraade kunde Andræ finde Fornøjelse i at indlade sig i en dybsindig Tankeudvexling med en Religionsfilosof ex professo, — «Jeg vilde kun ønske, at vi snart havde Dem her igjen, for at vi om Eftermiddagen ved en Cigar kunde fortsætte vore filosofiske Diskussioner», skriver Martensen under

¹⁾ Brev til Læssøe af 14. August 1836.

²⁾ — — «en æret Landstingsmand, som jeg ved tidligere Leiligheder har betegnet som født Jurist, og det er en Bekjendelse, jeg fastholder» (Forhandl. paa Landsth. 1866—67, Sp. 1613).

Andræs Pariserophold en følgende Vinter og mindes blandt Emner, der blev drøftede hin Sommer, «Creationsspørgsmaalet», med Hensyn til hvilket «ogsaa jeg» — fortsætter Martensen — «er fuldkommen overbevist om, at en Creationstheori er nødvendig. Jeg troer, at der maa kunne vises, at ligesom den menneskelige Selvbevidsthed ikke grundig kan fuldbyrde Tanken om sig selv uden eo ipso at fuldbyrde Tanken om Gud, saaledes kan heller ikke Gud fuldbyrde Tanken om sig selv uden at tænke sin Negation, det som ikke er Gud, d. e. Creaturet. Hvad der her ligger udenfor vor Horizont, troer jeg, er ikke Creationslærens almindelige Principer, men at frembringe den Synthese af det Universelle og det Individuelle, af Idee og Empiri, der maa tænkes at finde Sted for den guddommelige Forstand»¹⁾. Om slig subtil Undersøgelse mellem en Mathematiker og en spekulativ Filosof skulde undre, bør erindres, at blandt de mange Lærefag paa den militære Høiskole hørte ogsaa Foredrag af Heiberg over «Filosofiens Filosofi eller den spekulative Logik».

Alt forinden Bornemann og Martensen forlod Paris, og Andræ, som han optegner, «havde taget en bevæget Afsked med de to Venner, hvis daglige Selskab havde bidraget saa meget til at gjøre det parisiske Liv behageligt», havde han den længe ventede Glæde at modtage Besøg af Heibergs, som i Begyndelsen af Juli kom til Paris. Og saa stærkt optaget blev nu Andræs Tid i de 4 Uger, han var sammen med disse Kjære fra Kjøbenhavn, at han end ikke fik Stunder til at nedskrive sine lakoniske Optegnelser, men «nu kun faaer saa lidt Tid til at føre Dagbog, som

¹⁾ Brev fra Martensen af 11. December 1837.

derfor bliver saa kort som vel muligt», — en Kortfattethed, som kommer til Orde ved et «intet Særligt», «Ligeledes» for en Række af disse Dage. Med Heibergs fornyede Andræ sine Theaterglæder, deltog ogsaa med dem i smaa Middage, hvormed den gamle Heiberg feirede sin Søns og Svigerdatters Ankomst; som eneste Indbuden ogsaa i den sidste paa en Restaurant i Palais Royal (17. August), hvor Heiberg rolig og behersket, uagtet Afskeden var ham meget bitter, sagde Farvel til disse sine Nærmeste, som han ikke mere skulde gjensee. Iøvrigt er det Lidet, som er mig kjendt om Andræs Samvær med Heibergs i Paris, bl. A. hans Oplæsninger af Fru Gyllembourgs Novelle «Extremerne» for den gamle Heiberg, andetsteds omtalt¹⁾.

Ogsaa Kunsthistorikeren Høyen kom i denne Ferie-tid til Paris og blev en daglig Omgangsfælle ved at tage ind i det samme Hotel, hvor Andræ boede. Som bekjendt var Høyen ikke blot en kyndig Kunstkjender, men besad en sjelden Gave til ved livfuld Fremstilling at vække Interesse for Kunst. Og om dennes Mesterværker her i Paris mulig i Begyndelsen ere blevne mindre paaagtede af Andræ, blev det Forsømte indhentet under Høyens indsigtsfulde Ledsagelse. Gjentagende priser Andræ de «høist instruktive Ture sammen med Høyen gennem Louvre-Galerierne», — ja, saa interesseret fordybede han sig i Beskuelsen af Malerierne her, at han i sit Katalog, hvor de kun vare opførte efter de forskjellige Malerskoler og indenfor disse alfabetisk ordnede efter Kunstnernes Navne,

¹⁾ Biografien om Andræ, I, S. 176 ff., jfr. Fru Heiberg, l. c. I, S. 355 ff.

men uden Angivelse af Plads, for hvert enkelt Maleri betegnede, i hvilken Sal og paa hvilken Væg i denne det fandtes, saaledes at han uden unødigt Vandring gennem de mange Sale og uden at distraheres af andre Malerier strax kunde finde det Billede, han ønskede at gjensee. Ogsaa Paris' monumentale Bygninger blev jevnlig beskuede i Følge med Høyen, — «hele Formiddagen paa en stor Reise gennem hele Paris med Høyen» . . . «Om Morgenen nede paa *Place de la Concorde* for at se Obelirken blive bragt opad Skraaplanet til dens Piedestal», o. s. v.

Endnu en kjær Omgangsven, en sidste, bragte Efteraaret i Komponisten Hartmann, der i Begyndelsen af September kom til Paris med den senere bekendte Kirurg, Dr. Rørbye. Med en Tonekunstens Mester som Hartmann maatte det selvfølgelig blive de musikalske Glæder, som blev nydt af Begge i Forening, — til en Begyndelse maaske ikke fuldt tilfredsstillende, idet de maatte nøies med Sangen paa Opéra Français og Opéra Comique, ja stundom ligefrem skuffede, til Ex. ved Opførelsen af «Huguenotterne», «hvor det med Skam bør tilstaaes, at vi Alle kjedede os; Hartmann og Rørbye gik endog efter 4de Akt». Den 1ste Oktober gjenåbnede imidlertid Italienerne Sæsonen med «Puritanerne», og Andræ havde den Tilfredsstillelse, at Hartmann ganske kunde dele hans Henrykkelse over Grisi's bedaarende Sang. Begge mødte de ved Aabningsforestillingen: «*I Puritani* — Henrivende!!!» —, vare paany til samme Forestilling d. 4de, og atter d. 6te: «*I Puritani*», «hvor vi Alle vare fuldstændig henrevne, især af Grisi og Rubini, der begge fremkaldtes»; endnu engang i Opéra Italien d. 8de ved Opførelsen af «La Somnambula», «hvor vi desværre dog maatte nøies med at betragte Grisi som Til-

skuerske i en af Scenens Sideloger», — altsaa 4 Gange i Løbet af een Uge til Operaopførelser af Italienerne.

Ogsaa i andre Retninger sympathiserede Andræ og Hartmann fortræffelig med hinanden — «hele Dagen sammen med Hartmann og Rørbye» . . . «Om Formiddagen en lang Tur alene med Hartmann» . . . «og om Aftenen hos Hartmann og Rørbye; foruden med gammel dansk Musik, blev vi ogsaa opvartede med god dansk The, der stemte os vemodigt». Ja, saa kordialt blev Forholdet, at Hartmann kaarede Andræ til Svigersøn for sin lille Datter. Med dette Svogerskab blev det dog ikke til Virkelighed, — derimod med deres Aftale om i Midten af Oktober at ville foretage Hjemreisen sammen og i Forening gjøre en Rhintur.

V.

Studier i Paris.

I.

Instrux fra Bülow — Forelæsninger paa Sorbonne og Collège Royal de France — Rapport til Bülow — Anerkjendelse af denne.

Til Studier skulde Pariseropholdet tjene, men ikke være nogen Ferie- eller Fornøielsesreise. Unægtelig faaer man ikke Indtryk heraf, naar man af Andræs Optegnelser seer, hvor ofte han besøgte Theatrene og var sammen med Vennerne, være sig i Hjemmet eller paa Ture omkring i Paris. Men — som den lille Dagbog indledes af Andræ: «I disse flygtige Optegnelser vil jeg ikke opholde mig ved Fortællinger om min store Flid, som dels viser sig ved mine Studier hjemme og paa Bibliotheket, dels ved Besøg paa enkelte Forelæsninger, — heller ikke omtaler jeg mine hyppige Besøg hos Gagliani for at læse Aviser og Tidsskrifter. Derimod vil jeg, foruden andre Mærkeligheder, dog i Reglen notere mine Visiter og Forlystelser, fremfor Alt Theaterbesøgene». Af de 11 Maaneders Ophold var der da ogsaa en Række af Dage, som ikke optoges af Vennerne eller af Theaterbesøg, men

om hvilke det blot hedder: «Intet Særligt», «flittig Studeren hjemme». Og med Hensyn til Livet, som det daglig førtes, var, bortsét fra Ferietiden, den første Halvdel af Dagen optaget af Hjemmearbejde, der strakte sig fra tidlig Morgen til Kl. 3 om Eftermiddagen, — «Vil Du vide, hvorledes jeg lever til dagligen», spørger han Læssøe, «eh bien, meget ensformigt, anstændigt og flittigt, og dog tillige ret interessant og behageligt. Formiddagen til Kl. 3 tilbringer jeg med Læsning, dels hjemme, dels i Bibliotheket. Kl. 3 gaaer jeg ud til Gagliani, hvor jeg læser Aviser og nogle Maanedsskrifter». Og yderligere fortæller Andræ sin Moder, hvorledes han, «for ikke at være nødt til at gaa ud, lader hver Dag min Frokost bringe op paa mit Kammer, hvor jeg da hver Dag har den Ærgrelse at maatte anvende 10 Minutter paa at pille Skindet af Mælken, thi Franskmændene drikke ikke Kaffe med Fløde til, som vi, men derimod halv Kaffe og halv Mælk».

Hvortil «den store Flid» skulde anvendes, derom gives udførlig Oplysning i den Instrux, som blev medgivet Andræ af Bülow, saalydende:

«Instrux

for

Hr. Premierlieutenant von Andræ,
Adjoint af Generalquartermesterstaben.

Hans Majestæt Kongen har havt den Naade at bevilge Deres Ønske i 1 Aar, i Paris, at vedblive Deres saa vel begyndte Studier i den høiere Mathematik.

De har aflagt saa udmærkede Prøver paa det store Udbytte, som Deres ved Høiskolen vel anvendte Tid har givet Dem, at De fremfor saamange Andre med udmærket Resultat vil kunne benytte den Dem tilstaaede kongelige Naade. Jeg

er fuldkommen overbeviist om, at Udfaldet vil svare til den billige Forventning.

Neppe vil De finde Forelæsninger, som De med Nytte vil kunne følge i den Videnskab, De reiser for, i den høiere Mathematik, thi forlængst er De videre end Gjenstandene for de fleste matematiske Forelæsninger. Dog er det mig bekjendt, at enkelte offentlige Forelæsninger ere holdte i Paris, baade i flere Dele af den høiere Functionslære og af den analytiske Geometri. Har De det Held at finde saadanne, saa benytter De dem naturligvis. Men for det meste maa Selvstudium være Deres Arbeidsmiddel.

At De henvender stor Opmærksomhed paa Functionslæren, er en Selvfølge; den er Hovedgrundlægget for alt høiere matematisk Studium, og den er til samme Tid det kraftigste Middel til med Klarhed at bedømme, hvorledes begyndende Studium af de høiere matematiske Fag med bedste Udsigter om størst Nytte bør veiledes. Denne Lære ligger Dem derfor nærmest ved de Arbeider, De nu skal begynde.

Differentialregningen kan jeg ikke tillade mig at troe kan koste Dem Tid. Nødvendighed for at integrere meget indseer jeg ikke heller med Hensyn til hvad nærmeste Maal udfordrer; anderledes med Hensyn til at styrke Dem selv og give Dem Lethed i Arbeidet.

Den analytiske Geometri er saa ny, saa interessant, bringer saa rigt Udbytte baade i directe matematisk og i logisk Henseende, at jeg særdeles anbefaler den Deres Opmærksomhed. Der kan neppe være Tvivl om, at der jo i senere Tid vil være Arbeid specielt i den; ethvert saadant Arbeide fortjener vist, at De med Grundighed gaaer til det. Enhver Vinding i den Retning anseer jeg for betydelig.

Hvad den rationelle Mechanik angaaer, da beder jeg Dem at anvende en meget stor Deel af Deres Tid paa den. Det er Dem bekjendt, hvilke ypperlige Hjælpemidler eller rettere Hovedmidler at den franske matematiske Litteratur byder til dette Studium. Og det er Dem ikke mindre be-

kjendt, hvorledes flere Dele af den netop hører til vore svageste Sider. Jeg beder Dem derfor ret Meget at give megen Flid og megen Omhu til dette vigtige Studium.

De Værker, som til dette Øieblik haves i den beskrivende Geometri, ere end ei i saa stort Antal, at De jo vil faae Tid til at gjøre et fuldstændigt Bekjendtskab med dette Hovedfag af de matematiske Videnskaber. Dertil regner jeg dog ogsaa alle Specialafhandlinger over enkelte Dele af den beskrivende Geometri og dens Anvendelser.

Det er imidlertid en Selvfølge, at Bygge- og Perspektivlæren af de anvendte Dele for deres udstrakte Anvendelses Skyld fortjene Deres meste Opmærksomhed; hvorved jeg dog beder Dem ikke at give denne til Linearperspektivet alene. Steentilhugningen og Tømmerforbindelserne, de optiske Billeder og Maskinelementerne ere vistnok høist vigtige Dele af beskrivende Geometri, men ikke for os af den store Vigtighed som hine.

Jeg har sagt, at De nok fik Tid til at gjøre et fuldstændigt Bekjendtskab med Alt, hvad der haves i den beskrivende Geometri, og det er ganske vist min Overbevisning. Men da det var muligt, at Erfaring lærte, at det ene Aar, der allernaadigst er Dem tilstaaet, vilde blive vel knapt til alt Forestaaende, saa maatte De lægge beskrivende Geometri tilside for at fuldende Deres Studier i Fagene, mere directe hørende til den matematiske Analyse, den rationelle Mechanik med iberegnet.

Hver anden Maaned venter jeg en Rapport fra Dem. Jeg ønsker, at De deri meddeler mig en Udsigt over Hovedgjenstandene for Deres Studier i de henrundne 2 Maaneder, de Værker, De har brugt, de Forelæsninger, De maatte have hørt, m. m.

Deri maa jeg bede Dem om Titel, Størrelse, Priis og raisonneeret Anmeldelse af ethvert af bemeldte Værker, store og smaa.

Ligesaa beder jeg Dem at meddele mig Notitser om de

Institutioner og Samlinger, disse Videnskaber eller vort Haandværk overalt vedkommende, naturligvis med mindre eller mere Udførlighed, i hvilken sidste Cathgori jeg sætter polytechniske Skole, Generalstabsskolen, Vei- og Bro-Skolen, Artillerimuseet, Krigsdepotet, Modelsamlingen m. m.

Overbeviist om, at De med Skjønsmhed vil bruge hvert Øieblik af det ene, men derfor for Dem saa kostbare Aar, som i det nævnte Øiemed allernaadigst er givet Dem, har jeg kun tilbage at ønske Dem en lykkelig Reise, god Helbred, og at De med sand Tilfredshed maa vende hid tilbage¹⁾.

Kjøbenhavn den 28de October 1835.

Bülow».

Unægtelig en Udtalelse i denne Instrux kan ikke Andet end vække Forbauselse: — — «Forlængst er De videre end Gjenstandene for de fleste mathematiske Forelæsninger». Saaledes siges til en 23-aarig ung Mand, der først Aaret forud havde afsluttet sine Studier paa den militære Høiskole, — en Institution, hvor der var mange andre Discipliner, sproglige og naturvidenskabelige, tekniske og krigshistoriske, at sætte sig ind i, end netop de rent matematiske. Og saaledes siges fremdeles til en ung Mand, om hvem en saa kritisk Dommer over Mennesker og deres Præstationer som Heiberg udtaler, at «dans un âge aussi jeune . . . ce ne sont pas seulement les sciences exactes qu'il a cultivées . . . il a également étudié la littérature, la philosophie et la politique»²⁾, om hvem yderligere af Fru Heiberg fremhæves «et stærkt Berøringspunkt mellem ham og mig, idet Andræ dengang

¹⁾ Udhæv. af mig.

²⁾ Brev fra Heiberg af 11. November 1834 til P. A. Heiberg i Paris; omtalt i 1ste Bind af Biografien om Andræ, S. 145.

var en stadig og passioneret Comediegænger»¹⁾. Unægtelig man forbauses — og maa forbauses, selv om man, saaledes som Nærstaaende af Andræ, kjendte hans sjeldne Evne til faae Meget ud af sin Tid, til hurtig og klart at se en Sags Kjerne, maatte sande, at om hans Læsning gjaldt rettelig: «een Gang læst, altid forstaaet, aldrig glemt». Og man spørger: Vilde nu ogsaa Andræ, optaget af Interesse paa saa forskjellige Omraader, være i Stand til at fyldestgjøre de vidtgaaende Forventninger, der næredes til Udbyttet af hans Studier i Paris, — Studier, der jo skulde gjøre ham skikket til ved første Leilighed at overtage en Lærerpost i et eller flere af Høiskolens matematiske Hovedfag. Vi skulle se, at Forventningerne blev fuldtud fyldestgjorte.

Kun faa Dage havde Andræ været i Paris, før han lagde Grunden til sit Selvstudium ved Anskaffelse af de fornødne Bøger. «Stor Expedition Syd for Seinen for at kjøbe matematiske Bøger» . . . «Fortsættelse af Bog-Expeditionen fra igaar» hedder det de følgende Dage, og saa omfattende var disse Indkjøb, at Størstedelen af Andræs Bibliothek af fremmede, matematiske Værker hidrører fra hans Pariserophold. I hans ingenlunde rigelige Reisepenge voldte disse Anskaffelser et føleligt Greb; alene «den store Lacroix [*Traité complet de calcul différentiel et intégral*], 3 Bind *in quarto*», kostede 66 Francs.

Samtidig paabegyndtes ogsaa Overværelsen af Forelæsninger, først paa de mere civile Instituter, *Sorbonne* og *Collège de France*. Førstnævnte Sted hørte Andræ bl. A. en af Tidens berømte Matematikere, Poisson, læse over ra-

¹⁾ Fru Heiberg, l. c. I, S. 288.

tionel Mekanik, og et Kursus af den italiensk fødte Libri om Sandsynlighedsregningen. Dertil kom en Foredragsrække af Francœur over den høiere Algebra, «omhandlende Theorien for Rødderne, Opløsningen af de høiere algebraiske *Æ*quationer, samt Elementerne af Geodæsien». Størst Behag fandt Andræ i Forelæsningerne af Poisson, «der udmærkede sig særdeles ved en klar og flydende Fremstilling»; vistnok er han ogsaa bleven personlig bekendt med denne fremragende Videnskabsmand, hvis matematisk-fysikalske Undersøgelser nød stort Ry, idet han medbragte en anbefalingskrivelse fra H. C. Ørsted, der præsenterer ham for sin franske Kollega som den «*qui brûle du désir de profiter des lumières de l'illustre successeur de Laplace*». Langt mindre Behag fandt Andræ i Forelæsningerne af Francœur, — «han er langt fra at være nogen Ørn», hedder det i hans Optegnelser, og med Libri, der, som berørt, læste over en saa vigtig, tilmed Andræ særlig tillokkende Del af den høiere Mathematik: Probalitetsregningen, kunde Andræ slet «ikke forsone sig, — han er altfor doven og skjødesløs», eller som det hedder om hans Forelæsninger i Rapporten til Bülow: «de udmærke sig just ikke, hverken ved Klarhed eller Lethed i Udviklingen, da Docenten er en Italiener, som langfra ikke er det franske Sprog særdeles mægtig».

Paa *Collège de France* var det særlig Foredrag af Lacroix over Differential- og Integralregningen, udviklende «Principerne og de vigtigste Methoder i disse Afsnit af den høiere Mathematik», der optog Andræs Interesse. Og end mere et Kursus «for et meget lille Auditorium, der sjelden bestod af flere end 6—8 Personer», af den høit anseete Fysiker og Astronom Biot, om «Anvendelsen af den høiere

Mechanik paa Beregningen af Kometbanerne, — en Opgave, hvis Løsning, som bekjendt, er forbunden med store Vanskeligheder» . . . «fremfor alle andre, udmærkede disse Forelæsninger, fremstillende bl. A. de Formler for Himmellegemernes Bevægelse, der findes i Laplace's «*Mécanique céleste*», sig ved et ypperligt Foredrag».

Efter at Andræ i Løbet af Vinteren havde erhvervet det nødvendige Kjendskab til de franske Docenters Fremstillingsmaade, bestemte han sig til at opgive de Forelæsninger, der ikke bød Andet end, «hvad der var ham længst bekjendt, og saaledes kun kunde betragtes som en Repetition, der vilde berøve ham en Tid, der med langt større Nytte kunde anvendes til Selvstudium»; vedblivende vilde han derimod følge Foredrag over de Grene af den høiere Mathematik, særlig af Libri og Biot, «hvorover han ikke havde hørt Cursus paa Høiskolen, og endnu ikke med Sikkerhed kunde bedømme, hvorvidt det vilde være en Tidsbesparelse paa egen Haand at studere dem».

Om Indhold og Udbytte af de berørte Forelæsninger gjøres yderligere Bemærkninger i en Rapport, i hvilken Andræ indberetter om sin Beskjæftigelse i de første to Månedes af Pariseropholdet. Fortrinsvis dvæles dog i denne ved de matematiske Skrifter, som han havde gennemlæst til Fremme af sit Selvstudium, — til en Begyndelse «de bedste og nyeste Hovedværker, omfattende hele Afsnit af Videnskaben, inden han gav sig i Kast med Detailstudiet af Specialafhandlinger». Saaledes bl. A. «Lagrange, «*Théorie des fonctions analytiques*», — «et Studium, saa meget mere interessant, som Lagrange var den Første, der fuldkomment klart udviklede Differential- og Integralregningens Væsen, benyttende sig af en ny Anskuelsesmaade,

hvilken han delte med den samtidige Mathematiker Arbogast¹⁾. Sandsynligvis vil denne Behandlingsmaade», tilføier Andræ, «i Fremtiden aldeles fortrænge ikke alene de sjældnere brugte Newton'ske og Leibnitz'ske, men selv den mere almindelige, som skyldes d'Alembert». Yderligere gjøres Rede for et Værk om den samme Gren af den høiere Mathematik af Lacroix: «*Traité complet de calcul différentiel et intégral*» . . . «hvis Udvikling af Integralregningen og Læren om de endelige Differentser stedse maa blive at betragte som en god Samling af det Vigtigste, der indtil 1820 var præsteret i disse Dele af den høiere Mathematik». Med særlig Interesse fordybede Andræ sig i Studiet af Poisson, hvis «*Traité de mécanique*» for Øieblikket giver den fuldstændigste Oversigt af den rationelle Mechanik og stedse udmærker sig ved Klarhed i Fremstillingen», idet iøvrigt i Forbindelse med denne Anerkjendelse ikke lades uberørt, at «Poisson ingenlunde behandler sit Emne paa en Maade, der fyldestgjørende tilfredsstiller Fordringerne om en videnskabelig Fremstilling». Udelt Behag følte Andræ derimod ved Studiet af Monge, «*Géométrie descriptive*», — «et klassisk Værk, som maa henregnes til den matematiske Litteraturs Prydelser, og hvori Monge med den Klarhed og Veltalenhed, der var saa egen for Skaberen af den beskrivende Geometri, udvikler de forskjellige Gjenstande for denne Videnskab». Og dobbelt nyder Andræ den fortrinlige Behandling af Emnet hos Monge ved at sammenholde det med en Afhandling over samme Speciale

¹⁾ En Mathematiker fra Elsass (1759—1803), nærmest kjendt fra Studier over Differential- og Integralregningen (*La grande Encyclop.* III, S. 567—568).

af Hachette, «hvilken vel for Øieblikket er den fuldstændigste over den beskrivende Geometri, men i Fremstillingen staaer meget langt tilbage for den citerede af Monge»¹⁾. — Iøvrigt er det jo nærmest kun matematisk kyndige Lærere, som kunne have Interesse af Andræs Omtale af de læste Værker, men — ogsaa uden at være Matematiker — hvilket omfattende Arbeide sees ikke ofte at være gaaet forud for disse koncentrerede Recensioner? Til Ex. med Hensyn til en Notits om et Skrift af en sveitsisk Matematiker fra det 18de Aarhundrede, Gabriel Cramer, om hvilket i Rapporten til Bülow kun bemærkes: «Denne mærkelige Afhandling — *Introduction à l'analyse des lignes courbes algébriques* — omendskjøndt udkommen i Midten af forrige Aarhundrede, indeholder dog endnu paa vor Tid den fuldstændigste Bearbejdelse af de algebraiske Curvers Theori, hvis forskjellige Punkter alle gjenemgaaes med en ligesaa stor Grundighed som Klarhed», men hvor Andræs Forarbejder udvise, at denne Notits er bygget paa 10 tætskrevne Ark, ekstraherende og kommenterende med Figurer og Formler de forskjellige Afsnit.

Yderligere Vidnesbyrd om Dybden af Andræs Studier skulle vi se i det Følgende.

1) Uddrag af Andræs første Indberetning til General Bülow af 7. Januar 1836. — Yderligere Bemærkninger om det ovenberørte Skrift af Hachette («*Traité de géométrie descriptive*», etc.) foreligger i en Afhandling af Andræ i «Maanedsskrift for Litteratur», IX (Kbhvn. 1837), S. 411—12, omhandlende bl. A. en af Captain Kellner udarbejdet Ledetraad til Brug ved Forelæsninger over «den beskrivende (descriptive) Geometries theoretiske Deel».

At Bülow — eller vel rettere de, med hvem han har raadført sig om den indsendte Rapport, — følte sig tilfreds med Andræs Studier i Paris, fremgaaer noksom af den lille Skrivelse, hvormed han besvarede hans Indberetning.

«Kjøbenhavn, den 26de Januar 1836.

Deres behagelige Skrivelse af 7de dennes tilligemed Deres første Rapport har jeg haft den Fornøielse at modtage og takker ret meget derfor.

Med sand Glæde har jeg læst Deres Rapport, da jeg deraf seer, at De med Klogskab benytter Deres Ophold i Paris til Deres end større videnskabelige Uddannelse, og jeg er derved end mere bestyrket i min Forventning, at De vil vende hjem med et rigt Udbytte af Kundskaber.

Jeg undlader derfor ikke herved at tilkjendegive Dem min særdeles Tilfredshed med Deres Bestræbelser, og ligesom jeg i den Dem ved Deres Afreise herfra givne Instruction ikke har indladt mig paa, at foreskrive Dem nogen Detaille ved Deres Studier, saa maa jeg fremdeles overlade Dem selv den specielle Retning af samme, overbeviist om, at en Mand med Deres lyse Hoved og Kjærlighed til Deres Fag vil vide at vælge det Rette.

At Analysen overhovedet, rationel Mechanik og Geodæsie, maa være Hovedgjenstanden for Deres Studier, og at De især ved Selvstudium maa benytte de Ressourcer, Dem tilbydes i Paris, er en Selvfølge, og jeg behøver vist ikke herom at erindre Dem, ligesaa lidt som gjøre Dem opmærksom paa, at De ikke bør forsømme at høre udmærkede Mænds Foredrag i de forskjellige Videnskaber for tillige at tilegne Dem disses Foredragsmaade, thi med udstrakte Kundskaber kan man ofte være en meget slet Docent¹⁾.

¹⁾ Ved Bemærkningen sigtes til Docenten i teknisk Mekanik og Maskinlære, Prof. Dyssel, der vel besad omfattende Kundskaber i disse Fag, men manglede Evnen til at foredrage dem (Dansk biogr. Lexikon IV, S. 386).

Jeg ønsker Dem bestandigt Velgaaende og har den Ære med Agtelse at undertegne mig

Deres
meget hengivne
Bülow.

S. T.

Herr Premierlieutenant v. Andræ
af det Kongelige Ingenieur Corps,
Adjoint ved Generalqvartermester-Staben».

Unægtelig, hensét ikke blot til Bülow's Stilling som Chef for den militære Høiskole og Generalkvartermester-Staben, men som Frederiks VI's formaaende Raadgiver og Ven, kunde Andræ ikke Andet end føle sig hædret ved at blive tilskreven saa anerkjendende og saa venligt af sin høie Foresatte.

II.

Forelæsninger ved Ecole polytechnique — Indberetning om denne og om den franske Generalstabsskole — Selvstudium af matematiske Skrifter (Poisson og Carnot) — Anerkjendelse af Bülow.

Til de Opgaver, der var paalagt Andræ i den medgivne Instrux, hørte ogsaa at indberette om de Institutioner i Paris, med hvilke den militære Høiskole nærmest maatte sammenstilles. Ikke mindre end Abrahamson omfattede ogsaa Bülow denne med den varmeste Interesse og ønskede i Retning af Undervisning og Lærerkrafter at fuldkommengjøre den efter de bedste europæiske Mønstre, og

særlig efter *Ecole polytechnique*, hvis Anseelse som videnskabelig Mønsterinstitut «ikke alene i Frankrig, men over hele Europa, var saa stor, at de franske Lærde», bemærker Andræ, «mellem alle deres Titler helst nævne den, at være «*ancien élève de l'Ecole polytechnique*»¹⁾.

I Begyndelsen af Marts henvendte Andræ sig da gennem Gesandtskabet til det franske Krigsministerium for at erholde Tilladelse til at overvære Forelæsninger og Examinatorier ved Skolen og derhos ved personligt Eftersyn at gjøre sig bekendt med dennes Indretning i alle Enkeltheder. Blandt Docenterne følte han sig særlig tiltalt af den berømte Kemiker Dumas, — «Foredraget aldeles udmærket, og alle Experimenter udførtes fortræffeligt. Skjøndt Dumas læste to fulde Timer, gik Tiden dog som et Øieblik». Lignende Glæde havde Andræ af Forelæsninger af Savart over en ham særlig tiltrækkende Gren af den høiere Mathematik, Geodæsien. Ogsaa Savart besad «alle de Egenskaber, der udfordres til at kunne udvikle sig mundtlig med Klarhed og Grundighed og Livlighed om videnskabelige Gjenstande». Mindre skikket i saa Henseende forekom derimod den som Kemiker og Aëronaut bekendte Gay-Lussac, der dengang ogsaa var høit oppe i de 70, — «en Sort Zeise» kaldes han i Andræs Optegnelser, hvorved formentlig hentydes til den noget tunge og omstændelige Foredragsmaade, som tillagdes denne danske Kemiker og Docent²⁾, hvis Forelæsninger Andræ kjendte fra den korte Tid, han inden Høiskolens Oprettelse var Elev paa den polytekniske Lærestanstalt.

Samtidig overværede Andræ Examina og Øvelser af

¹⁾ Indberetning til Bülow af 3. April 1836.

²⁾ Dansk biogr. Lexikon, XIX, S. 288.

Skolens Elever og kan ikke noksom beundre deres Dygtighed, — «Alle svarede brillant» ved hans Overværelse af Examinatorier i Varme- og Perspektivlære. Og paany «overraskes han ved deres ubegribelige Dygtighed» ved Prøver og Examinatorier hos Navier over mathematisk Analyse og rationel Mekanik, — «der var i Grunden aldrig hos Nogen Tale om Mangel paa Kundskab, men kun om mere eller mindre elegant og klar Besvarelse». «I det Hele taget», hedder det i hans Indberetning, «hersker ved dette Institut en Arbejdsomhed, hvorom man næppe kan gjøre sig en rigtig Forestilling uden selv at have haft Leilighed til at betragte den. Ved de daglige Examinatorier har jeg saaledes aldrig hørt de givne Spørgsmaal blive middelmaadigt besvarede, men Eleverne have stedse viist, at de vare overmaade godt hjemme i det Foredragne»¹). Mangen Formiddag tilbragte Andræ derhos i Skolens hyggelige Bibliothek, der var fortrinlig forsynet med mathematiske Værker, og «hvortil han kunde faae Nøglen udleveret, naarsomhelst han ønskede det».

Ogsaa senere i Livet fulgte Andræ interesseret de

¹) Indberetning til Bülow af 3. April 1836. — 30 Aar senere, under Forhandlinger i Landstinget om Nedlæggelsen af den militære Høiskole, fandt Andræ Anledning til at udtale lignende Berømmelse over Studierne paa den franske *Ecole polytechnique*, — «en Anstalt, hvorom jeg stedse har udtalt, at den Beundring, som jeg nærede for den, allerede inden det blev gjort mig til Pligt at trænge nøiere ind i dens Virksomhed, i høi Grad steg ved dette nærmere Bekjendtskab. Jeg saae, at den i mangfoldige Retninger var langt mere udviklet, end jeg havde troet efter det Kjendskab, som jeg herhjemme kunde erhverve mig om den (Forhandlinger paa Landstinget 1866—67, Sp. 4429).

Opgaver, der blev givne Eleverne paa Ecole polytechnique, og forbausedes vedblivende over «det høie Standpunkt for den matematiske Dannelse ved Skolen»¹⁾.

I Forbindelse med denne Undervisningen omfattende Virksomhed underkastede Andræ ogsaa Skolens Organisation og indre Indretning et nøie Eftersyn, — «Formiddagen i *Ecole polytechnique* . . . Besaae Alt fra Kjælder til Loft etc. Elevernes Soveværelser vare ligesom deres *salles d'étude* (i de to øverste Etager) indrettede for 10 à 12 Personer, hvorimod Spiseværelserne (ligesom Kjøkkenet i Kjælderen) kunde rumme 40 à 50. To store Amfitheatre, flere Kabinetter for Examinationen, rige physiske, kemiske og mineralogiske Samlinger og en smuk Modelsamling indtage Pladsen i Hovedbygningen, hvorimod de to Sidebygninger indeholde, den ene det hyggelige Bibliotek og det kemiske Amfitheater, den anden Tegnesalene og *les salles d'agrément*. De kemiske Laboratorier ligge for sig i en egen Hovedbygning. Chefen, Kommandøren og Undervisningsdirektøren bo i et eget, meget elegant Hus, der støder op til de andre Bygninger, som omgives af forskellige rummelige Haver og Gaardspladser, — Alt skjønt!»

Om hvad Andræ saaledes havde gjort sig bekjendt med, afgav han en fyldig Indberetning, omfattende i flere Afsnit: «Personellet, Adgangen, Undervisningsgjenstande, den indre Orden og Undervisningsmetoden, Undervisningens Bestyrelse og Examinere»²⁾.

¹⁾ Nærmere herom i «Tillæg».

²⁾ «Sammentrængt Fremstilling af *L'Ecole Royale polytechnique*», dateret 6. April 1836. I sit hele Omfang er denne Fremstilling altfor detailleret til at kunne paaregne Interesse,

Ogsaa denne Indberetning, ledsaget af Oplysning om de matematiske Værker, som Andræ havde gennemgaaet, blev modtaget med fuld Tilfredshed af Bülow, der tilskrev ham saaledes:

«Med særdeles Fornøielse har jeg gennemlæst Deres Rapport til mig, dateret i Paris den 6te April d. A., hvoraf tydelig fremlyser, at De med overordentlig Flid benytter de Ressources, Opholdet i Paris byder Dem, til mere og mere at udvide Deres, vist allerede betydelige, Kundskaber i de matematiske og physiske Discipliner. Jeg maa derfor herved tilkjendegive Dem min særdeles Tilfredshed med Deres Bestræbelser, som i sin Tid ville kunne være til største Gavn.

Deres sammentrængte Fremstilling af *l'Ecole polytechnique* er særdeles interessant».

Til denne Aerkjendelse føiede Bülow nogle Bemærkninger om Undervisningen paa *Ecole polytechnique*, sammenlignet med den, der blev givet paa den militære Høiskole, og udtaler sin Betænkelighed ved det store Arbeide, der forlangtes af Eleverne herhjemme: «Hvad der er mig paafaldende, er, at det hele analytiske Cursus, rationel Mechanik indbefattet, kun har 170 Lektioner, hvorimod hos os udfordres dertil i det Mindste dobbelt saa mange Lektioner.

Ligeledes har den beskrivende Geometri 68 Lektioner, hos os derimod i det Mindste 3 Gange saamange.

Til den beskrivende Geometri seer jeg, at Eleverne

ligesom vel ogsaa Adskilligt er forandret, siden den blev indsendt af Andræ; derimod er et enkelt Afsnit, omhandlende «den indre Orden og Undervisningsmetoden», hidsat i «Tillæg».

ved den Pariser Skole kun forfærdiger 41 Rids, hvorimod hos os 80.

Dette synes at bevise, at man især i den sidste Disciplin gaaer for vidt her».

Sluttelig meddeler Bülow nogle militære Nyheder, ogsaa om Kongen: «Vor kjære Konge befinder sig — Gud være lovet — vedvarende i høieste Velgaaende og afreiser den 5te næste Maaned herfra til Troppesamlingen i og ved Aarhus og retournerer hertil den 24de Juni», — beder derhos Andræ hilse nogle fælles Bekjendte i Paris og forsikrer «med de bedste Ønsker for Deres bestandige Velgaaende henlever jeg

Deres hengivne Ven

Bülow »¹⁾).

At Andræs Flid ogsaa blev paaskjønnet paa mere materiel Vis, skulle vi se i det Følgende.

Ogsaa om den franske Generalstabsskole, «*l'Ecole d'application d'état-major*», ønskede Bülow at erholde nærmere Oplysning. Efter at Forelæsningerne paa Universitetet og Ecole polytechnique vare afsluttede, tilbragte da Andræ en Række Formiddage paa denne Skole for at gjøre sig bekjendt med dens Indretning, — «Om Formiddagen atter i *Ecole d'état-major* — General Millaud næsten generende høflig» . . «I Generalstabsskolen konfereret med Kommandant Valery», osv. Om Udbyttet af sin Undersøgelse indsendte han en lignende «sammentrængt Fremstilling» som om Ecole polytechnique og redegjør lige-

¹⁾ Brev fra Bülow af 6. Mai 1836.

ledes i denne for de matematiske Værker, han havde gennemlæst. Blandt disse synes et Arbejde af Poisson: «*Nouvelle théorie de l'action capillaire*» særlig at have lagt Beslag paa hans Interesse, et Skrift, «i hvilket Forfatteren», som det hedder i Rapporten, «har efterviist de Mangler og Unøiagtigheder, hvori alle foregaaende Matematikere, selv Laplace, have gjort sig skyldige ved Behandlingen af det nævnte Emne. Poisson udvikler en ny, fuldstændigere og mere grundig Theori, der ikke alene omfattende forklarer de Phænomener, der stemme med Laplace's Arbejder i «*Mécanique céleste*», men ogsaa flere andre, som hidtil have undraget sig Calculen»¹⁾).

Ligeledes sees Andræ at have været stærkt optaget af et Værk af Carnot, «*Géométrie de position*», om hvilket i Rapporten bemærkes, at «Carnot i sit interessante Værk har forsøgt at substituere en ny og genial Betragtningmaade af de negative Størrelser, især i Geometrien, i Stedet for den ældre, som i mange enkelte Tilfælde er mindre nøiagtig og grundig. Forfatteren har ogsaa her udviklet en Methode for at udtrykke ved specielle Charakterer og ved en systematisk Anvendelse af de Bogstaver, der betegne de geometriske Figurers Hovedpunkter, de vigtigste Modifikationer, som disse Figurer kunne undergaa ved et Changement i Hovedpunkternes Beliggenhed gensidigt, — en Methode, ved hvilken Analogien mellem Figurer af samme Klasse træder tydeligt frem, og Anvendelsen af Formler, der ere dannede for enkelte af disse, udvides til alle de andre»²⁾).

¹⁾ Rapport til General Bülow af 7. Juli 1836. — Den mere indgaaende Omtale, som i Andræs Forarbejder ligger til Grund for den korte Omtale i Rapporten, er hidsat i «Tillæg».

²⁾ Ovennævnte Rapport af 7. Juli 1836.

Ogsaa dennesinde tilkjendegav Bülow sin fuldkomne Tilfredshed med Andræs Indberetning om sine Studier:

«Frederiksberg Slot, den 9. August 1836.

Jeg har med Fornøielse modtaget Herr Lieutenantens behagelige Skrivelse af 5te f. Md. og den dermed sendte Rapport over Gangen af Deres Studier og Fremstillingen af *l'école d'application du corps Royal d'état-major*, som jeg har læst med megen Interesse.

Med Glæde bevidner jeg Dem min særdeles Tilfredshed med Deres Bestræbelser, at gjøre Dem Hans Majestæts Naade værdig, ved at anvende alle Deres Kræfter til at opnaae en Dannelse, hvortil De nu har en saa god Leilighed. Ved at stræbe til Opnaaelsen af det foresatte Maal, vil det ikke alene virke til Deres eget Vel, men ogsaa sætte Dem istand til med Ære og Udmærkelse at tjene Deres Konge og Fædreland, en Lykke, som rigeligen vil lønne Dem den anvendte Flid og Anstrengelse.

Jeg bifalder, at De anvender den største Deel af Deres Tid til Selvstudium, men saa meget som muligt bør De ogsaa frekventere Forelæsninger; thi som Docent vil De maaske snarest have Leilighed til at gavne Fædrelandet, og kun ved at høre gode Docenter vil De kunne erhverve Dem et godt Foredrag, som er saa væsentligt ved alle Forelæsninger¹⁾. —

¹⁾ I hvor høi Grad Andræ — selvfølgelig væsentlig ved medfødt Begavelse — opnaaede den ønskede Færdighed og «igjennem et Sprog, der fængslede, saa tidt det hørtes», formaaede at indvirke paa sine Tilhørere, er neppe ubekjendt, ligesom ogsaa oftere omtalt, til Ex. med Hensyn til «en vigtig mathematisk Disciplin» . . . «Sandsynlighedsregningen og de mindste Quadraters Methode», som tilkommer ham «Fortjenesten at have udbredt Kjendskab til», og som «han foredrog saaledes, som det sikkert endnu ikke hertilands, og maaske neppe andetsteds, er skeet» (Program ved Høiskolens 25-aarige Jubilæum, den 1ste November 1855, S. 68). — Iøvrigt henvises til nogle Bemærkninger i denne Retning i 1ste Bind af Biografien om Andræ (S. 258) og til et lille Brev, som

Dersom Tiden tillader Dem nu især at beskjæftige Dem med teknisk Mechanik og Maskinlære, da vil jeg raade Dem dette; disse Discipliner ere her forsømte med Hensyn til Foredraget.

Jeg slutter med de bedste Ønsker for Deres bestandige Velgaaende og henlever

Deres hengivne
Bülow ».

III.

Sidste Indberetning til Bülow — Svækkelse af Synet — Bülows Medfølelse — Økonomiske Vanskeligheder — Udgifter — Bülows Hjælpsomhed.

Endnu en fjerde og sidste Rapport indsendte Andræ i Slutningen af August. Ogsaa i denne dvæles ved de Værker, som han havde benyttet ved sit Selvstudium, og omtales nærmere et Arbeide, «*Théorie analytique de la chaleur*» af en fremragende Fysiker, Fourier, — «et klassisk Værk, der giver dels de almindelige Æquationer, som betinge Varmens Bevægelse og dels disses Anvendelse paa Bestemmelsen af denne Bevægelse i visse konkrete Tilfælde. I flere Afsnit udvikles tillige nye og mærkelige matematiske Formler, saaledes at dette Værk med Rette er bleven anset for et af den nyere Tids vigtigste Bidrag til Uddannelse af den høiere Mathematik»,

Andræ, paa faa Maaneder nær de 80 Aar, tilskrev en ung Dame af sit Bekjendtskab, for hvis matematiske Talent og Studier han interesserede sig (l. c. «Tillæg», S. 317—319).

— «*les sections 2, 3, 5 et 6 sont très remarquables par leur élégance et leur clarté*», hedder det i Andræs Forarbejder til denne Omtale, i hvilke de enkelte Kapitler udførlig gennemgaaes.

Med lignende Anerkjendelse udtaler Andræ sig om et Værk, «*Nouvelle théorie des caustiques*» af en belgisk Matematiker og Statistiker, Quetelet, «i hvilket Forfatteren har udviklet den af ham indførte smukke Betragtning af de kaustiske Linier som Developper af andre Kurver, der langt lettere lade sig bestemme saavel analytisk som graphisk. Ved dette Arbejde er den hele Theori bleven bragt i langt nærmere Forbindelse med Geometrien, end hidtil, og Forfatteren har, ved tillige paa en interessant Maade at kombinere den med de stereographiske Projektioners Theori, udviklet en Række mærkelige, hidtil ukjendte Theorier». — Ogsaa ved adskillige paa Latin affattede Skrifter dvæles i Rapporten, til Ex. af en tysk Matematiker, Werneburg: «*Curvarum aliquot nuper repertarum synopsis*», «i hvilket gives vigtige Bidrag til Kurvernes Theori, som Forfatteren har beriget med nye og geniale Betragtninger». Og mere udførlig omhandles et Skrift af en engelsk Matematiker fra det 18de Aarhundrede, Jacobus Stirling¹⁾: «*Lineae tertii ordinis Newtonianae, sive illustratio etc. etc.*», om hvilket det hedder, at «Newton, som bekjendt, i sit Værk: «*De enumeratione linearum tertii ordinis*», ikkun har givet Resultaterne, uden at forsyne disse med de nødvendige Demonstrationer, og uden at vise de Principer, der have ledet ham, og som han ikke stedse har afbenyttet med tilstrækkelig Forsigtighed. De enkelte

¹⁾ James Stirling, Newtons Samtidige (*Dictionary of national Biography*, LIV, S. 379).

Smaafeil, han har begaaet, ere rettede af Stirling i den ovenfor citerede fortræffelige Kommentar, som giver en fuldstændig Udvikling af de Newton'ske Principer, og viser, at dens Forfatter vilde have formaaet at give en næsten komplet Theori af de algebraiske Kurver, hvis han ikke med overdreven Samvittighedsfuldhed havde holdt sig til det Arbeide, han kommenterede»¹⁾).

Efter Afgivelsen af denne sidste Rapport stillede Andræ sit Selvstudium i Bero for de resterende to Maa- neder, og dertil er han ogsaa bleven tvungen af sine Øine. Allerede paa Høiskolen havde han faaet en Mindelse om ikke at overanstrenge dem ved overvættes Læsning ved Aftenlys, tilmed den daarlige Belysning, hvormed man dengang maatte nøies, men i Paris synes han ganske at have glemt denne Advarsel. «Du frygter», skriver han til sin Moder, «at jeg skal ruinere mine Øine ved for megen Nattelæsning. Det glæder mig at kunne berolige dig i saa Henseende med Forsikring om, at din Frygt er aldeles ugrundet, og at jeg befinder mig meget vel»²⁾. I Løbet af Sommeren mærkede imidlertid Andræ, at det tidligere Onde kom tilbage, saaledes at han «kun med den største Anstrengelse kunde læse om Aftenen». En Læge, med hvem han raadførte sig, beroligede vel med, at der ikke var nogen Fare for Synet, men paalagde ham dog «i nogle

1) Rapport til General Bülow af 27. August 1836. — Hvor nøie begge de sidstnævnte Afhandlinger ere blevne studerede af Andræ, sees ogsaa her af hans Forarbejder, i hvilke han, benyttende Sproget Latin, hvori de ere affattede, ekstraherer og kommenterer hver enkelt «*propositio*» og «*theoremata*», fremhævende, hvad særlig forekom ham værd at bemærke.

2) Brev til Andræs Moder af 13. April 1836.

Maaneder at afholde sig fra al anstrengende Læsning, for at Synet kunde faae Tid til at gjenvinde sin Styrke, da han ellers maaske kunde paadrage sig et betydeligere Onde, som ikke saa let vilde lade sig hæve». I denne Svækkelse af Synet var Andræ for saa vidt ikke selv uden Skyld, som han havde en sand Passion for at presse det mest Mulige af sine smaa, spidse Bogstaver paa Papiret, — og her i Paris tilmed paa tyndt, stærkt farvet Silkepapir. Ja, saa hensynsløst behandlede han sine Øine, at da han i en Bog havde læst, at man paa et Fladerum af 2 Tommer i Kvadrat kunde nedskrive en almindelig Kvartside af en trykt Bog, giver han sig til at verificere Rigtigheden ved at afskrive 10 Linier af en Side i Monge's *Géométrie descriptive* paa én Del af det opgivne Fladerum. Uansét at Andræs Skrift er overmaade sirlig og hans Manuskript mærkelig fri for Rettelser, er det da ogsaa en sand Lidelse for Øinene at læse hans Kopier af Breve og Indberetninger, endsige Optegnelser, saakaldte «Annotationer», som han gjorde for sig selv, hvor indtil 45 Linier, med 60—70 Bogstaver i hver, ere prentede sammen paa en Oktavs side almindeligt Postpapir.

Om sit svækkede Syn gjorde Andræ en kort, men ingenlunde foruroligende Bemærkning i Rapporten til Bülow; og rørende forekommer det mig at se, hvorledes Bülow strax gav sin Deltagelse tilkjende:

«Det bedrøver mig meget at erfare, at De føler Svækkelse i Deres Øine, og jeg beder Dem derfor ret indstændigen at soulagere disse. — Jeg finder Deres Plan meget rigtig, at reise her hjem til den Tid, Deres Permission er udløben, og forblive her Vinteren over, hvor De da ved vor berømte Øienlæge, Professor Withusens Raad og Vei-

ledning forhaabentligen vil erholde Deres Synsorganer styrkede»¹⁾).

Bülows Haab gik fuldstændig i Opfyldelse. Senere i Livet kunde Andræ ikke klage over sine Øine; mere end begjært blev hans Ønske opfyldt om «blot indtil det Gode Aar at maatte beholde sit Syn usvækket», og det skjøndt han til det Sidste ikke afveg fra sin Hang til Finskrift, saalidt som fra sin Arbeidsmaade: med Hovedet dybt bøiet over Papiret at prente sine smaa, lodrette Bogstaver derpaa; en flydende Haandskrift var Andræs haarde, spidse Staalpen og hans Haandstilling med den stærkt bøiede Pegefinger i lige Grad umulig.

Med Studierne stod Reisepengene for saa vidt i Forbindelse, som det jo afgang af dem, hvorlænge Opholdet kunde udstrækkes, og her er da Stedet til nogle Bemærkninger om, hvorledes de anviste Penge slog til.

«To Ting», klager Andræ i Breve til Hjemmet, «svinder uendelig hurtigt her: Tid og Penge. Knap er Dagen begyndt, før den til Ens store Forundring ogsaa er forbi, og hvert Øieblik seer man ligeledes til sin Forskrækkelse, at Lommerne ere tomme for Penge. Jeg begynder virkelig at blive alvorlig bange for, at inden jeg ret faaer mig betænkt, allerede hele Aaret er forbi, og maaske endnu langt

¹⁾ Brev fra Bülow af 13. Septbr. 1836.

tidligere alle mine Penge ere fløiten»¹⁾; — Og faa Uger senere: «Endnu mere end forrige Gang maa jeg klage over, at Tiden og Pengene forsvinde saa hurtigt. Omendskjøndt jeg er saa flittig som muligt og sædvanlig bliver hjemme hver Formiddag til Kl. 4 for at læse i matematiske Værker, forslaaer det dog kun meget lidt. Med Pengeaffærerne gaaer det endnu galere, da næsten Alt her i Paris er uhyre dyrt»²⁾, — Kort: «Den der ikke har været i Paris, kan ikke gjøre sig nogen Forestilling om den Hurtighed, med hvilken Pungen tømmer sig her. At jeg er et Mønster paa Sparsommelighed og Økonomi, behøver jeg ikke at sige dig»³⁾).

Til at bestride Udgifterne ved et Aars Studiereise til Paris var der tilstaaet Andræ — foruden Bibeholdelse af Gage og Emolumenter som Premierlieutenant i Ingeniørkorpset (c. 550 Rbd.) med Tillæg som Adjoint i Staben (c. 140 Rbd.) — en Understøttelse af Fonden *ad usus publicos* paa 600 Rbd., tilsammen c. 1300 Rbd., sva- rende til c. 3600 Francs, altsaa næppe 10 Frcs. daglig, — et Beløb, hvori der dengang dog var større Forslag end nuomstunder. Trods al Økonomi forslog disse Opholdspenge dog langtfra, men Andræs maanedlige Ud- gifter oversteg de budgetterede 300 Frcs. med 80—100 Frcs. Den daglige Levemaade bar ikke Skylden herfor; efter Pariser Forhold boede Andræ nemlig, skjøndt under hele Opholdet paa Hotel, billigt, — «Omendskjøndt Du nok selv kan slutte Dig til, at Bopælen («4de Etage,

1) Brev til Andræs Moder af 19. Januar 1836.

2) Brev til Samme af 1. Marts 1836.

3) Brev til Samme af 11. Juli 1836.

hvor man maa passere 110 Trappetrin for at komme op eller ned») ikke er af de eleganteste, maa jeg dog om Maaneden give for Logi, Kaffe om Morgen og Opvartning (som kun bestaaer i at børste Klæder) henimod 22 Rd., hvilket imidlertid her er meget billigt¹⁾. Heller ikke Udgiften til Kosten: 1½ Frs. til Frokost, naar Andræ ikke spiste i Hjemmet, men paa sin Stamcafé i Galerie d'Orléans, «et af de brillianteste Kaffehuse», og 2½ Frs. paa en Middagsrestaurant i Palais Royal tyngede Budgettet for stærkt. Unægtelig derimod Fornøielserne, særlig Theaterbesøgene, — saa hyppige, at «4—5 Dage forekommer ham en græsselig Tid ikke at have været i Theatret». Ved sine Besøg kunde Andræ vel tage til Takke med en Plads i Parterret eller «høit oppe under Loftet», og selv hos Italienerne var Udgiften da ikke mere end henvend 4 Frs. (3 Frs. 60 Cent. for en Parterrebillet), men gjaldt det en Afskedsforestilling med Grisi i «Puritanerne» skyede han ikke at ofre en Louisd'or for endnu en Gang at henrykkes over hendes guddommelige Sang. Til denne Fornøielsesudgift kom i Sæsonen Vogne til Soiréer hos Ministrene og i Tuilerierne, hvor han stundom «maatte vente en forfærdelig Tid, inden hans Vogn endelig kunde rykke op til Hovedindgangen»; jævnlig saae Andræ ogsaa danske og norske Venner i sit Hjem, — en Selskabelighed, hvor Traktementet vel som Regel kun bestod i «The og Tobak», men dog i Stand til at føles paa det lille Budget, som yderligere tyngedes ved Anskaffelsen af matematiske Bøger. Men endnu mødte en Udgift, og en Udgift, som i Modsætning til

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 7. Decbr. 1835.

de foregaaende ærgrede Andræ, — til Brændsel. Til Tider var det meget koldt i Paris, og Andræ, som sad meget hjemme og havde faaet en lukket Ovn anbragt i sit Værelse, maatte varme op. Dog hvad forslog det! «Alt hvad jeg fyrede i Kakkelovnen, nyttede til ingen Ting. Jeg sad inde i Værelset og frøs med Hat paa Hovedet og min Kavai trukken udenover min Vinterfrakke» . . . «For blot at anføre een Udgift, vil jeg fortælle Dig, at jeg har brændt for 9 Mark, siger og skriver Ni Mark, Brænde paa een Dag, hvilket rigtignok er noget Andet, end at brænde to Favne om Vinteren»¹⁾). For at bringe Balance tilveie maatte Andræ da ty til de faa Hundrede Rigsdaler, han havde sparet sammen fra sine Lieutenantsdage paa Høiskolen, og da denne Kilde var udtørret, henvende sig til Bülow med Forsikring om, at «da Alt i Paris havde viist sig saa langt dyrere, end han havde gjort Regning paa, vilde det ikke være ham muligt at komme længere end til Udgangen af Mai» med det Beløb af Gage og Emolumenter for et halvt Aar, som i Forbindelse med Stipendiet paa de 600 Rigsbanksdaler var bleven ham anviist ved hans Afreise, hvorfor han maatte bede Bülow «gunstigst bevirke, at Gage og Emolumenter, saavel fra Generalstaben som fra Ingenieurkorpset, for det følgende Halvaar maatte ved Halvaarets Begyndelse [1. Mai] samlet blive ham udbetalt»²⁾).

Ogsaa i denne Retning viste Bülow sin Velvillie; omgaaende tilskrev han Andræ, at «General-Commissariatet er beordret uopholdeligen at sende Dem en Vexel paa Deres Gage og Tillæg fra 1ste Mai til 31te October. Lige-

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 26. Januar 1836.

²⁾ Brev til Bülow af 3. April 1836.

ledes er Finantsministeren beordret strax at sende Dem en Vexel paa 200 Rigsbankdaler S. M. som et Gratiale fra Kongen.

At De stedse maa leve lykkelig og tilfreds, ønsker Ingen mere oprigtigt end

Deres

hengivne Ven

Bülow »¹⁾).

Saaledes var da den lille Bekymring overstaaet, men Følelsen af Velstand dog ikke større, end at Andræ ved at fortælle sin Moder om den ydede Hjælp maa beklage, at «hvad angaaer det franske Schawl, som Fru Heiberg skulde hjælpe mig at købe, er Udsigterne til dets Anskaffelse just ikke de mest glimrende, da Opholdet her i Paris er saa dyrt, at jeg maa takke Gud, hvis jeg blot kan slaa mig nogenlunde igjennem»²⁾).

¹⁾ Brev fra Bülow af 23. April 1836.

²⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Mai 1836.

VI.

Ønske om en ny Pariserreise — Frederik VI's Velwillie.

Hvor fortrinlig end Andræ befandt sig i Paris, længtes han dog ved Sommertid efter at komme hjem. Varmen var alt i Mai meget generende, — «saa skrækkelig, at man knapt kan holde det ud, og vi have ulykkeligvis intet Hav i Nærheden for at afkjøle os; Seinefloden er det styggeste Vand, man kan tænke sig; den er gulgraa og seer præcis ud som en Bryggerrendesten»¹⁾. Ja, skjøndt Paris var bleven ham et «Paradis, som han foretrak for ethvert andet Sted paa Jorden», var han slige Varmedage ved at misunde Slægt og Venner i Hjemmet, der kunde «nyde Sommeren i det yndige Kjøbenhavn, medens jeg, arme Stakkel, maa sidde midt i Paris og næsten lade mig stege levende af den utaalelige Varme. Hver Dag ønsker jeg tusinde og atter tusinde Gange, at vi blot havde en lille Stump Hav her for at kjøle os i, men destoværre maa vi lade os nøie med Bade, thi Seinen, paa hvilken der er indrettet flere Svømmeanstalter, seer saa skrækkelig styg og smudsket ud, at jeg

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 21. Mai 1836.

endnu ikke har havt Courage nok til at forsøge min Lykke i den»¹⁾).

Varmen, saalidt som den forbigaaende Upasselighed, mindskede dog næppe Andræs Ønske om at udstrække Opholdet i Paris saa længe, som man vilde forunde ham det, men et andet Hensyn, — Ønsket om at faae det størst mulige Udbytte af sine Studier, bragte ham til ialtfald ikke selv at ville gjøre Skridt til en Forlængelse af Permissionen udover det tilstaaede Aar. Saa Meget havde han nemlig extraheret og kommenteret af sin Læsning, som det gjaldt om at ordne og bearbejde, inden han gav sig i Kast med nye Studier²⁾. Fremfor en Forlængelse af Opholdet, maatte han da ønske i Kjøbenhavn at kunne faae Stunder til

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Juni 1836.

²⁾ Endnu engang maa jeg henvide til Andræs saakaldte «Annotationer over forskjellige mathematiske Værker», omfattende henved 100 større og mindre Skrifter, som enten slet ikke eller kun lige ere nævnte i Rapporterne til Bülow. Og interessant forekommer det mig at se, hvorledes der i disse i Reglen saare kortfattede Recensioner dømmes af en 23-aarig ung Videnskabsmand om de citerede Skrifter, rosende om adskillige, til Ex.: «Den af Hauff givne Udsigt over Paralleliniernes Theori udmærker sig ved en klar Fremstilling af Spørgsmaalets Vanskeligheder», og fremdeles om en «*Mémoire sur une formule générale pour déterminer la surface d'un polygone sphérique*», osv. *par Quetelet*: «Denne Afhandling udmærker sig fordelagtigt ved en ingeniøs Behandling af det antydede Spørgsmaal». Eller omvendt dadlende, og det stundom noget kategorisk, til Ex. med Hensyn til «Paralleltheorier af:

Haber — Basel 1823.

Müller — Marburg 1822.

Ludow — Frankfurt 1823: Disse tre Afhandlinger have

at gennemgaa sit Materiale, men rigtignok paa Vilkaar, at man et følgende Aar vilde forunde ham Permission til en ny Studiereise til Paris. Vanskelig turde han imidlertid haabe sliq fornyet Gunst, — «Du kan nok indsee», skriver han til sin Moder, «at jeg slet ikke kan vente at faae noget Løfte om en saadan Tur, ligesom det ogsaa vilde være langt lettere for mig nu, medens jeg alt er i Udlandet, at faae Tilladelse til at blive et halvt Aar længere borte, omendskjøndt det maaske vilde holde haardt nok, (da Abrahamson ikke mere kan hjælpe mig), at faae en saadan Tilladelse. Jeg veed derfor egentlig slet ikke, hvad jeg skal gjøre. Hvis man direkte eller indirekte skulde tilbyde mig at blive her Vinteren over, kan Du nok begribe, at jeg ikke vil sige Nei; men da der ikke er fjerneste Grund til at tro, at Vedkommende skulde faae Lyst hertil, er der megen Sandsynlighed for, at jeg i Begyndelsen af November faaer den Ære at arbeide i Bureauerne paa Amalienborg»¹⁾).

Under Tvivl og Overveielser i denne Retning er det forekommet Andræ tjenligt, forinden han henvendte sig til Bülow, at føle sig for hos sine militære Venner i Kjøbenhavn

de samme Feil, der betegne næsten alle Forsøg over denne Materie». Og end mere nedsættende om et Skrift: «*Sur la nature des courbes décrites par une des combinaisons de l'appareil de Mr. Joeppling*» par Th. Tredgold [?]: «Dette lille Skrift udvikler vidtløftig og slet en gammel og aldeles bekjendt Generationsmaade for Ellipser, den nemlig, hvor den frembringes ved Bevægelsen af en ret Linie, i hvilken tvende givne Punkter ere bundne til at bevæge sig paa Ellipsens Axer».

¹⁾ Brev til Andræs Moder af 14. Juni 1836.

om, hvorledes hans Ønske vilde blive optaget. «Endnu bestandig», skriver han til Læssøe, «synes jeg at være Nysankommen, og destoværre slaaer jo snart Hjemreisens Time, thi endskjøndt jeg rigtignok kunde have Haab om at faae Forlængelse, hvis jeg søgte derom, da man stedse har behandlet mig med den største Liberalitet, har jeg dog fast og bestemt besluttet ikke at gjøre det. For mine Studier vilde det i hvert Fald være langt fordelagtigere at tilbringe et Aar eller lidt mere med at ordne og inddanne, hvad jeg har skrabet sammen og bekigget. Endeligen kan jeg ikke beslutte mig til at opgive Haabet om i Fremtiden, naar jeg rigtigt er kommen paa det Rene med mig selv, at gjentage Udflugten til Paris, hvilket da vistnok vilde være mig til uendelig Nytte og Husvælelse. Og endskjøndt dette Haab er svagt, synes jeg dog ikke ganske at burde forspilde det ved at anvende Alt paa nu for Øieblikket at blive lidt længere ude»¹⁾. Ogsaa overfor Trepka, der paa Opmaalingsreiser færdedes med Andræs Kolleger i Staben, «Peter» og «Jean»²⁾, berørte Andræ sit Ønske om, fremfor en Forlængelse af Permissionen, at begjære en ny. «Jeg kan ikke sige Dig, kjære Ven», svarer Trepka tilbage, «hvor den Tanke glæder mig om et Par Maaneder at se Dig i Kjøbenhavn, thi jeg formoder, at Du siden Afsendelsen af Dit sidste Brev end mere er bleven bestyrket i Valget af Alternativerne. Jeg mener nemlig, at Du er kommen saa temmelig paa det Rene med, at det, om ikke mest sikre dog mest fornuftige, var ligefrem at udvikle Din Anskuelse for Generalen. Stor Veiledning kan

¹⁾ Brev til Læssøe af 10. Juli 1836.

²⁾ Resp. Steinmann (den kommanderende General fra 1864) og Bülow (General Bülows Søn, den senere Gesandt i London).

jeg desværre ikke give Dig. Ingen kan vel egentlig med Bestemthed sige, hvorledes han vil optage den. Imidlertid har jeg, ved at høre og se en lille Smule mere til hans Færd, ingenlunde fundet Anledning til at forandre min Dom fra den almindelige, at han er af ligefrem og velvillig Charakter, og herpaa kommer det efter min Mening især an. Jeg troer derfor, at naar Du gaaer ud fra, at Du ikke kan ansee Dine Studier for tilendebragte, at der ikke kan være Noget iveien for at fremkomme med det Forslag til Generalen, først om et eller to Aar at sætte Kronen paa Værket, men dersom Generalen ikke troede at kunne garantere Dig dette, at Du da maatte ønske ved et noget forlænget Ophold i Paris 'at samle end flere Materialier til Dit senere Studium. Se, dette var Resultatet af min Overveien»¹⁾.

Ved denne beroligende Meddelelse lægger Trepka dog ikke Skjul paa, at der vel var Den af Andræs Kolleger i Staben, som ikke med Venlighed vilde se paa, om han paany blev foretrukken ved en Permission til en Studiereise. «Hvad den citerede Frase angaaer, kan Du vel begribe, at jeg hverken har den af Hans Majestæt eller Hans Excellence [Bülow] selv. Det er kun en bestemt Yttring af Jean i en Disput med Peter, men yttret med saa megen Emphasis, at jeg ikke kan tro Andet, end at han har den direkte fra Papa [Bülow]. Medens vi Alle vare i Rendsborg, diskuteredes og disputeredes naturligvis paa det Ivrigste. Et af Emnerne var Din Udenlandsreise, hvor Peter paa en Maade beklagede sig over, at Du var kommen os Andre i Forkjøbet, thi Peter vilde naturligvis ogsaa reise, men han trøstede sig da med, at Dit Aar snart var omme,

¹⁾ Brev fra Trepka af 2. August 1836.

og stolede paa, at man ikke kunde være saa uretfærdig mod os Andre at give Dig Prolongation, naar vi Andre paa Grund heraf maatte staa tilbage, men var dog i det Hele ret glad ved ikke at være kommen bort strax, misundte Dig derfor slet ikke, da han foretrak først at forberede sig til Reisen (hvad han iøvrigt tænker sig ved denne Forberedelse, veed jeg ikke). Herimod opponeredes nu, men da Peter, efter at være drevet ud af alle sine Forskandsninger, bestandig kom tilbage paa det ene Argument, at han aldrig kunde tro, at Kongen og General Bülow vilde lade Dig reise et Aar til, saa svarede endelig Jean derpaa, rød i Toppen, med den omtalte Frase, og hermed var Disputen tilende»¹⁾).

Maaske Trepkas opmuntrende Ord have medvirket til, at Andræ faa Dage senere, samtidig med Indsendelsen af sin sidste Rapport, forebragte sit Ønske for Bülow.

«Omendskjøndt jeg ved min Bortreise», hedder det i hans Brev, «nærede det faste Haab kun at behøve eet Aar til at afbenytte alle de Hjælpekilder for min Uddannelse, som et Ophold i Paris kunde yde, føler jeg dog nu, uagtet jeg tør smigre mig med at have anvendt Tiden saa godt, som mine Kræfter have tilladt mig det, at Meget staaer tilbage, som i høi Grad kunde tjene til at befordre mit Studium af de matematiske Videnskaber. — I Aarets Løb har jeg imidlertid fundet Leilighed til at gennemgaa alle de vigtigere Værker og indsamlet en saa betydelig Masse af Materialier, hvilken jeg

¹⁾ Andræs Brev til Trepka er mig ikke bekjendt, og med Hensyn til den ovenberørte Frase af «Jean» tør da blot formodes, at den er gaaet ud paa en eller anden djærv Forsikring om, at efter hans Faders Udtalelse kunde et Reiseønske af Steinmann aldeles ikke komme i Betragtning overfor Andræs.

i den mig endnu resterende Tid haaber at faae completeret, at jeg, inden det er mig muligt at gaa videre og, saa at sige, lægge sidste Haand paa mine forberedende Studier, tvinges til at anvende et betydeligere Tidsrum paa at faae disse gennemarbejdede og ordnede. Først efter Fuldendelsen af denne Gennemarbejdelse vil jeg være i Stand til at se med Klarhed det, der endnu kunde mangle mig i een eller anden Retning, og da først vil jeg atter føle Trangen til at afbenytte nye Hjælpemidler.

Da saaledes mine Arbejder i Løbet af den kommende Vinter ligesaa godt kunne foretages i Kjøbenhavn som i Paris, og da den sikkerligen store Nytte, jeg vilde kunne drage af et videre gaaende Selvstudium her, først vil kunne finde Sted efter denne Tid, har jeg ikke troet at turde indkomme med allerunderdanigst Ansøgning om Forlængelse af min Reise. — Mit høieste Ønske maatte derimod være i Løbet af næste Sommer at erholde allernaadigst Understøttelse til et fornyet Ophold i Paris paa nogle Maaneder, og dette Ønske har saavel den store Naade, Hs. Majestæt saa ofte har viist mig, som den gunstige Bevaagenhed, jeg stedse har fundet hos Deres Excellence, givet mig Dristighed til at yttre, idet jeg tillige har vovet at udvikle for Deres Excellence de Grunde, der have bragt mig til at nære det¹⁾.

Heller ikke dennesinde stolede Andræ forgjæves paa Bülow's Hjælpsomhed. Ikke tre Uger efter Afsendelsen af hans Brev modtog han Bülow's imødekommende Svar:

— — — «I Henhold til Deres Ønske i næste Aar paany at gjøre en Reise til Paris paa nogle Maaneder for at fuldende Deres matematiske Studier og til denne Reise at erholde Pengeunderstøttelse af den kongelige Kasse, saa har jeg herom gjort allerunderdanigst Forestilling til Kongen, som var saa naadig at bevilge det Ansøgte, naar jeg i sin

¹⁾ Brev til Bülow af 27. August 1836.

Tid nærmere bragte Sagen i Erindring»¹⁾). Saaledes viste da Frederik VI paany, at han, uansét Formeningen om Andræs republikanske Sympatier, var ham uforandret bevaagen.

Næppe behøver det at siges, at det gode Udfald af det dristige Ønske i høi Grad vakte Andræs Glæde, — «Jeg var saa lykkelig for en 14 Dage siden at modtage et yderst gunstigt Svar, i hvilket der blev givet mig Løfte om atter at komme hertil for nogle Maaneder, naar jeg ansøgte derom næste Aar. Hvor glad denne Underretning har gjort mig, behøver jeg ikke at sige»²⁾).

Over Glæden, skulle vi se, kastede dog en urolig Tanke sin Skygge.

¹⁾ Brev fra Bülow af 13. September 1836.

²⁾ Brev til Læssøe af 16. Oktober 1836.

VII.

Brevvexling med Slægt og Venner i Kjøbenhavn — Abrahamsons Afsked fra Høiskolen — Nytaarsreflexioner. Nyheder fra Læssøe: Høiskolen og den polytekniske Lærestanstalt — Frederik VI og Generalstaben — Vrede mod «Kjøbenhavnsposten» og «vore Liberale» — Examensskrupler — I «Christinernes» Tjeneste — Heibergs Sommerforestillinger.

Som noksom fremgaaer af det Foregaaende, stod Andræ under Pariseropholdet i stadig Brevvexling med Slægt og Venner i Kjøbenhavn, først og fremmest jo med Moderen, med hvem han levede i det kjærligste Forhold, og som ofte ængstedes, naar der hengik for længe, inden hun hørte fra sit eneste Barn. Hvad Andræ fortæller sin Moder, vedrører selvfølgelig nærmest hans Omgangskreds og Fornøielser: Flaneringen paa Boulevarderne og i Champs-Elysées, Pragten og Rigdommen i Butikkerne i Palais-Royal, «der overgaaer al Beskrivelse», og «de mange Mennesker, der daglig strømme herhen, hvorom Du maaske vil kunne gjøre Dig Begreb, naar jeg fortæller Dig, at der aarligen maa betales omtrent 16,000 Rigsdaler¹ for den Tilladelse at leie Stole ud til de Folk, som skulde faae Lyst til at

sidde paa Spasereturen gennem Palais'et, omendskjøndt der kun betales 3 Skilling for at benytte en Stol saalænge man lyster». Dertil kom, som berørt, stundom ogsaa Klager over Kulden ved Vintertid og Varmen om Sommeren, hvorledes Tiden løber og Pengene svinder, — Alt temmelig kortfattet, da Andræ, som han skriver, «siden det nu engang er en almindelig Reismethode, fører ogsaa jeg nøiagtig Dagbog over alle mine Beskjæftigelser, saa at vi engang mundtlig ville være i Stand til at gennemløbe den hele Reisehistorie uden Frygt for at glemme Noget, der kunde være værd at tale om».

Ogsaa med Kusinerne, Provst Schacks Døtre, af hvilke den yngste i 1842 blev hans Hustru, stod Andræ i Brevvexling og ansporer dem til hyppige Svar ved at forsikre, «at hvis de ønske at vide noget om Paris, staaer jeg til Tjeneste, Alt — selv af Moder og Pynt — vil jeg beskrive dem».

Blandt Vennerne i Kjøbenhavn var Læssøe den Eneste, med hvem Andræ mere stadig korresponderede. Og forbausende er det at se, hvor lange og tætskrevne Breve de, skjøndt deres Tid var stærkt optaget, kunde faae Stunder til at tilskrive hinanden, — «Paa det nærmeste 16000 Bogstaver», slutter Andræ et Brev til Læssøe¹⁾, og ikke mindre fyldige ere Brevene fra Læssøe, der da ogsaa holdes til Ilden af Andræ, naar han forsøger at mindske Arbeidet, — «Marginer, udspilede Linier, etc. etc. werden nicht genehmigt». Af hvor stor Interesse Ungdomsbreve — Andræ dengang 23, Læssøe 24 Aar — mellem to saa fremragende Mænd kunne være, maa man her dog nøies

¹⁾ Brev til Læssøe af 19. Mai 1836.

med nogle korte Uddrag, idet en Gjengivelse in extenso byder en Række Bemærkninger om Personer og Forhold, der vanskelig nu forstaaes uden en detailleret Kommentar.

Høiskolens Skjæbne ligger Andræ paa Sinde. Til den stod han i Taknemlighedsgjæld¹⁾, og til den havde han knyttet sit Fremtidshaab ved den Udsigt, der var stillet ham, inden ret længe at opnaa den «i hans Tanker ønskværdigste af alle mulige Stillinger», — en Lærerpost i dens matematiske Hovedfag. Men med sin Sky for blot i stille Sind at stole trygt paa Opfyldelsen af et Ønske, der stillede sig som uvist — kun «Dumheder lykkes altid», varede Andræ sine Sønner — betoges han stundom af bange Anelser. Saaledes hjemkommen Nytaarsaften efter at have feiret denne med danske og norske Venner. «Om Aftenen», lyder hans Optegnelse, «deltog jeg i den royalistiske Nytaarsfest hos Saabyes [Generalkonsulen], hvor Kaas, Rantzau, Dannemand, Sehested, Kruse og flere Loyale vare tilstede. Ogsaa den lille franske Mlle Gérard, med hvem jeg samtalede endel. De mere Liberale, David, Tscherning, Levy etc. var samlede i *Cadran bleu*». Og imod Sædvane optegner Andræ sine Reflexioner paa denne Aarets sidste Dag. «Paa Hjemveien og efter Hjemkomsten anstilledes mange høitidelige Reflexioner saavel over det

¹⁾ — — «det er en Institution, som jeg skylder overmaade Meget; den har i sin Tid givet mig min Dannelse, jeg har med varm Taknemmelighed anerkjendt, hvad jeg skylder den, og jeg har ved enhver Leilighed gjort, hvad jeg har formaaet, for at vise denne min Anerkjendelse i Gjærning» (Forhandlinger paa Landstinget 1866—67, Sp. 4213).

svundne som over det nys begyndte Aar. Naturligvis kunde ikke jeg uden den inderligste Taknemmelighed erkjende, at Virkeligheden for Øieblikket, uagtet de Skuffelser, Pariseropholdet havde bragt mig, langt overgik mine dristigste Forventninger. Sidste Nytaar stod jeg netop i Begreb med at forlade Kjøbenhavn for at begynde min møisommelige Vandring gennem de mangfoldige Exercerskoler med et langt Ophold ved Landsenerernes Skole i det lille, usle Næstved, og det med den sørgelige Fremtidsudsigt at skulle derpaa tilbringe, Gud veed hvor mange Aar, i en aandsfortærende Subalterntjeneste. Nu derimod befinder jeg mig i Paris, mine mangeaarige Ønskers Maal, og den Forpligtelse, der paalægges mig, er Studiet af min Yndlingsvidenskab, for hvilket jeg nærer den mest levende Interesse. Og hertil kommer endnu, at jeg har et ingenlunde ubegrundet Haab om fremtidig at kunne opnaa den i mine Tanker ønskværdigste af alle mulige Stillinger, en Lærerpост ved Høiskolen. Naar Alt saaledes», slutter Andræ sin Optegnelse, «viser sig i Rosenskjær, kan jeg dog ikke frigjøre mig for den Ængstelse, at det sidste Aars uventede Lykke atter kan blive fulgt af et Omslag til det Onde, hvortil Tschernings Fortællinger om Høiskolens mislige Stilling synes at aabne en truende Udsigt. Men foreløbigt bør jeg jo kun give Rum for Glæden og Taknemmeligheden».

De bange Anelser blev hurtig til Virkelighed. «Imorges», lyder en Optegnelse faa Dage senere (7. Januar), «modtog jeg Brev fra Trepka med den forbausende Efterretning om Abrahamsons Afsked¹⁾. Jeg begav mig strax til

¹⁾ Brevet findes ikke i Andræs Efterladenskab.

Tscherning med den sørgelige Nyhed, der saa hurtig bekræfter mine bange Nytaarsanelser».

For at erfare de nærmere Omstændigheder ved denne Afgang, af hvilken Andræ ikke ventede sig noget Godt, hverken for Høiskolen eller sig selv, tilskrev han strax Læssøe, der vistnok med vanlig Uforbeholdenhed har udtalt sig overfor en Ven, som han vidste, at Abrahamson, hans Morbroder, satte saa stor Pris paa. Læssøes Svar kom imidlertid ikke Andræ i Hænde¹⁾, og med Hensyn til de Omstændigheder, der medførte Abrahamsons Fjernelse fra en Institution, som han omfattede med saa varm Interesse, maa her da nøies med en Henvi­sing til, hvad sees anført i biografiske Skildringer om ham, nemlig, at hans vidtgaende Virkelyst til Skolens Tarv i Forbindelse med hans myndige Optræden og de store For­dringer, han som Undervisningsdirektør stillede til Lærerne, fremkaldte Rivninger med disse, som Frederik VI da har ment bedst at udjævne ved, i al Naade, at fjerne Abrahamson fra Skolen og give ham andet betydningsfuldt militært Embede²⁾.

1) «Hvor dit Brev er blevet af, begriber jeg ikke, — forbandet ærgerligt, at det ikke har naaet Rue Vivienne», og med de Tidens Postgang for Øie formaner Andræ sin Ven «til for Eftertiden, enten at lade Dine Breve være aldeles ufrankerede, eller idetmindste kun at frankere dem indtil Hamborg. Naar Postbudene, der her ikke faae Bærepenge, ikke have nødig at indkræve Portoen, ere de naturligvis temmelig skjødesløse med Ombæringen, saa at dette uden Tvivl maa have bevirket, at Dit forrige Brev er gaaet tabt for mig» (Brev fra Andræ af 19. Mai 1836).

2) Dansk biografisk Lexikon I, S. 67, jfr. Program ved Høiskolens 25aarige Jubilæum, S. 40.

«Høiskolens og Generalstabens Skjæbne», spørger Andræ, «saavel som Alt, hvad dermed staaer i Forbindelse, har, som Du veed, Krav paa min særlige Interesse». «Høiskolens og Generalstabens Skjæbne», gjentager Læssøe, «Lilleste, er Du gal? Er det et Spørgsmaal at gjøre mig, — mig usle, elendige Underlieutenant? Men det er det Samme; Du skal faae Svar. Høiskolen og polyteknisk Institut blive ikke forenede, det kan Du være rolig for. Seer Du: civile Vedkommende [H. C. Ørsted] havde jo Intet imod det, au contraire, men de gode Skrigere [Lærerne] hos os selv, der før Nytaar raabte paa Foreningen, forstumme naturligtvis ganske nu, thi det vilde jo være ganske imod deres egne Interesser; de allerfleste af dem vilde ved Foreningen faae Reisepas. De sorte Kjoler klappe os [Militære] og spille saa Kat imod Mus, naar vi ere i deres Vold. Jeg troer idetmindste ikke en Døit af deres søde Ord; man faaer ikke paa engang gammel Nag og Foragt paa Døren, og dem har de ærligt viist os til Dato». Yderligere giver Læssøe sin Vrede Luft mod Indsendere til «Kjøbenhavnsposten», der havde angrebet Høiskolen og hans Onkels Virksomhed ved denne. «Forfatterne til Stykkerne i «Kjøbenhavnsposten» (Tvi!) kan jeg ikke sige bestemt, hvem ere, ellers havde vi da ogsaa snakket nærmere med Vedkommende; men jeg er moralsk overbeviist om, at M . . . [Meza] er Hovedmanden. Navnlig fandtes for kort Tid siden et Stykke i Posten (Tvi!), der var et non plus ultra af feig Bagvadskelse, og hvortil Forfatteren umulig kan være Anden end den største Nar ved K[gl.] M[ilitære] H[øiskole]. Stykket var saa skandaløst, at ikke Liunge [Redaktøren af «Kjøbenhavnsposten»] vilde ved-

kjendes det, men for første Gang satte «Meddelt» over¹⁾). Og i Anledning af disse Angreb paa Høiskolen og paa hans Onkel, drager Læssøe tilfelts imod, hvad han kalder «vore Liberale», uden dog at navngive disse: — — «Første Grundsætning hos vore Liberale er: at anvende lumpen List; anden Grundsætning at beskyldte alle Andre derfor og fordreie alle deres Handlinger, selv de bedste. Derfor skriver man i Bladene, saaledes at Enhver kan se, hvad man har ment, og saa beviser man for Domstolene, at man ikke har ment, hvad man har ment, og saa bliver man frikjendt, og saa er man Liberal af første Skuffe, og saa juble vi Danske og raabe Hurra! Nei, saa priser jeg de franske Republikanere, der ikke engang ville give et Ord for deres [personlige] Frihed. Det er Folk, der opgive Alt for Ideen, og det er dog det Ædleste i Verden, selv om Ideen ei er rigtig. Sat, sat, sat!» . . . «Vor sædvanlige liberale Usselhed: først rask paa det og saa lyve sig fra det»²⁾).

1) Der sigtes til en Artikel i «Kjøbenhavnsposten» for 19. Mai 1836 (Nr. 144), overskrevet «Publicum som Dommer», i hvilken Abrahamson vel ikke ligefrem nævnes, men dog umiskjendelig peges paa med følgende Linier: «Naar en Mand, anklaget for Embedsforbrydelse» . . . «som til Ex. at have paabegyndt Ødelæggelsen af den Bygning, for hvis Opførelse tilregnes ham Æren, saa er det intet Svar paa, endsige Forsvar imod en saadan Anklage, at» osv. Artiklen fremkaldte et skarpt Tilsvær, ligeledes af en Anonym, i «Dagen» (23. Mai 1836), i hvilket Artiklen i «Kjøbenhavnsposten» betegnes som «et gement og lumsk personligt Angreb», og Indsenderen som «en feig og onskabsfuld Bagvadsker».

2) Brev fra Læssøe af 31. Mai 1836 (Udhæv. af mig).

Ogsaa om Generalstaben, paatænkte Forandringer ved dennes Organisation, ønsker Andræ Oplysning. «Generalstaben?» besvarer Læssøe Spørgsmaalet, og ret con amore giver han sit Lune Luft: «Ja, min bedste Ven, dér seer det galt ud; dér har Adjoints mistet deres Privilegium, thi de have det nu tilfælles med al Verden. Puh! hvor Du blegner. Ja, jeg kan nu ei hjælpe Dig. Hele Armeens Officerer have faaet Tilladelse til at bære — hvad? Trekantede Hatte. *Oh, mon Dieu, mon Dieu!* Lyksalighed uden Lige. Du veed, vi fik Epauletter paa Frakkerne i Anledning af Julirevolutionen, blanke Knapper i Anledning af Lornsens Skrift¹⁾, Knebelsbarter i Anledning af Trykkefrihedspetitionen, men veed Du, hvorfor vi fik trekantede Hatte? Hør, hør! I jyske Stænderforsamling indgav Oberst Brock et Forslag om almindelig Værnepligt, om en ny militair Lovgivning, etc.; herimod reiste sig en velmeriteret Deputeret og begyndte sin hæderlige Tale saalunde: «Jeg for min Person maa sige, at alt dansk Militair er mig saa forhadet, at jeg hellere seer Fjenden i Landet end en dansk Soldat», etc. etc. «Danmark er en lille Stat; vi gjøre bedst i at stole paa de Stores Politik; den Ene vil ei taale, at den Anden occuperer os», etc. etc. — Brr., ja, kan Blodet ei koge i En! Og saa Bestialitet uden Lige; kan de Stores Jalousie ogsaa forhindre, at ikke En eller Anden overfalder os under en al-

¹⁾ Vistnok sigtes til en Brochure fra 1830, «Ueber das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein», i hvilken ovennævnte Uwe Jens Lornsen tog Ordet for Sammenkaldelsen af en provisorisk Forsamling til Behandling af et Forfatningsudkast for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten (Dansk biogr. Lexikon X, S. 393).

mindelig Krig? ¹⁾ Dog, jeg behøver ikke at udvikle Bestialiteten for Dig. Forslaget blev naturligvis uden Barmhjertighed forkastet. Intet kunde nu være mere efter N° 1^s [Frederik VI's] Hoved; han vil naturligvis have alene med Armeen at gjøre og vil have den ene afhængig af sig; og han vil vise os, at det er af ham, vi skal vente os de store og reelle Velgjerninger, — ikke en anden Organisation, ikke almindelig Værnepligt eller ny Lovgivning, nei, ingen usle Smaating, men virkelige Velgjerninger, — derfor — trekantede Hatte. Ja, nu ere vi trøstede over, at man i en Stænderforsamling vover at tale saaledes om os. *O tempora, o mores!* Vi ere Alle saa lykkelige, — der er kun eet Haab, eet eneste: *L'union parfaite*. Du forstaaer mig ²⁾).

Som man seer, nærer Læssøe ikke samme Veneration for Frederik VI's landsfaderlige Styrelse som Andræ, — «Tænk Lidet paa vor nærværende Misère, men Meget paa en tilkommende Treenighed», hedder det i et følgende Brev ³⁾).

Efter saaledes at have bragt Andræ i trist Stemning ved sine militære Nyheder, maatte Læssøe byde Noget til Trøst og fortæller da om Heibergs — — «Heibergs har Du snart i Paris. Før deres Afreise gav de en Sommerforestilling à la française. Den varede fra Kl. 7 til over 12. Der hører vistnok noget til en hed Sommerdag at holde os Danske ved godt Humør i saa lang Tid og at bringe os til at tilgive Forstyrrelsen af vor Nattero; men det lykkedes dem fortræffeligt. Der gaves «Nina», Komodie

¹⁾ Udhæv. af mig.

²⁾ Brev fra Læssøe af 31. Mai 1836.

³⁾ Brev fra Samme af 17. Juni 1836.

i 5 Akter af Heiberg, og en ny Vaudeville af samme gode Mand, der hed «Nei». Sujettet af Nina kjender Du fra Balletten; Du har alt dér beundret Fru Heibergs Spil; men tænker Du Dig nu dette fuldkommengjort ved Talens Tilføien, saa vil Du indrømme mig, at der kunde blive en Forestilling ud af det, der var værdig for Théâtre-Français. Nina og hendes Fader (Ryge) ere de vigtigste Personer; deres Spil var non plus ultra for en Dansk. Det indgav baade «Henrykkelse og *ravisement divin*», som Du taler om. Jeg har aldrig seet noget Fortrinligere. Vaudevillen var en Ubetydelighed, men morsom. Publikum var hele Aftenen begejstret, og det var ganske snurrligt at see den Veltilfredshed og det gode Lune, hvormed Folk forlod Huset Kl. 12 og ønskede hinanden en god Morgen. Det hele Publikum blev ligesom et sluttet Selskab, hele den øvrige By var jo i dyb Søvn. Det var en Sjeldenhed i det gode ærlige Kjøbenhavn at see saadan en Flok Nattesværmere af Herrer og Damer. Jeg morede mig ved at følge efter ned ad Østergade og Vimmelskafte og see de forskrækkede Vægtere komme frem som opskræmmede Natugler. — Du griner ganske spodsk ad denne kjøbenhavnske Uskyldighed. Men man maa tage Verden, som den er, og skrabe al den Morskab sammen, man bare kan komme over. — Forresten blev jeg samme Aften arrig paa Heiberg, fordi han i Vaudevillen havde parodieret «*T'en souviens-tu*». Jeg hævnedede mig ved kun at høre paa Melodien og aldeles ikke lægge Mærke til Ordene, skjøndt det var Fru Heiberg, der sang dem. Det lykkedes mig ogsaa ganske; jeg tænkte paa den polske Frihedskamp og hørte den smukkeste Melodie, jeg kjender, og jeg veed kun efter Andres Udsagn, at Heibergs Ord skal have været snurrlige nok. Hæng ham for hans utilgivelige Kaadhed, naar han

kommer til Paris; Du vil finde Medhjælpere nok til at bringe ham à la lanterne, naar Du fortæller Pariserne og Polakkerne hans Udaad»¹⁾).

Saaledes var Andræ da ikke uvidende om Heibergs sidste Digterværk og den Lykke, det havde gjort, da han faa Dage senere modtog hans Besøg i Rue Vivienne.

Ogsaa Læssøe har Adskilligt ad spørge om. Afgangsexamen ved Høiskolen stod for Døren, og, Sangviniker ligesaa lidt som Andræ, følte han sig ingenlunde sikker paa, at Udfaldet vilde blive efter Ønske, — «Om 11 Dage gaaer det til Examen, og jeg kan ma foi nix. Det er flout; men que faire? For en Maaned siden troede jeg, jeg var en holden Mand, men opdager nu til min Forskrækkelse, at jeg er fast bankerot». Og Læssøe spørger: «Naar jeg nu falder igennem, sig mig, troer Du, man kan komme i Christinernes Tjeneste paa nogenlunde gode Vilkaar? Du hører vel sagtens lidt mere om det, end jeg, og Du kunde jo ialtfald lægge et godt Ord ind for mig itide hos Louis-Philippe eller Thiers»²⁾. Andræs Svar er ikke just opmuntrende: «Om Christinianismen kan jeg ikke berette Dig Andet, end at den her ikke er godt anseet. Ikkun Aventuriers kunne falde paa at lade sig ansætte ved den. Efter Alt, hvad man hører, maa det ogsaa være et rent Hundeliv, der føres paa Krigsskuepladsen». Og med Hensyn til Læssøes Haab om, hvis Examensudfaldet ei blev efter Ønske, at kunne komme til at tage Del i en europæisk Krig, stiller Andræ sig ligesaa mistrøstende: «Sverrig befinder sig for Øieblikket i den roligste Tilstand og tæn-

¹⁾ Brev fra Læssøe af 17. Juni 1836.

²⁾ Sammesteds.

ker aldeles ikke paa Krig. Dersom Din Efterretning om Rustningerne i Carlskrona var sand, er min det ikke mindre. Fredstilstanden i Europa befæster sig i det Hele taget fra Dag til Dag, og kun et voldsomt fransk Stød formaaer, men sandsynligvis ikke for det Første, at bringe Lystigheden tilveie, som da rigtignok vil blive meget almindelig og komplet»¹⁾).

«Fortæl mig», spørger Læssøe fremdeles, «naar Du sidst var i Deputeretkammeret, og sig Noget, nei Meget derom». Kun daarligt fyldestgør Andræ sin Vens Videbegjær, — «I Deputeretkammeret har jeg ikke i lang Tid været. Det er sædvanlig en ren Tidsspilde at høre den meget umodne og urene Vrøvl, som fylder Séancerne og fortrænger de enkelte ret. fornuftige Vink, som af og til falde ind i dem. Nei, naar jeg en Formiddag skulde faae Tid til ret at slaa mig løs, vilde jeg meget hellere tilbringe den i *Jardin des Plantes* og more mig med den store Bjørn, Monsieur Martin, der for et Toskillingsbrød skaffer mig en sand Fornøielse ved sine skønne Kunster. Jeg forsikrer Dig paa, at Martin er udtømmelig i sine Løier»²⁾). Af Andræs Dagbog sees da ogsaa, at skjøndt han havde anskaffet sig en koloreret Plan, paa hvilken de Deputeredes Pladser var angivet, kom han kun faa Gange i Kammeret, «tilbringende Formiddagen med at høre en Hærskare af daarlige Talere, — Duperré [Marineministeren] endog mærkværdig slet»; og end færre var hans Besøg i Pairskamret, hvor han kun indfandt sig ved en enkelt Leilighed, ikke til Overværelse af en politisk Forhandling, men til Forhør i Anledning af Attentatet

¹⁾ Brev fra Andræ af 10. Juli 1836.

²⁾ Sammesteds.

paa Louis-Philippe, — «Fieschi utrolig fræk, men fuldkommen kold og rolig — Ypperlig Komediante, Morey og Pépin ubetydelige». Overhovedet var Andræs Interesse for franske Politikere dengang kun ringe, og særlig kunde han slet ikke dele Læssøes Beundring for de liberale Førere, — «Saaledes er jo Din Forguden af Odilon-Barrot en ren Prostitution. Det gamle Venstreparti, hvis vigtigste Repræsentant han er, agtes ikke mere end en sur Sild af os rigtige Kjendere. Charivari kalder Partiet meget træffende «*la vieille gaucherie*» i Stedet for «*la vieille gauche*». Din Heros er doven og negligent i høi Grad. Saaledes var han slet ikke i Kammeret ved de meget vigtige Diskussioner, som jeg ovenfor har omtalt¹⁾, hvorimod han fandt en værdigere Beskjæftigelse ved i *Cour d'assises* at plaidere for en Person, der uden Berettigelse havde handlet med Porcellænskaale. — *Qu'en dites-vous, monsieur le barbare?*»

Hvad Andræ iøvrigt fortæller sin Ven, vedrører nærmest hans Omgangskreds og Theaterglæder, — Sammenspillet paa Théâtre Français, «som Du, Kjøbenhavnner, aldeles ikke formaaer at danne Dig en rigtig Forestilling om», og de uforglemmelige Aftener i Opéra Italien med Grisi's Sang, «som man maa have hørt, eller man har ikke fjerneste Anelse om, hvad Sang kan være». Selvfølgelig kunde Andræs Pariser-Begeistring ikke Andet end vække Ønske hos Læssøe om efter overstaaet Examen ogsaa at komme did, — «Hils det hele Paris fra mig, hører Du;

¹⁾ Andræs «Omtale» er kun en Bemærkning saalydende: «Hvorledes din Antagonist, Thiers, «*le petit foutriquet*» kaldet, har faaet ret vakre Klaps i Lørdags- og i Mandagsséancerne, behøver jeg ikke at berøre, da Du naturligvis alt har læst *Journal des Débats* og glædet Dig behørigt».

hils det ret Meget, og gjør en Bøn ved Vendôme-Søilen for mig, at jeg snart maa komme til at staa ved den. Skjøndt vi ikke ere Catholiker, kan man nok lade en Anden forrette en Bøn ved saadan en Leilighed¹).

Først sex Aar senere naaede Læssøe at se sit Ønske opfyldt og nød da, skulle vi se, Paris med ikke mindre Glæde end Andræ.

¹ Brev fra Læssøe af 14. September 1836.

VIII.

Hjemreise — Bekymringer for Fremtiden — Mathematisk Beskjæftigelse — Heibergs — Læssøe — Ny Pariserreise i Efteraaret 1837 — Abrahamsons Forventninger om Andræ.

Skjøndt Andræ vel glædede sig til Hjemkomsten for i Ro at kunne gjennearbeide sit matematiske Materiale, mødte dog stundom en bekymret Tanke om, hvad det kommende Aar vilde bringe. Thi, til hvilket Arbeide vilde han blive sat? Vilde man ikke muligen sende ham paa Opmaaling¹⁾ og saaledes berøve ham Tiden til Selvstudium? — «Naar jeg tænker paa Fremtiden, især paa Muligheden af at komme paa Opmaaling, at arbeide i Bureauet eller dergleichen, løber der mig en kold Gysen ned at Ryggen, — det vilde gjøre mig gal, hvis jeg ikke strax slog saa

¹⁾ For «paa den nyttigste og mest frugtbringende Maade at anvende Generalstabsofficererne i Fredstid», resolverede Frederik VI (24. Novbr. 1830), at «den daværende Generalkvartermesterstab skulde udgive et topografisk Atlas over Landet, støttet paa sine egne Opmaalinger» (Om Generalstabens Virksomhed og Tjeneste paa nærværende Standpunkt af Generalmajor P. F. Steinmann, Oktbr. 1851, S. 129).

danne dumme Ideer ud af Sindet»¹⁾). Læssøe formaede ikke at trøste, — «Naar Du kommer hjem, gaaer jeg i Cavalleriskolen, og Du paa Opmaaling», og i Gru for denne Tjeneste samstemmer han ganske med Andræ: «Ja vel er Opmaalingsvæsenet en halv Død, gruelig kjedeligt» ... «Man kan umuligt vælge en bedre Vei til at gjøre et fornuftigt Menneske gal, end at sende ham paa Opmaaling 10 Timer om Dagen i 3 Maaneder. Jeg er træt paa Legeme og Aand efter at have maalt den hele Dag»²⁾).

Mere beroligende udtalte Trepka sig, — «Hvad man har i Sinde med Dig ved Din Hjemkomst, kan jeg Intet svare paa, men det synes mig dog, at Bülow's Brev om at høre Forelæsninger, med Grunden herfor, maa være Dig en Slags Beroligelse. Skulde Du sans façon falde i Kløerne paa Øversten i Pedanteri og Smaalighed [Steinmann], saa vilde jeg rigtignok beklage Dig, men det antager jeg dog ikke; ogsaa har jeg en Anelse om, at Fyren snart er læns paa Opgaver. Kan Du lade det være, vilde jeg raade Dig ikke at lade Dig voxte graa Haar derover. Lykkes det Dig at komme hjem med Exspectance paa en Udflugt om et Par Aar igjen, saa falder det jo næsten af sig selv, at et Par Ord herom til Generalen vilde kunne klare den Sag tilfredsstillende. — Nogen Trætten gjør Du dog vel altid bedst i at forberede Dig paa, men ganske i Beslag kan man jo umuligen tage Dig, naar man en Gang har anvist Dig til ordentlig at studere et Fag»³⁾). — Ja, om Abrahamson fremdeles havde virket ved Høiskolen, vilde Andræ næppe have betvivlet, at man vilde sætte ham til

1) Brev fra Andræ af 19. Mai 1836.

2) Brev fra Læssøe af 6. Septbr. 1838.

3) Brev fra Trepka af 2. August 1836.

grundigt at studere videre i sit Fag, thi han havde aabent Blik for Andræs «eminente Evner» og «saae med glad Haab i ham og hans Arbeide en alvorlig Støtte til Befæstelse af Fremtids vigtige Institutioner»¹⁾.

Dog, hvor stærke end hine Bekymringer, efterhaanden som Afreisen stundede til, kunde indfinde sig, formaaede de ikke at rokke Andræs Beslutning om ikke at gjøre Skridt til en Forlængelse af Permissionen udover det tilstaaede Aar.

Den 17de Oktober, efter at «Pariser-Opholdet var sluttet paa den værdigste Maade ved Aftenen forud at høre Grisi», gik da Hjemreisen for sig. I sine Omgangsvener fra de sidste Maaneder, Hartmann og Vilhelm Bjerring, havde Andræ det behageligste Selskab, og i Forening med dem gik Reisen i tre Døgn uden Ophold til Straszburg og dernæst over Carlsruhe og Heidelberg til Frankfurt, hvorfra de i den skønneste Vinhøsttid gjorde Rhinturen op til Køln. Fra denne Hjemreise mindedes Andræ en af sine dristige Ungdomstreger, hvorledes han forskrækkede sine Reisefæller ved at bestige Straszburg-Münsteren op til den øverste Del af Taarnet, hvortil man maatte have særlig Tilladelse, idet den sidste Del af Vandrigen foregik i det Frie uden om Taarnet, — den samme Bestigning, som Baggesen beskriver som saa farefuld i «Labyrinthen»²⁾. Som ung kjendte Andræ

¹⁾ Brev fra Abrahamson af 18. August 1837.

²⁾ — — «Jeg var allerede over den øverste Krands, høit over Lygten — der var ingen Trappe mere, blotte Stænger, jeg maatte slynge mig i egentligste Forstand uden om Spiirspidsen i fri Luft — et eneste Feiltrin af min klavrende Fod, en pludselig Slapning i min Stangen gribende Haand — og

ikke til Svimmelhed, — et Gode, som ogsaa hans Sønner i samme Alder kunde glæde sig ved¹⁾.

Efter et kort Ophold i Cassel og i Hamborg kom Andræ den 7. November til Kjøbenhavn og traf i den gamle Leilighed i Boldhusgade sin Moder i bedste Velbefindende. Ogsaa Læssøe havde han den Glæde at gjensee i fuldt Velgaaende, idet denne nys havde overstaet Atgangsexamen ved Høiskolen og med bedste Udfald.

Mindre tilfredsstillende gik det for saa vidt med det tjenstlige Arbeide, som Andræ ikke undgik at «falde i Kløerne paa Øversten i Pedanteri og Smaalighed», — «Kammerherre Steen- og Træmand», som han benævnes af Læssøe, karakteriserende ham med et fransk Citat: «*J'aime mieux dans notre métier les gens bornés tout à fait que les demi-éclairés; les premiers sautent les difficultés parce qu'ils ne les voient pas, les derniers s'arrêtent à chaque obstacle, et ils en créent souvent pour avoir l'air fin*»²⁾. Tjenesten i Generalstabens Bureauer paa Amalienborg har dog næppe været byrdefuld; Trepka fik Ret i sin Formodning om, at «Fyren snart var læns paa Op-gaver», og det Arbeide, der blev anvist Andræ, bestod da ogsaa væsentlig i at bringe Orden tilbage i Bøger og Papirer, som Steinmann, for ikke at lade sin unge Hjælper gaa ledig, daglig med Flid bragte i Uorden.

Til dette lidet bebyrdende Arbeide kom nogen praktisk Tjeneste ved Manøvrer og dsl., ligesom ogsaa Bi-

jeg var styrtet ned i Luften, tre Gange død, før jeg naaede Jorden» (Baggesen, «Labyrinthen» II, S. 282—283).

¹⁾ En Reiseerindring fra en Fodtur over Alperne med Andræ, hidsat i «Tillæg».

²⁾ Brev fra Læssøe af 1. Novbr. 1837.

stand ved Udarbeidelsen af forskjellige Exercerreglementer, men den overveiende Del af sin Tid har Andræ kunnet anvende til Selvstudium, og han har da næppe heller dømt saa strængt om sin nævnte Foresatte som Læssøe.

Som Vidnesbyrd om Studierne foreligger en af Andræs ældste Notitsbøger, betegnet «Høiere Mathematik», mere specielt, «Functions lære», hvis Indhold grupperes under trede Afsnit:

a) «Almindelige Bestemmelser af Udtrykkene: Function, Række, Grændse, det Uendelige, etc. etc. Foreløbig Betragtning af disse Gjenstande»,

b) «Functionernes Udvikling i Række»,

c) «Rækkernes Reversion; Udvikling af implicite Functioner; Anvendelse af de trigonometriske Functioner paa Ligningernes Opløsning; Undersøgelse af de explicite imaginære Functioners Form». Og til hvert af disse Afsnit er føiet en detailleret Angivelse af de Forfattere, i hvis Arbejder, ofte affattede paa Latin, det samme Emne er behandlet. Som alle Andræs matematiske Optegnelser, der ikke fremtræde som blot skitserede Forarbejder, ere ogsaa disse nedskrevne med den største Sirlighed, Formlerne prentede saa tydeligt, som om de kunde være trykte, og uden mindste Rettelse. Mulig de have tjent som Grundlag for Forelæsninger, som Andræ, efter i 1843 at have afløst Bendz som Lærer i matematisk Analyse og rationel Mekanik, har holdt paa den militære Høiskole.

Mere for Offentligheden fremtraadte Andræs Studier i en Anmeldelse af en Lærebog over «den beskrivende (descriptive) Geometries theoretiske Deel», udarbejdet som Ledetraad ved Forelæsninger af Docenten i denne Disciplin

ved Høiskolen, Kaptain Kellner¹⁾. Afhandlingen indledes med nogle almindelige Bemærkninger om Væsen og Nytte af denne Gren af den matematiske Videnskab, af hvilken den franske Mathematiker, Monge, var Skaberen, og som af Autoriteterne i Frankrig «tillagdes en saadan Vigtighed, at det var Monge forbudt paa nogensomhelst Maade at skaffe den videre Udbredelse, navnlig til Udlandet, — et Forbud, som stod ved Magt i hele 15 Aar, indtil det i 1794 blev ham tilladt offentlig at foredrage den ved *Ecole normale*»²⁾. Ved til hine Bemærkninger at knytte en Recension af Lærebogen, finder Andræ vel Et og Andet, som han kunde ønske anderledes fremstillet, men sammenholdt med den Behandling, som af franske Forfattere var bleven Emnet tildelt, tilkjender han Kellner Prisen «med Hensyn til en consequent Fremgangsmaade», medens andre Forfattere «i højere Grad have fyldestgjort en videnskabelig Behandlings Fordringer». Iøvrigt viser Anmeldelsen ikke blot, hvor nøie Andræ var hjemme i det foreliggende Emne, der i Kellners Lærebog «for første Gang traadte frem i dansk Litteratur», men ogsaa Andræs fremtrædende Evne til i sin Behandling af matematiske Problemer — jo vanskeligere, desto kjærere — at «naae Resultaterne ad en saa jævn og elementær Vei som vel muligt»³⁾. Saaledes in casu med Hensyn til et Tangentproblem, hvor en Løsning af Hachette, «der som den eneste hidtil bekjendte udelukkende var afbenyttet i de descriptiv-geometriske Lærebøger», paavises at være «uden al prac-

¹⁾ Maanedsskrift for Litteratur IX (Kbhvn. 1837), S. 401—421.

²⁾ Høiskolens Jubilæumsprogram, S. 32—33.

³⁾ Dansk biogr. Lexikon I, S. 264; Vidnesbyrd i denne Retning fra Andræs matematiske Notitsbøger hidsatte i «Tillæg».

tisk Anvendelighed, da den fordrer en lang Række af complicerede graphiske Operationer, der ikke lade sig udføre med tilstrækkelig Nøiagtighed», medens der af Andræ ad «anden Vei udvikles en Methode, der forekommer ham simpel og tilfredsstillende»¹⁾. Dog i saa Henseende maa mathematisk kyndige Læsere henvises til selve Afhandlingen, og her skal blot endnu berøres, at ved 30 Aar senere at gjenneemgaa et fransk mathematisk Tidsskrift bragtes Andræ i Minde om sin Afhandling, idet han dér fandt den samme Løsning af hint Tangentproblem, som længst var udviklet af ham selv, — «Graphisk Konstruktion af Tangenten til et Punkt P. af en angiven Curve, meddelt af en Abonnent», ekstraherer Andræ af Gergonne «*Annales de Mathématiques*», vol. X: «Dette er væsentlig den samme Idee, som jeg selv, uden at vide noget om denne Artikel, har fremsat for mange Aar siden i «Mndskr. for Litt.» — Hjælpecurven konstrueres rigtignok anderledes (og efter min Mening ikke saa godt) ved paa Secanterne at afsætte det constante Stykke N og dernæst skjære Hjælpecurven med Radius N»²⁾.

Næppe behøver det at siges, at Studierne ikke lod Andræ forsømme de vante selskabelige Glæder. Ved hans Hjemkomst var Saisonen paa Det kongelige Theater i fuld Gang, og paany blev han dér en stadig Gjæst, — «Jeg seer Dig og Trepka paradere med Brillerne paa de fremstrakte Næser og det velbehagelige Smil, I tager jer godt ud», — og havde bl. A. den Fornøielse i denne Saison at se Fru Heiberg i en af de Roller, som han i Selskab

¹⁾ Maanedsskrift for Litteratur l. c., S. 411.

²⁾ Mathematisk Notitsbog, betegnet «Noter &c. 1847—1861», Nr. 35.

med hende havde overværet paa Théâtre-Français, nemlig som Grevinden i Lystspillet «En Kriminalproces».

I denne Vinter begyndte Heibergs ogsaa deres saakaldte «Læseballer», hvor Digterværker af Goethe, Schiller, Calderon og Flere blev, som Heiberg udtrykte det, «dandsede igjennem» i Løbet af Aftenen. Hvor stor Fornøjelse Andræ havde af disse Oplæsninger, og i hvor høi Grad Heibergs satte Pris paa netop hans Deltagelse i dem, er andetsteds omtalt, og ligeledes den Glæde, som Sommeren bragte Andræ med Rideture ud til Heibergs i Taarbæk¹⁾. Paa disse Ture lagde Andræ ofte Veien om ad Jægersborg, hvor Læssøe gjennemgik en Exercerskole ved Husarregimentet og under denne ham saa utaalelige Tjeneste nok kunde trænge til Opmuntring.

I Slutningen af Sommeren havde Andræ afsluttet det Hjemmearbejde, han ansaae fornødent, inden han paany begav sig til Paris, og i August henvendte han sig da til Bülow med Ønske om at maatte erholde Permission for 6—7 Maaneder til Foretagelse af den Studiereise, til hvilken Kongen alt havde forundt ham Understøttelse, 600 Rbd.-S. M., af Fonden ad usus publicos. Efter den Interesse, Abrahamson havde viist ham, underrettede han denne om sit Forehavende og havde den Glæde, at Abrahamson ganske billigede det; men med Hensyn til Andræs Haab om en snarlig Ansættelse ved den militære Høiskole turde Abrahamson, nu da han stod uden Indflydelse paa Skolens Ledelse, ikke stille sig sangvinsk, — «thi stor er Lysten ikke hos adskillige Vedkommende at respectere de eminent

¹⁾ Biografien om Andræ I, S. 193 ff.

Evner, og ringe er efter de Flestes Anskuelse, hvad af Intelligens behøves»¹⁾).

Fra Frederik VI indløb imødekommende Svar paa den ønskede Permission med Bibeholdelse af fuld Gage og Emolumenter. D. 15. September 1837 reiste da Andræ ud paany, dennesinde i Følge med Trepka, der ligesom han havde faaet Understøttelse til en Studiereise, og efter et kort Ophold i London naaede han alt d. 24. s. Md. Paris, der nu «forekom ham et andet Hjem, til hvilket han nærmede sig med den samme Længsel og Forventning, som han havde følt ved forrige Efteraar at komme tilbage igjen til Kjøbenhavn».

¹⁾ Brev fra Abrahamson af 18. August 1837; hidsat i sin Helhed «Tillæg».

TILLÆG

Side 5—6.

Det omstaaende berørte Brev fra Læssøe til den da-værende Chef for den militære Høiskole, Oberstlieutenant Lønborg, af hvilket Læssøe sendte Andræ en Afskrift, ledsages af nedenstaaende Linier til denne:

«Saxkjøbing, den 11. Juli 1844.

Kjære Ven!

Du er ret en prægtig Fyr! «Hvad min Mening og hvad mit Raad er, behøver jeg næppe at sige». Punktum finale; det er overmaade nemt derfra. Selv om jeg af Dit Brev kan læse Dit Raad udi Form af et slet og ret: Gjør det, eller gjør det ikke, indseer Du da ikke, at det ingenlunde er nok, men at en stivsindet Person, som jeg jo har Brev paa at være, ogsaa maa høre nogle Grunde, og især trænger til at overtales. Jo, Du er en prægtig Fyr! Imidlertid, den gode Side har Din Prægtighed, at Du aldeles ikke kan gjøre nogen sur Mine, om Du end nok saa meget misbilliger min Fremgangsmaade. Denne er kort og godt den, at jeg skriver uden Complimenter til Høiskolen, som ikke har gjort Andet end at sende mig et Par aldeles vrøvlagtige Breve, at jeg ikke kan modtage Lærerposten, og at jeg skriver med Complimenter, der iøvrigt ere mente, til Lønborg, at jeg ikke kan gaa ind paa hans Forslag. Dermed er den Sag ude; for at Du imidlertid ikke skal komme i Fristelse til at helde for meget til den Lønborgske Formening om min Charakter, vil

jeg ikke efterligne Dit Exempel ved at sige sic og lade Grundene være borte, men jeg vil oplyse Dig fuldstændigt om, hvorledes jeg er kommen til mit Resultat ved i et Par Dage at tænke frem og tilbage derover under mine Spadsere-gange paa de Laalandske Marker. Da jeg paa Grund af Lønborgs meget ærlige, om end bornerede Fremgangsmaade skyldte ham et ærligt Svar, saa har jeg tilskrevet ham saa uforbeholdent som muligt, og jeg har derfor ikke mere at sige Dig, end jeg har sagt ham. Desaaarsag en Afskrift af Brevet til Lønborg:

«Høistærede Hr. Oberstlieutenant.

Idet jeg beder Dem at modtage min oprigtige Tak for den Uforbeholdenhed, hvormed De har yttret Dem for mig angaaende min Ansættelse ved Høiskolen, maa jeg desværre tilføie, at jeg ikke seer mig istand til at følge den Fremgangsmaade, som De har tilraadet mig. Jeg skal tillade mig at udvikle mine Grunde derfor.

I mit første Andragende til Høiskolens Chef om at ansættes som Lærer i Militærgeografi har jeg ikke begjæret fast Ansættelse, fordi jeg maatte forudsætte Muligheden af, at man vilde prøve min Dygtighed som Docent, førend man bandt sig, og fordi jeg var villig til at modtage en provisorisk Ansættelse, indtil jeg ved Concurrence, Indlevering af Udarbejdelser eller paa anden Maade tilstrækkeligt havde godtgjort min Competence. Høiskolen har imidlertid ikke forlangt nogen Dygtighedsprøve af mig, men har villet ansætte mig strax som fast Lærer med Hensyn til den egentlige Docentvirksomhed, men ikke med Hensyn til Deltagelse i Skolens Bestyrelse. Som Grunde herfor er officielt anført: at min faste Ansættelse¹⁾ vilde staa i aabenbar Modsigelse med et kgl. Reskript, at det vilde være en Anomalie, at ansætte mig som fast Lærer, naar min Virksomhed kunde afbrydes ved Forhold, paa hvilke Høi-

¹⁾ altsaa omfattende «Deltagelse i Skolens Bestyrelse».

skolen ingen Indflydelse havde, og at Undervisningsraadet ikke turde sammensættes af Mænd, der paa Grund af andre, dem vigtigere Forhold ikke vilde kunne vise Høiskolen tilbørlig Interesse; endelig har De privatim havt den Godhed at meddele mig, hvorfor De efter Deres personlige Overbevisning for tiden ikke troer at kunne virke for min Ansættelse.

Jeg skal først berøre, hvorfor de officielt anførte Grunde ikke ere mig fyldestgørende, for siden at omtale, hvad der her er mig det vigtigste, Herr Oberstlieutenantens Anskuelse af Sagen.

Det kgl. Reskript siger simpelthen, at Høiskolen ikke maa tage en Generalstabsofficer til Lærer, fordi den risikerer at miste ham pludseligt; jeg er ganske villig til at indrømme, at Høiskolen kan have Ret til at fortolke Reskriptet derhen, at den har Lov til at antage en Generalstabsofficer, naar den vil risikere at miste ham pludseligt, men det er mig aldeles umuligt at indsee, at man, naar Reskriptet fortolkes paa den anførte Maade, kan finde, at en fast Ansættelse vilde staa i en «aabenbar Modsigelse» med det, thi Vægten kan her naturligvis ikke falde paa «aabenbar», og Reskriptet nævner hverken fast eller ikke fast Lærer. Ligesaa lidt kan jeg indsee, at Reskriptets officielle Motiv, til hvilket Høiskolen henviser, mere skulde tillade den ene end den anden Art af Ansættelse; thi dette Motiv er jo Omhu for Høiskolens Tarv, at den ikke pludseligt skal lide Tab; Høiskolen efterkommer altsaa bedst Motivet, naar den sørger for at lide saa ringe et Tab som muligt, og den bør altsaa helst antage en Lærer, som den ikke risikerer at miste; men naar den nu ikke kan faae en saadan, naar den nu dog maa antage en Lærer, der kan bortkommanderes, hvad vinder den da ved kun at ansætte ham provisorisk¹⁾, hvori bestaaer da det mindre Tab ved hans Afgang? Dog vel ikke deri, at man vel taber en Lærer, men ikke noget Medlem af Undervisningsraadet; saa maatte

¹⁾ m. a. Ord: uden «Deltagelse i Skolens Bestyrelse»

man jo undlade at benytte en nødvendig Ting, for ikke at savne den formeget, naar man muligen engang skulde miste den, og det vil vel næppe Nogen ansee for en god Forholdsregel. — Jeg forstaaer ikke, hvad der menes med, at det vilde være en «Anomalie» at ansætte mig som fast Lærer, naar min Virksomhed kunde afbrydes ved Forhold, hvorpaa Høiskolen ingen Indflydelse havde. Efter Planen skeer fast Ansættelse i Reglen efter Concurrence; anomal er altsaa en Ansættelse uden Concurrence, men udenfor denne Anomalie seer jeg ikke nogen anden, der planmæssig kan finde Sted med Hensyn til de Personer, der foreslaaes af Undervisningsraadet og antages af Chefen. Naar man i Høiskolens Skrivelse gjør mig opmærksom paa, at Planen skjælnes mellem faste og ikke faste Lærere ogsaa af den Grund, at man ikke kan ønske en Lærer ansat som Medlem af Undervisningsraadet, der ved andre ham vigtigere Forhold kunde afholdes fra at vise Høiskolen tilstrækkelig Interesse, saa skal jeg dertil kun bemærke, at man neppe med Billighed kan antage, enten at min Embedsvirksomhed er mere uforenelig med det Fag, jeg har ønsket at overtage ved Høiskolen, eller at min Dannelse og mine Forhold skulde give mindre Sandsynlighed for en virksom og levende Interesse for Skolen, end Tilfældet er med mere end en Lærer, for hvem man uden Betænkelighed har aabnet Adgangen til Undervisningsraadet.

De officielle Grunde ere mig da aldeles ufyldestgjørende, og Sagen stiller sig for mig saaledes, at naar man ikke vil ansætte mig som fast Lærer, saa er det ikke paa Grund af det kgl. Reskript, men paa Grund af Omstændigheder, som man enten ikke kan eller ikke vil nævne, og Reskriptets Ophevelse eller Vedbliven har altsaa ingen Indflydelse paa det endelige Udfald. Heri er da ogsaa Hr. Oberstlieutenanten forsaavidt enig med mig, som De siger, at Deres Stemme i Sagen ikke er betinget af Hensyn til Reskriptet, men af Deres Formening om den Maade, hvorpaa jeg vilde virke i Undervisningsraadet. Denne Formening støtter sig paa, at De under

Deres tidligere Kjendskab til mig troer at have bemærket en maaske altfor hensynsløs Bestemthed hos mig, og jeg feiler maaske ikke, naar jeg tilføier, hvad De rigtignok ikke har sagt, at den endvidere støtter sig paa den Forestilling, De har om mit Sindelag mod enkelte af Høiskolens ældre Lærere og mine Planer imod den bestaaende Tingenes Orden. — Hvad nu den hensynsløse Bestemthed angaaer, saa maa jeg, idet jeg uden at være dreven af Beskedenhed beklager, at jeg som de fleste Andre desværre altfor ofte er ubestemt, ganske indrømme, at en saadan Hensynsløshed og den deraf følgende Skarphed upaatvivleligt hører til mine Lyder, og at De ved et nærmere Bekjendtskab ikkun vilde finde Bekræftelse paa Deres Mening i saa Henseende; men jeg maa tillige gjøre Dem opmærksom paa, at denne Feil hører til dem, som ikke kunne uddrives uden tillige at uddrive en tilsvarende Dyd; det er meget let at være eftergivende og godmodig, meget vanskeligt at være fast og mild. Alt, hvad jeg kan svare for, er, at jeg ikke bliver halsstarrig eller ufordragelig, og jeg troer, at et nærmere Kjendskab til mine tidligere Forhold tilstrækkeligt vilde godtgjøre, at jeg heller ikke har været det; idetmindste kan jeg, ved nu efter et Decenniums Forløb med roligt Blod og modnere Sind at see tilbage paa de i høi Grad vanskelige Forhold, hvori jeg stod til mine daværende Omgivelser, Forhold, der vare vanskeligere og mere udviklede, end det kan være Dem bekjendt, ikke se meget i min Fremgangsmaade, som jeg havde stor Grund til at beklage; og den Vending, som mange dengang stive Meninger have taget, det Udfald, som mange dengang høitpriste Forholdsregler have faaet, og den Maade, hvorpaa flere af de dengang Ivrigste og jeg kan ogsaa sige Dygtigste, senere ere komne mig imøde, har ikke været egnet til at forandre min Anskuelse. — Hvis De antager, at en, om ikke fjendtlig, saa dog uvenlig Stemning imod Personer, med hvilke jeg kunde komme i Berøring i Undervisningsraadet, skulde være herskende hos mig, og at dette i Forening med min Mangel paa Eftergiveness skulde kunne give Anledning til en for Skolen fordærlig Spaltning

imellem dens Bestyrelses Medlemmer, saa maa jeg hertil bemærke, at alle de Personer, hvis Færd jeg maaske høiligen har misbilliget, og imod hvem mine Følelser ikke kunne være venlige, ere borte fra Skolen, og at der ved denne ikke findes en eneste, mod hvem jeg nærer nogen personlig Uvillie; og hvis De endeligen antager, at jeg skulde nære Planer, som staaer i altfor megen Strid med den bestaaende Tingenes Orden, saa skal jeg kun hertil svare, at Høiskolen allerede tæller blandt sine, efter det ham betroede Fags Natur, vigtigste Lærere den Mand¹⁾, hvis Anskuelse, paa Grund af et fra Drengaaarene fortsat og altid nøie Venskab, ere saa overensstemmende med mine egne, som det med en iøvrigt forskjellig Individualitet vel er muligt; og jeg troer ikke, at De har fundet disse Anskuelse farlige for Skolen.

Jeg maa endeligen omtale det Forslag, som De har gjort mig, om at tiltræde Læreren under de mig fortiden stillede Betingelser i den Forhaabning, at et nærmere Kjendskab skulde give Dem den Tillid til mig, at De vilde kunne virke for min faste Ansættelse. Jeg skal herved udtale mig aldeles uden Omsvøb, da jeg efter den Maade, hvorpaa De er kommen mig imøde, veed, at De ikke tager det ilde op. Jeg erkjender, at De efter alle Forhold fortiden er den, paa hvem det nærmest bør komme an, hvorvidt en Lærer skal ansættes med Deltagelse i Høiskolens Styrelse, og jeg troer, at De har tilstrækkelig Indflydelse til, om ikke strax saa dog inden kortere Tid, at udvirke en saadan Ansættelse; jeg erkjender endvidere, at Deres Handlemaade bør være betinget af de Oplysninger, De kan faae ikke alene om Vedkommendes Dygtighed som Docent, men ogsaa om hans Charakter og hele Færd. Derimod troer jeg ikke, at De har Ret i at lade Deres individuelle Overbevisning alene afgjøre Deres Virksomhed, thi jeg mener, at De efter Forholdene ved Høiskolen neppe har et blot individuelt, men et meget collectivt Ansvar;

¹⁾ Andræ.

og naar De efter Deres individuelle Overbevisning om min hensynsløse Bestemthed ikke gjør Noget for min Ansættelse, saa vil dette ikke sige, at et enkelt Medlem af Høiskolens Undervisningsraad efter sin personlige Overbevisning ikke finder sig foranlediget til at stemme for, at jeg ansættes som fast Lærer, men det vil faktisk sige saa meget som, at Høiskolen bestemmer, at jeg paa Grund af min Charakter ikke kan faae en saadan Ansættelse; efter mit Kjendskab til Forholdene maa jeg idetmindste antage dette. Hvorvidt nu Deres Formening om min Charakter er mere end blot individuel og har virkelig Gyldighed, er det naturligvis vanskeligt for mig at afgjøre; jeg troer imidlertid, at De enten feiler i Deres Dom, saa at De gjør min Feil større end den er, eller at De tillægger en Feil, som jeg besidder, for megen Vægt til at virke forstyrrende paa Høiskolens Forhold; men hvorledes dette nu end forholder sig, saa kan jeg i intet Tilfælde erkjende Deres Berettigelse til at bestemme Deres Handlemaade alene efter Deres individuelle Formening, og som Følge deraf heller ikke gaa ind paa at lade mig ansætte provisorisk¹⁾ i den Forhaabning, at denne Deres Formening kunde forandre sig til min Fordel, hvorved jeg jo netop vilde underkaste mig, hvad jeg ingenlunde kan billige. Det vilde desuden være et min Følelse i ikke ringe Grad modstridende Forhold, hvori jeg vilde komme til at befinde mig, naar min Virksomhed ved Høiskolen for en stor Del skulde være afhængig af en anden Mands individuelle Formening om min Charakter, selv om min Agtelse for denne Mands Retsindighed, som i nærværende Tilfælde, var ubetinget.

Jeg troer saaledes fortiden at burde gjøre Afkald paa, hvad der vistnok længe har været mig et kjært Ønske og hørt til min Livsplan, at virke for den Institution, som jeg skylder min Dannelse, og som jeg altid har fulgt med den mest levende Interesse. Jeg faaer vente, indtil Forhold og Meninger blive mig gunstigere, og jeg maa, for at være ganske

¹⁾ altsaa: uden «Deltagelse i Skolens Bestyrelse».

oprigtig, tilstaa, at jeg finder en ikke ringe Trøst, naar jeg betænker, hvor stor Sandsynlighed der var for, at jeg som Lærer hverken vilde have fyldestgjort mig selv eller Andre, og at en Byrde, som nu er lettet fra mine Skuldre, var bleven mig for tung. Jeg beder Dem undskylde den Brede, hvormed jeg har udtrykt mig; Frygten for ikke at sige min Mening aldeles aabent og fuldstændigt, saaledes som Deres forekommende Opmærksomhed imod mig har gjort mig det til Pligt, er Aarsagen dertil. Jeg beder Dem modtage Forsikringen etc. etc.»

«Det var mange Ord, men jeg maatte svare Manden baade paa de officielle Skrivelser og paa det private Brev, thi begge Dele ere jo fra ham. Det vil interessere mig og berolige mig; naar Du vil meddele mig Din Betænkning om Skrivelsen med lidt mere Udførlighed, end Du har givet Dit Raad. Du seer nok, at det Raad, — det Raad, det sidder mig i Halsen.

At den hele Sag har gjort mig meget ondt, kan Du vel begribe, men jeg seer sandelig ingen Mulighed i at underkaste mig Sieur Lønborgs Skjøn, om hvorvidt min Charakter maatte være saa manerlig, at jeg kunde tilstædes Adgang til skikkelige Folks Forsamling. Jeg har staaet og staaer i Forhold med mange Mennesker, og det er sandelig ikke de daarligste, jeg har staaet nærmest; og det er ikke saa umuligt at finde ret hæderlige Beviser for, at Kammerater have taget sig af mig, saa under Høiskolens nærværende gudsfredelige Forhold kunde man vel have risikeret at lade mig komme ind og bide, om det ikke kunde være Andet; der var jo nok til at holde Styr. Naar Lønborg kryber bag sin Overbevisning, saa tvivler jeg ingenlunde om, at han er oprigtig, men jeg anklager ham, fordi han er af disse fortvivlede Overbevisningsfolk, hvoraf vi desværre kjende mere end En, som lader den allermost skjødesløst erhvervede, den slettest prøvede Overbevisning veie op, om det saa var mod hele Verdens Dom;

som ikke have Anelse om den mageløse Egoisme, der til syvende og sidst stikker under det, naar man ganske naivt antager det umuligt at handle anderledes, end efter sin egen Spirrevipoverbevisning. Jeg er naturligvis ganske enig med Dig i, at Lønborgs Brev er skrevet i den allerbedste Mening, og til Bevis herfor vil jeg kun sige Dig, at det gjorde et saa godt Indtryk paa mig strax, da jeg havde læst det, at jeg raisonnerede mig meget smukt til, hvorledes jeg burde modtage hans Tilbud, hvis jeg vilde handle, ikke forfængeligt og stiv-sindet, men aabent og fornuftigt, som han; men der sad i en eller anden Krog hos mig, jeg ved ikke hvor, Noget, der lod sig mærke, Noget, som bragte mig til at tvivle om, hvorvidt jeg vilde følge mit eget fortræffelige Raisonnement. Jeg veed af Erfaring, at naar jeg saadan ret fornuftigt sætter mig hen og siger til mig selv: Undersøg nu ret nøie, hvad Du bør gjøre, vei alting nøiagtig, sæt Egoismen tilside og vær engang nobel, og naar jeg saa stiller alle Grunde op pro et contra og just har faaet det nydeligste Resultat ud, saa kommer sædvanligvis dette Noget*) frem og river alting overende; det beholder altid Ret og har ogsaa beholdt det denne Gang, og det til den Grad, at jeg nu finder det Lønborgske Forslag, naturligvis ganske objectivt taget, en oprørende Uforskam-methed. —

Tak for Meddelelsen om Resultatet af Examen ved Høi-skolen; det har glædet mig meget, at min Fætter, Abrahamson, træder saa brillant ind i Staben; jeg havde ventet, at Kauffmann¹⁾ idetmindste var bleven hans Formand. Hvor lidet Du

*) «Det falder mig ind, mon det ikke skulde være dette samme Noget, som Lønborg har seet Halen af, saa han har antaget det for en Djævel og er bleven bange».

¹⁾ Heinrich A. Th. Kauffmann, afgaaet i 1844 fra den militære Høiskole til Generalstaben; senere bl. A. Amtmand i Holsten og i 1864 Stabschef ved Overkommandoen («Fortegnelse over de fra den kgl. milit. Høiskole udgaaede Officerer», S. 9 og Dansk biogr. Lexikon IX, S. 105).

nu end synes at ynde den gode Fætter, saa skal Du see, at Du engang vil komme til at paaskjønne hans fortræffelige Charakter og hans Interesse for det Meste af, hvad der er godt og smukt. Den Fürst'ske Historie¹⁾ er afskyelig; jeg takker vor Herre, at Mester Irgens ikke fik saadant Indfald, jeg var da bleven stenet. Det fornøier mig iøvrigt, at samme Mester faldt igjennem i Artilleriet; Jonquières sagde, da han var falden igjennem i Militærgeografi, at han var en flink Artillerist. I har ellers slaaet godt ned, det maa jeg lade Jer; jeg tæller 9, og Examen er endda ikke fuldendt; saaledes skal og maa det være, om saa alle de Gjennemfaldne skyde sig. Resultatet af Adgangen er yderst interessant; 10 Studenter, 5 Civile, 2 Officerer; det bliver vel snart normalt, at Høiskolens Rekrutter ere Studenter; jeg kan ikke Andet end finde det meget glædeligt, og jeg gratulerer Dig til at tage fat med den Afdeling. — Suppleantlærersagen er baade god og ond; Din Formening om Kauffmann²⁾ er mig desværre altfor lidet overraskende; jeg seer tydeligt, hvad han maa være, hvis han har brugt de forløbne Aar til at uddanne sine Skjævheder, og saa maa den Fugl flyve.

¹⁾ Den ovennævnte «Fürst'ske Historie» berøres af Andræ i et Brev til Læssøe af 6. Juli 1844 med nedenstaaende Linier:

«I descriptiv Geometri faldt foruden Carstensen og Hansen endnu Fürst igjennem, hvilken Sidste var den Eneste, der ogsaa faldt igjennem i Geodæsi. Da han ikke kunde vente nogen Tilladelse til at tage Examen om, har han i Fortvivlelse jaget sig en Kugle igjennem Hovedet, hvilket naturligvis har gjort et fatalt Indtryk paa Alle, men især paa mig, med hvem han Dagen iforveien havde havt en lang Konferents om sin Status. Det gjør mig saa meget mere ondt for ham, som han virkelig i den senere Tid havde arbeidet af alle Kræfter og i det Hele taget sig overordentlig op. I Mathematik fik han 41 Points».

²⁾ Hermann E. B. Kauffmann, afgaaet i 1838 fra den militære Høiskole til Artilleriet og fra 1844—1848 Lærer uden fast Ansættelse ved Skolen i teknisk Mekanik (Omstaaende Fortegnelse, S. 6, hvor Navnet iøvrigt staves «Kaufmann»).

Hvorledes jeg forresten lever, behøver jeg ikke at fortælle en erfaren Mand; jeg havde en halv Snes Bøger med, dem har jeg læst fra Ende til anden og tilbage igjen; nu er jeg renonce, naar jeg ikke vil lære dem udenad, men det gjør jeg da. Mennesker seer jeg, hvad Skabelonen angaaer, men jeg taler i bogstavelig Forstand med Ingen; Aviser seer jeg heller ikke stort, og Breve faaer jeg ikke; om mine Arbeider er der ikke noget at fortælle; hvad vil Du altsaa have, at jeg skal fylde mit Brev med, saa det faaer en nogenlunde anstændig Størrelse, at Du endeligen engang kan holde op at klage over de udspilede Linier. Vidste jeg endda noget om Dig, saa kunde jeg skrive til Dig derom, men Du holder Dig jo saa smukt for Dig selv, at jeg ikke kan sige stort Andet end: lev vel og lad mig høre noget fra Dig.

Din

hengivne

F. Læssøe.

Skyd Skylden paa de gamle Syndebukke, de Liberale, for mit Brevs uanstændige Udseende. Der er nu denne Drewsen, som ikke kan levere os Papiret anderledes, end at Haar hvert Øieblik sætte sig fast i min usalige Staalpen. — Veed Du, hvilke Blade, der have Eneret her i Sackjøbing? Corsaren og — Friskytten, andre kunne ikke opdrives. Verdens Gang tager sig ret snurrig ud, beskrevet efter disse Kilder. — Kan Du ikke fortælle mig noget om de forestaaende Exercertider, og om jeg skal vandre i Øster eller i Vester; thi Mulighed i at blive, hvor jeg er, gives der vel ikke. Jeg skal ellers have mig til samme Anledning en Hest, som staaer mig betydeligt for Hovedet.

Endnu Et. Maa jeg dog ikke bede om engang at blive fritaget for det tydske Uvæsen foran mit Navn. Det latterlige Vøn er mig en Brand i Næsen. Gjør mig den Tjeneste at beholde det til andre Folk, som i Berlin aldrig glemte at sætte det i colossal Form foran Navnet, det gav tidobbelt Agtelse, Ingen gjælder dér, uden han er af Adel.

Hos os er det jo ikke engang af den Betydning, men en aldeles latterlig Levning fra foragtelige Tider. Altsaa lad mig være fri. Jeg veed nok, at Du vil forarge Dig over dette som over en anden Ting, jeg ikke uden hemmelig Angst, der nu bliver aabenbar, har kunnet begynde paa. Jeg mener en Del nye Retskrivningssager, hvorover Du vel allerede har rynket Din Næse i Stykker; men, Herre Gud! man maa jo dog engang give efter for sund Sands og Jevnhed. Se, nu fik Du dog udspilede Linier. Lev saa vel for Alvor! bring mine ærbødigste Hilsener til Din ærede Frue og til Stamherren, hvem jeg paa det tydeligste erindrer og tiltroer saa skarp en Opfattelsesevne, at han meget godt kan modtage en Hilsen.

Adio.

F. L.

S. T.

Hr. Capitain v. Andræ,
Lærer ved den militære Høiskole

Kjøbenhavn

Hjørnet af Dronningens Tvergade og Kronprindsessegaden, 2den Sal».

Side 17.

Charakter og Indhold af Fru Andræs Optegnelser har jeg andetsteds omtalt¹⁾ og dér berørt, at det næppe falder i min Lod at udgive dem i det Omfang, som de ved deres betydningsfulde Bidrag til Tidens Historie fortjene, hvorimod jeg maa nøies med i Tilknytning til Bemærkninger om Andræs politiske Vita at hidsætte nogle Uddrag af dem. Dette er skeet bl. A. med Hensyn til de Omstændigheder, som i April 1854 foranledigede Andræs Afskedigelse fra Militæretaten af General Hansen²⁾, og ligeledes

¹⁾ Biografien om Andræ I, «Tillæg», S. 295 ff.

²⁾ Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855, «Tillæg», S. 381 ff.

med Hensyn til de Omstændigheder, som faa Aar senere (Oktober 1856) bragte ham, saa meget imod hans Ønske, men under en stærk Pression fra Kongens og Kollegers Side, til at paatage sig Rekonstruktionen af December-Ministeriet¹⁾. Denne-
sinde benyttes Leiligheden til af Optegnelserne at hidsætte de Forviklinger mellem Andræ og Scheele, der medførte, at Andræ i September 1856 indgav sin Demission som Finantsminister, og dertil føie Omtalen af de forgjæves Forsøg, der fra Scheeles Side blev gjort til Dannelsen af et nyt Ministerium.

«En anden Sag», hedder det i umiddelbar Tilknytning til omstaaende Bemærkninger angaaende Forstanderskabet for Herlufsholm, — «En anden Sag, Geheimeraad Scheele, som jeg ogsaa i længere Tid har havt i Sinde at tage frem her i Ministerkonferencer, er den, om Gesandtskabsposters Besættelse. Jeg tænker, De er enig med mig i, at de Posters baade Besættelse og Afskedigelse maa komme for her i Ministerkonferencen?» Scheele: «Nei, det er ingenlunde min Mening, tværtimod, jeg vilde aldrig samtykke deri». Andræ: «Da er det meget slemt; thi hvad mig angaaer, er jeg saa vis paa at have Ret i den Fordring, at jeg ikke paa nogen Maade kan afvige fra min Paastand i saa Henseende. Enhver af de andre Ministre har bestandig ved vigtige Posters Besættelse, ved høiere Embedsmænds Afskedigelse, foredraget det og faaet det bifaldet i en Ministerkonference; at De har en exceptionel Stilling i saa Henseende, kan ikke gaa an». Scheele gjentog under Samtalen to à tre Gange sit «dertil giver jeg aldrig i Evighed mit Minde», men da han hver Gang blev modsagt lige kraftigt fra Andræs Side, gav han tilsidst Samtalen en anden Vending ved at sige: «Ja, jeg reiser jo endnu idag til Holsten, saa den Sag kan ikke blive

¹⁾ Ibid. «Tillæg», S. 415 ff.

afgjort, førend jeg kommer hjem, saa skal jeg se at faae et Statsraad i Stand». Andræ: «Vi kunne gjøre det meget simplere, et Ministerraad bliver sammenkaldt, og vore forskellige Anskuelser forelagt det. Ere mine Kollegers Mening imod mig, er Sagen ganske klar, jeg gaaer ud af Ministeriet, ere de derimod imod Dem, saa beroer det paa Dem, hvad De vil gjøre». — De andre Ministre havde under denne Samtale forholdt sig ganske tause, kun Hall havde sagt, at det efter hans Mening ogsaa var ganske urigtigt, at een Minister saaledes indtog en exceptionel Stilling.

Scheele gaaer i den senere Tid saa smaat omkring og sætter Uenighed mellem de andre Ministre og Andræ. — Hall overhørte f. Ex., hvorledes han i en Samtale med Simony og Unsgaard ude paa Jægerspris talte om, det dog var et utaaeligt Despoti, at han [Andræ] ved enhver Leilighed skulde blande sig i Alt, som til Ex., naar Talen var om at pensionere Ens egne Embedsmænd, etc. etc. — Dette maatte være faldet i god Jord; thi senere hen hørte Hall, at Simony og Unsgaard stod i en Vinduesfordybning og talte om det Samme og vare ganske enige om, at det var ubehageligt ikke at kunne bestemme, f. Ex. Pensionering, efter eget Skjøn. Hall blandede sig i Samtalen og sagde, han vilde ogsaa gjøre det ad libitum; herefter skulde ingen Dandserinde være længere ved Theatret end til hendes 25de Aar, ingen Sangerinde længere end til det 35te Aar, det fordrede Kunsten, saa skulde de pensioneres. Da Simony hertil ytrede en svag Tvivl, om Statskassens Formaaen til saa Manges Pensionering, svarede Hall: «Det kommer ikke mig ved, vi gjøre blot, hvad vi ville, Finantsministeren sørger for Kassen». «Haa, haa», lo Unsgaard; det begyndte at gaa op for ham, at der dog var lidt i Veien for, at hver gjorde, som han lystede.

Igaar [29. Juli], da Hall var her, talte vi, dels om at gaa af, dels om Besættelsen af den holstenske og udenrigske Ministerportefeuille. Ganske vist troede just Ingen af os, det skulde komme dertil; thi Scheele vil nok beholde sin Porte-

feuille. Imidlertid nævntes den afskedigede Moltke i Paris¹⁾, samt Bernhard Bülow i Frankfurt²⁾ som Udenrigsministre; til den holstenske Post: Heinzelmann³⁾ og Thaden⁴⁾, etc. Man mærker saa smaat paa Hall, at han just ikke har Lyst til at være for voldsom; men dog kun indirekte, ved at han raader til den eller den klogere Fremgangsmaade.

August 1856.

Taffel paa Frederiksborg for Prinds Oskar, Dagen efter Soirée hos Prinds Christian, dernæst (Torsdag) Taffel paa Kronborg, dels i Anledning af Oskar, dels formedelst Kongens og Grevindens Formælingsdag. Andræ vilde ikke tage dertil, men skrev en lille spydig Billet til Levetzau om, at han, ved at forlade Frederiksborg først om Natten, havde paa-draget sig en Forkjølelse, som forhindrede ham i at komme til Kronborg til Taffel Kl. 12. De øvrige Ministre vare dér, og Hall havde en meget lang Samtale med Grevinden, hvoraf han ikke egentlig fortalte Noget, da han var her, men hvoraf Virkningerne dog vare meget synlige. At faae Scheele bort, var aldeles opgivet; det var virkelig en ren Urimelighed, Scheele stod for Øieblikket saa fast, som aldrig før, og man kunde jo nu ogsaa sige, hvad man vilde, saa var det dog en Nødvendighed at have En, der bestandig vilde gaa om Kongen og Grevinden, det vilde jo ingen af de andre Ministre,

¹⁾ Ehrenreich Christopher Ludvig, Greve Moltke, der i en Aarrække repræsenterede Danmark i Paris, indtil han i 1856 pludselig af Scheele indstilledes til Entledigelse i Naade af Statstjenesten (Dansk biogr. Lexikon XI, S. 410—411).

²⁾ Dengang dansk Forbundsgesandt i Frankfurt; iøvrigt jo Fader til den nuværende tyske Rigskantsler, Fyrst Bülow.

³⁾ Departementschef i Ministeriet for Holsten og Lauenborg, i 1856 udnævnt til Overpræsident i Altona (Dansk biogr. Lexikon VII, 280).

⁴⁾ Ligeledes Departementschef i Ministeriet for Holsten og Lauenborg og i 1856 udnævnt til «lærd og dirigerende Borgermester» i Altona (Ibid. XVII, 158).

men kun Scheele. Jeg tillod mig at sige, at jeg dog ikke indsaae, hvad der skulde bringe Ministrene til at ønske at have en Mægler hos Kongen, som ved 9 af 10 Leiligheder vitterlig talte og handlede imod deres Interesse. Jeg maatte et Par Gange igaar ildne Hall op og sige, at hvad enten det var klogt eller ikke klogt for Øieblikket at frembringe Krise, saa kunde man dog ikke underkaste sig een Ministers Villie og taale hans Insulter (Slesvig¹), Herlufsholm) for at blive i Regjeringen. Jeg troer nok, Hall blev lidt stødt og i sit Hjerte er høist kjed af, at Andræ har antaget sig hans Sag saa varmt; thi det er unægtelig vanskeligt ved denne Leilighed at lade Andræ gaa ganske ene; det er en Tanke, som heller ikke nogensinde tidligere er falden mig ind, men jeg tilstaaer, at jeg efter Vendingen igaar er noget mere beredt ogsaa paa den Finale.

D. 9de. Hall idag hos Andræ for at tale med ham om Gangen i Ministerkonferencen paa Mandag. General Oxholm²) og Kaptain Raasløff³) vare ogsaa hos ham i Ministeriet. Med Oxholm havde han en lang politisk Samtale om Prindser, Grevinden, Scheele o. s. v. — Oxholm er i det Hele en Til-

¹) Der sigtes til en stødende Optræden fra Scheeles Side, der i Juni 1856 bragte Hall til at fratræde «den ham ad interim overdragne Bestyrelse af Ministeriet for Hertugdømmet Slesvig», — «En underlig Skæbnens Ironi er det», lyder en Optegnelse af Andræs Hustru (Oktober 1856), at Hall er den, som tildels har foranlediget alle disse Konflikter, han, som vil gjøre Alt for at jævne og dække alle Ubehageligheder, først nemlig ved at paatage sig at blive slesvigsk Minister, hvor han kom i Kollision med Scheele, som tilsidst satte ham ud, hvilket han taalmodig tog imod, og som derefter satte Kronen paa Værket ved alle de Herlufsholmske Chikaner».

²) Den senere Overhofmarskal hos Christian IX; dengang repræsenterende Danmark i London.

³) Den senere *Chargé d'affaires* i Washington og Krigsminister i 1866, dengang bosat som Civilingeniør i de forenede Stater og virksom ved Underhandlinger med den amerikanske Regjering om Ophævelsen af Sundtolden (Dansk biogr, Lexikon XIII, 336—37).

hænger af Prindsepartiet og en Modstander af Grevinden og Scheele; men Andræ havde Mistanke om, at en Vending var i gærde og fortalte ham derfor lidt om Forholdet med Scheele.

D. 10de. Krieger her om Formiddagen. Efterat have talt om adskillige historiske engelske Værker, seilede vi ind i Politiken. Vi sagde, at hele Ministeriet var meget svagmatisk, og anbefalede ham at muntre Hall og Wolfhagen lidt. Jeg talte om det kuriøse ved, at det blot blev Andræ, som gik paa det Herlufholmske Spørgsmaal. Krieger nægtede Muligheden deraf og fortalte, at Simony allerede for 3 Uger siden havde fortalt ham, at Kongen i en fortrolig Samtale havde ytret Misfornøielse med den Uenighed, som var i Ministeriet; han vidste, det for Størstedelen kom fra Hall og Andræ; men de vare jo virkelig ikke, naar de vare misfornøiede, saa vanskelige at faae erstattede. Han, Simony, kunde jo overtage Kultus-, og Bang Finantsministeriet. Simony havde jo dertil, med sædvanlig Blidhed, gjort nogle Indsigelser.

D. 11te. Idag har været Ministerkonference. Efter megen Snakken frem og tilbage mærkede endelig Scheele, at der ikke var Andet at gjøre end faae en Diskussion, som han var bange ikke skulde være i hans Favør, eller en Opsættelse. Han valgte det sidste, sagde med bevæget Stemme, at de vistnok kunde faae en dygtigere Udenrigsminister; men at han haabede, alle hans ærede Kolleger indsaae det høist Urigtige, ja Farlige, ved nu at ville fremkalde en Opløsning. Inden 10 Dage tænkte han ganske vist, at Forviklingerne med Øster- rig vilde være bilagte, i den Tid ønskede han at vedblive at være Minister, og haabede ikke, hans Kolleger havde noget derimod. — Da han heri havde Ret, samtykkedes der naturligvis. Det var forresten første Gang, at Scheele har ytret Noget, som tydede paa, at ogsaa han kunde gaa.

D. 18de. Lang Ministerkonference, hvori Sundtolds- afløsningen paa Bane. Scheele og Bluhme ville bestan- dig gjøre de urimeligste Indrømmelser efter de forskjellige Landes Paastande. Andræ synes ikke, det paa nogen Maade kan gaa an, saameget mere som han ikke har nogen stor

Tiltro til Nogen af de to Herrer¹⁾. Han kæmpede derfor tapert mod Scheele, som endte med at sige, om han da vilde skrive det saaledes, som han syntes det skulde være, strax. Andræ gik da over i Finantsministeriet og hentede, hvad han tidligere havde skrevet i den Sag, og saaledes endte det jo meget godt med, at Scheele gav efter; men det er en Rolle, som Andræ siger, han er meget kjed af, saaledes ved enhver Leilighed at være, saagodtsom den eneste Ordfører og Modstander, snart imod Scheele, snart imod Bang, snart mod Raasløff, saa mod Lüttichau etc. — Han er i det Hele misfornøiet med sin Stilling, siger, der ikke er Skygge af Holdning eller Kraft i Ministeriet, og har givet mange Leiligheder til en Afgang ved bestemt at modsætte sig saa den ene, saa den anden Minister; men naar det er kommen til Stykket, have de givet efter, og saa har der jo ikke været Anledning til at gaa, men nu tænker jeg vel, at det denne Gang bliver alvorligere, da Scheele saa bestemt har erklæret, ikke at ville samtykke i, at Nogen havde noget at sige ved Gesandtudnævnelser, etc., etc.

D. 29de. Lørdag. Statsraad paa Eremitagen. Iforgaars var der Ministerkonference, hvor den føromtalte Note til Tydskland blev oplæst. Andræ ønskede en Kopi for hver Minister, for at de kunde sætte sig ind deri og gjøre hvad Rettelser, de fandt fornødne. Dette fik de, og idag har han meget travlt med at gennemse og korrigere. Mere og mere kjed af det er han bestandig. Scheele og Bang blive værre og værre, Simony, Unsgaard, Wolfhagen ere Nuller, og de to førstnævnte have ingen Krieger bag ved dem. Han ønsker bestandig en god Leilighed til at gaa; men dersom han igjen denne Gang sætter sin Villie igjennem, saa er der ikke nogen gyldig Grund til at gaa. Jeg raader til lige ud at sige: «Vi ville ikke blive i Ministeriet med Scheele»; men endnu er

¹⁾ Jfr. P. Andræ, Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855, S. 301—2.

der ingen Udsigt til, at de Andre, med Undtagelse maaske af Wolfhagen, ville gaa med dertil.

September.

D. 1ste. Ved Middagsbordet da Andræ kom hjem, fortalte han, at den omtalte Memoire¹⁾ paany var bleven oplæst i Ministerkonferencen og dernæst rettet af Scheele efter hans (Andræs) Diktat. Da dette Arbeide havde varet en 3 Timers Tid, kom ogsaa en Depeche frem fra Scheele til Frankfurt²⁾. Da den var oplæst, og Ordene «Hertugdømmerne Slesvig-Holsten», etc. flere Gange forekommet deri, taug Andræ for at se, om Ingen af de Andre tog Ordet for en eller anden Bemærkning; men da Alle taug, maatte han atter frem, anke over disse Udtryk og sige, «han kunde ikke nægte, han ønskede at gjøre sig noget nærmere bekjendt med Indholdet; efter en eneste Oplæsning kunde man vel gjøre en Rettelse, men ikke have nogen Mening om det Hele». — Scheeles Heflighed brød nu frem over disse mageløse Fordringer, Bang rykkede ham til Hjælp ved at sige, at «Lord Palmerston aldrig havde tilladt sine Kolleger at blive bekjendt med de vigtige og hemmelige Sager, og det kunde man altsaa heller ikke fordre». Efter nogen Diskussion blev det til, at Depechen næste Dag skulde oplæses igjen.

D. 2den. Tirsdag gik Andræ tidlig bort, da det var hans Audiensdag; fra Audiens skulde han i Ministerforsamling og kom derfor ikke hjem til Kaffe. Lidt over 12 kom imidlertid Hall og fortalte, det var opsat til imorgen, da Scheele var kaldet til Kongen. Han kom for at skænde paa Andræ over dennes Opførsel mod Scheele den foregaaende Dag. «Man maatte ikke tage

¹⁾ Formentlig et Memorandum, begrundende Retsgyldigheden af Fællesforfatningens Tilblivelsesmaade, hvilket medfulgte Scheeles Svarnote til Preussen af 5. Septbr. 1856 (jfr. Thorsøe, Kong Frederik den Syvendes Regjering II, S. 544—45).

²⁾ Formentlig til den danske Forbundsgesandt i Frankfurt, Bernhard Bülow.

saa stærkt paa Folk; han saae nu ingen Udvei til en fredelig Udsoning. Naar man, som Andræ, ønskede og arbejdede for en Sprængning, saa kunde Resultatet være fortræffeligt; men han fandt rigtignok, det var meget ubetimeligt at gjøre saadanne Skridt nu; alle Venner vilde dadle i høieste Grad, man maatte dog virkelig sætte sig paa Scheeles Standpunkt, han havde virket meget Godt, hvad man saa sagde», etc., etc. — Da Andræ kom hjem, fortalte jeg dette og sagde tillige, at jeg havde bedt Hall om muligt komme igjen om Aftenen. Først sent, da vi havde opgivet ham, kom han herhen og fortalte, at ligesom han var gaaet fra mig op i sit Ministerium, var Scheele kommen til ham og havde været dér i 3 Timer. Scheele havde først og fornemlig udtalt sin dybe Bekymring over det Misforhold, der var kommen mellem ham og Andræ. At Andræ vilde have ham bort, at det var ham utaaeligt at være i Ministerium med ham, var Noget, han længe havde mærket; men i den senere Tid var det blevet saa ubehageligt, at det ikke kunde vedblive, og det, uden at han anede nogen Grund. «Jeg [Scheele] havde først i Sinde at gaa hjem til Andræ og dér ligefrem spørge ham om Grunden og se at faae den fjernet; men ved nærmere Betænkning blev jeg bange for, at jeg, naar jeg hørte Andræs isnende og skærende Tone, som han har den mod mig i den senere Tid, skulde blive for hæftig mod ham i hans egen Stue, og det lod mig foretrække at gaa til Dem. Jeg kan saameget mindre fatte denne Opførsel fra Andræ, for hvis Dygtighed og store Skarpsindighed jeg altid har næret Beundring. Jeg har i Sandhed ogsaa ofte udtalt mig derom til Kongen, især paa en Tid da Liebenberg gik og vilde sværte ham», etc., etc.

Hall svarede nu paa alt dette, udhævede, at ikke alene Andræ, men hele Ministeriet følte sig stødt over den Mangel paa Høflighed, der var viist dem paa forskjellig Maade, omtrent fra Rigsraadstiden. Uagtet Hall angav adskillige Smaating, spillede Scheele her den overordentlig Naive, der ikke havde Forestilling om, at Sligt var stødende.

I Samtalens Løb havde Scheele ytret, at Andræ be-

handlede ham og Bang med lige Haan og lige nødig vilde beholde nogen af dem. Hall sagde imidlertid, at han paa egen Haand havde tilladt sig at svare, at der var en stor Forskjel. For Bang (som Konseilspræsident) følte Andræ virkelig Ringeagt; men med Hensyn til Scheele var han vis paa, at naar disse Tvistepunkter vare blevne bilagte (Scheeles exceptionelle Stilling blandt de Andre, Gesandtudnævnelser, Pensionsforhold etc., etc.), saa vilde det gaa godt som før. — Hall, som blot ønsker Fred og Forlig, var naturligvis glad over denne Samtale; men Andræ derimod var meget kjed af den; han er overbevist om, at det ikke er rigtigt, at han og Hall længer dække saadanne Personer som Scheele og Bang, og ønsker blot en Opløsning; men efter denne Samtale bliver dette mere og mere vanskeligt. Hall har nemlig derefter talt med de Andre, som alle ere rørte over Scheeles Godmodighed og forsonlige Sindelag.

5te. Idag Forsamling [Ministerkonference], hvori det blev besluttet, at Bang skulde gaa til Scheele og sige, at Ministeriets enstemmige Fordring var:

1. «At han i alle (og navnlig den paagjældende) Pensionssager skulde korrespondere med Finantsministeren,
2. At han, ved Gesandters Afskedigelse, Udnævnelse, ved Storkorsudnævnelse, skulde være enig med Majoriteten af Ministrene,
3. At Hall skulde have Herlufsholm».

Bang, som imidlertid var angst, sendte en anden Indstilling om til de forskjellige Ministre næste Dag, hvor der androges paa, at Hall fik Posten, naar han gik af, men, at Madvig konstitueredes i Mellemtiden. Dette misbilligede baade Hall og Andræ, og det blev her (Fredag Aften) afgjort, at Hall skulde gaa til Bang med en ny Indstilling (skreven her), og at Bang med den om Lørdagen, den 6te, skulde tage ud til Kongen. — Bang gjorde imidlertid en hel Del Dikkedarer; han turde ikke, hvad vilde Kongen sige, etc., etc. — Hall gik endelig, sigende, han kunde gjøre, hvad han behagede; men nu vidste han, hvad Ministeriet vilde gaa ind paa. Den

næste Dag, Lørdag, hørtes nu, at Bang ikke var tagen bort; men havde afsendt en Stafet, ikke, som man troede, til Kongen, men til Scheele. — Søndag, d. 7de, fik Andræ nemlig en Cirkulærskrivelse fra Krigsministeriet, omsendt fra Bang, hvori denne opfordrer samtlige Ministre til at afgive et skriftligt Votum, da Finantsministeren ikke har villet gaa ind paa hans forrige Forslag.

D. 15de. Igaar havde der været Ministerkonference, hvori Scheele havde oplæst en meget impertinent Skrivelse fra England, hvori det lovede muligvis at gaa ind paa Ophævelsen af Sundtolden, dersom Danmark forpligtede sig til at ansætte Transittolden paa en vis bestemt, af dem angiven Maade. Scheele var saa henrykt over Englands Godhed, at han opfordrede sine Kolleger til ufortøvet at slaa til; det var samvittighedsløst ikke at være taknemlig, naar saadan mageløs Lykke tilbødes os. Andræ havde besluttet, om muligt, at tie, da han allerede havde haft saamange Kampe med Scheele og Bluhme i denne Sag. Da Scheele imidlertid ikke fik Svar fra Nogen, henvendte han sig til Andræ og sagde: «Ja, jeg veed nok, at Finantsministeren har Betænkeligheder». — «Ja», sagde Andræ, «jeg kan ikke ganske overse, at vi ville faae uendelige Bryderier med Preussen, Rusland etc., etc., med hvem vi allerede for længe siden have afsluttet Konventioner, og som, i det Øieblik vi afslutte en saadan Konvention med England, ville ansee deres som ophørte. Det vilde dog vel ogsaa være Umagen værd at undersøge, hvad vi miste derved; dette vil jeg paa en 3 à 4 Dage kunne skaffe mine Kolleger at vide, saa først forekommer det mig, de kunne have en Mening om en Sag, som forøvrigt er dem saa fjern». Michelsen sagde dertil: «Jeg kan dog heller ikke billige, at det er uden al Forkundskab, vi give vor Mening i en saadan Sag». Efter nogen Smaasnakken blev Bestemmelsen, at Andræ skulde skaffe Oplysninger.

Andræ er forresten nu aldeles decideret paa at forlange sin Afsked. Han vil ikke længer være i Ministerium med Scheele og Bang. Scheele intrigerer uophørlig med Kongen

og Grevinden; de ere 3 Legemer og een Sjæl. Bang har ladet sig kujonere af Scheele og er i alle Forhold, og i Særdeleshed som Konseilspræsident, saa skrækkelig taktløs, at Andræ synes det er tacherende for alle de andre i Ministeriet, at blive ved at staa ved Siden af disse to. Der er imidlertid Intet at gjøre med saadanne Folk, som Simony og Unsgaard, de krybe stadigt i et Musehul for Kongen, og gaa forøvrigt efter dens Mening, som de sidst have talt med. Andræ vil slet ikke tale til nogen af dem derom, førend han indgiver sin Demission, undtagen til Hall, som han synes burde vide Noget derom, og som han derfor fortalte det til i Torsdags ved Middagsbordet. Hall blev naturligvis forundret derover, dog ikke saameget, som jeg havde troet; det var maaske, fordi han mærkede, det var afgjort.

D. 18de. Han raadede nok til at opsætte det lidt, til først at oppebi, hvad Scheele vilde gjøre ved disse Gesandtposters Besættelse, som forestod inden 8te Dage. Tillige ytrede han, at hvad det angik, at faae Bang bort, da var det jo den simpleste Sag at sætte igjennem. (Jeg tænkte rigtignok ved mig selv, det har Andræ arbeidet paa i det sidste Fjerdingaar, han har seet dig; men da har det hørt til Umulighederne). I Samtalens Løb sagde han: «Ja, jeg gaar naturligvis ogsaa ud, naar Andræ gjør det». Da jeg dertil sagde: «Ja, hvorfor dog det?» svarede han: «Af flere Grunde; det kunde f. Ex. ikke falde mig ind at blive i et Ministerium, hvori jeg ikke havde en eneste fast Støtte».

D. 19de. Lørdag skulde der være Møde blandt Ministrene. Andræ undskyldte sig, da han ikke mere vil møde i Ministerkonferencerne. Hall troede imidlertid ikke, det vakte nogen Mistanke, da baade Scheele og Lundbye ligeledes vare fraværende. Hall havde fortalt dem noget om Situationen og om Scheele, som han troede havde aabnet deres Øine for, at Alt ikke var i den Grad rosenfarvet, hvori de saae det.

D. 21de. Søndag. Hall og Krieger om Formiddagen. Her var naturligvis Tale om Andræs Ansøgning om Afsked. Krieger fandt, at det egentligt enten var for tidligt eller for

sildigt. I det Hele var han ikke fornøiet dermed; thi vel saae han deri et sidste og kraftigt Forsøg paa at faae Scheele bort; men han saae dog ogsaa den Mulighed, at Andræ kunde gaa alene, og det vilde jo være meget beklageligt. — Hall var meget agiteret, sagde, at Feilen laa hos Andræ; thi han skulde altid have vedblevet at vaage over og regjere over Bang, saa havde man ogsaa bedre kunnet regjere Scheele. Han skændte ogsaa over, at Andræ var for hidsig; han kunde være en god Diplomat og burde derfor altid være det; og naar jeg lod falde et lille Ord om, at Andræ havde gjort Meget for at faae Bang bort, men dertil slet ingen Assistance faaet, sagde han, at det just havde været paa en uheldig Tid, hvor man Intet maatte røre ved. Iøvrigt var han temmelig vis paa, at de gamle Ministre vilde komme tilbage, og mente derfor det næsten var en Samvittighedssag. Andræ indvendte, at man let lod sig dupere i saadanne Tilfælde, og mindede om de foregaaende Ministre, som af bare Interesse for Landet ikke nogensinde vilde lade sig rokke. — Da Hall havde talt om, hvilke Ministerier, der kunde [komme] igjen, kom han ogsaa til den Mulighed, at Scheele ikke kunde [danne et Ministerium] og derfor vilde overlade det til dem [Andræ—Hall] at gjøre det. Hvorledes skulde de saa faae en holstensk Minister, det var dette Vanskelige, som altid havde holdt ham tilbage. Jeg raadede til en eller anden tysk Embedsmand: Thaden, Kirstein¹⁾, Heinzelmann; men det forkastede Hall aldeles. Wolfhagen blev nævnt af Krieger, og dersom han vilde, kunde det til Nød gaa an. Til Udenrigsminister var Ingen uden Bluhme. Hall holdt paa Bluhme. Krieger gav ham Ret i, at enten Bluhme eller Andræ maatte være det. — Endelig, efter lange Debatter skiltes vi, og da var Mening den, at Andræ vilde opsætte at indgive sin Demission til Bang indtil Tirsdag, for, om muligt, i Mellemtiden at faae Kongen i Tale. —

¹⁾ Dengang Generaldecisor under Ministeriet for Hertugd. Slesvig (Dansk biogr. Lexikon IX, 186).

D. 22de. Mandag gik, men ingen Konge var at opspørge (han fulgte Vicekongen [af Ægypten] om Bord). Næste Dag gik Andræ herfra med den bestemte Hensigt at overrække Bang sin Demission (Hall vilde rigtignok overtale ham til at blive lidt endnu og komme i Konferencen om Onsdagen, da han mente, der vilde blive stor Uenighed mellem Unsgaard og Scheele i Anledning af Fæstesagen). Andræ vilde imidlertid ikke, men gik ned til Bang Kl. 1 og overrakte ham Demissionen. Bang blev meget forskrækket, gjorde for-gjæves Forsøg paa at mægle og fik derpaa sin Vogn fat og rullede til Frederiksborg. Siden om Formiddagen fortalte Andræ det til Schovelin, Schjern og nogle Andre, som alle lod meget bedrøvede. — Om Eftermiddagen kom Hall hjem med og var da meget velfornøiet med Alting og lod til, ganske franchement at være gaaet ind paa at gaa selv bagefter. Han vilde den næste Dag i Konferencen se at mande de Andre lidt op med, for at de Alle kunde komme til at gaa. Han troede ikke Scheele i Stand til at danne et Ministerium, som holdt en Maaned. Han troede heller ikke, at han havde forudseet eller arbeidet paa, at en Opløsning skulde komme, end-sige, at han havde Alt paa rede Haand til at benytte sig deraf. Han havde blot været letsindig og impertinent. «Berlingske» og «Fædrelandet» omtalte Intet.

D. 24de. Først den næste Dag havde «Dagbladet» et lille Stykke, hvori det berettedes, derpaa de andre Blade; men kort og uden Roes eller Beklagelse. — Taffel om Middagen, Komædie om Aftenen for Prinds Napoleon. Andræ er endnu ikke kommen hjem, jeg sidder og venter ham. Aftenen og Middagen tilbragt i Enighed med de forskjellige Magt-havere. Vekslet nogle Ord med Grevinden. Italiensk Musik ved Bordet.

D. 25de. Præsentation for Prinds Napoleon Kl. 12. Derfra Ministerkonference, hvor Andræ ikke mødte, fra 1¹/₂ til 4¹/₂. Om Eftermiddagen, da Hall kom til os, fortalte han, at Bang havde begyndt Mødet med at henvende sig til Scheele og sige: «Ja,

Geheimeraad Scheele, De havde nok nogen Politik, vi skulde høre!» — Scheele: «Jah, der var det og det», og nu fulgte en Noteberetning. Bang: «Saa er det, vi skulle tale om denne Fæstelov». Unsgaard tog Ordet og fremsatte sin Mening; derefter Hall, som udviklede, hvorledes det kunde tages paa forskjellig Maade. Scheele fandt, man uden videre kunde sige, at man var endnu ikke bleven færdig og saa prorogere Rigsdagen. Hall mente, at denne Udvei stod aaben for et nyt Ministerium; men ikke for dette; det havde havt Tid nok at betænke sig. Efter nogen Tids Forløb gjorde Bang sig Umage for at lade Samtalen dø hen og sagde: «Ja, saa kan vi vel være færdige for idag». «Jah», sagde Scheele og reiste sig, da Hall i samme Øieblik tog Ordet og sagde: «Er det virkelig Deres Mening, at vi skulde skilles, før vi havde talt om, hvad der skal gøres paa Grund af Finantsministerens Udtrædelse?» — Scheele: «Jah, jeg seer ikke, hvad vi kunne gjøre idag, vi maa, hver især, tænke paa at faae ham rem-placeret». Hall: «Ja, mit Forhold til Andræ er et saadant, at det egentlig ikke er mig, det paaligger at omtale hans store Fortjenester af Ministeriet, af Fællesforfatningen, kort sagt, hans gennemgribende Betydning her imellem os. Hvad mig angaaer, saa maa jeg sige, at jeg ikke vil blive i det Ministerium, som Andræ forlader». Scheele: «Det forundrer mig at høre saadanne Udtalelser; vi ere satte af Kongen paa vore Pladser og pligtige at beholde dem. Jeg bliver paa min, og der er ikke Grund for Nogen at gaa ud, fordi Finantsministeren indgiver sin Demission, — og hvorfor? Jeg veed ingen-somhelst Aarsag». Hall: «Det forundrer mig just at høre Dem saa skarpt urgere, at Andræ ingen Grund har angivet til sin Udtrædelse; Deres exceptionelle Stilling er flere Gange, med megen Alvor, anket over af Finantsministeren, og den er vist en længe medvirkende Aarsag til hans Udtrædelse». Scheele: «Naa, det er min Skyld, ja, det er godt, De siger mig det i mine aabne Øine, bedre end, at Rygtet sniger sig om i Krogene; men jeg har ikke indtaget nogen exceptionel Stilling, og jeg har aldrig benyttet mig af mit personlige Be-

kjendtskab til Kongen». — Efter dette sagde Unsgaard, at han ogsaa idag havde mødt i Mødet med den Hensigt at indgive sin Demission. Flere Hensyn, og navnlig Fæstevæsenet, gjorde ham det til Pligt. Hans Helbred var desuden heller ikke godt, saa han ogsaa af den Grund . . . Scheele: «Ach, min bedste Ven, vær vis paa, at Intet er saa godt for Helbredet som Arbeide, endogsaa anstrengende Arbeide, det veed jeg af Erfarung». Bang: «Ja, jeg kan ikke sige Noget til Kongen, forinden jeg har de Herrers Demissioner, saa det er jo bedst at opsætte det til en anden Gang». Unsgaard: «Af den Grund behøver det ikke at opsættes, thi jeg har Demissionen i Lommen». Ved disse Ord tilkastede Scheele Unsgaard et lynende Blik, rev med Heflighed en Stol om, som stod ved Siden af ham og vendte dernæst Ryggen til Unsgaard. Hall: «Efter dette, anseer jeg det bedst, at Konseilspræsidenten tager ud til Kongen og giver ham en Beretning om Stillingen i Ministeriet». Scheele: «Jeg indseer slet ikke Nødvendigheden deraf, hver især kan indgive sin Demission, naar det behager ham». Hall: «Jeg finder det ret rimeligt, at De, Geheimeraad Scheele, ikke finder det nødvendigt, at Konseilspræsidenten tager personlig ud til Kongen og giver ham en detailleret Beretning om Forholdene; De, som hver Dag seer og taler med ham, behøver det ikke; men vi Andre, som ikke gjøre det, kunne nok en Gang imellem ønske, at det skeer». Nu begyndte Scheele igjen i høie Toner at tale om, at han forvanskede Forholdene for Kongen, at det var en skammelig Bagvaskelse, etc., etc. — Hall afbrød ham imidlertid med at sige, «at dersom han vedblev at tale paa den Maade, med at slaa i Bordet og gjøre Spektakkel, saa skulde han ikke svare ham eet Ord»¹⁾.

Med den anførte Fremstilling sees en Bemærkning hos Neergaard («Under Junigrundloven» II, S. 118) for saa vidt at

¹⁾ Udhævelser i Optegnelserne af mig.

stemme som det siges, at «først indgav Andræ sin Demission, derefter flere andre, og den 25. September 1856 erklærede Ministeriet sig for opløst». Derimod har det næppe sin Rigtighed, naar det umiddelbart forud bemærkes, at «efter en ualmindelig voldsom Scene under et Statsraad, hvor Scheele stillede Forslag om en særlig Apanage for Grevinden, befandt Ministeriet sig faktisk i Opløsningstilstand». Om et saadant Forslag er der jo ikke mindste Tale i de hidsatte Optegnelser, og paa Grundlag af denne Taushed bør det vistnok antages, at alle Planer fra Scheeles Side om Begunstigelser for Grevinden, være sig en Ophøielse til Hertuginde eller Tilstaaelse af en særlig Apanage, længst vare strandede paa Andræs Modstand, saa at der ikke i denne Retning, hverken i Statsraad eller Ministermøder, har været Tvistemaal mellem dem siden Udstedelsen af det kongelige Reskript af 1. Januar 1856, der beordrede Kongens morganatiske Ægteskab med Grevinden indført i Statshaandbogen (jvfr. «Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855», S. 81).

At det iøvrigt ikke manglede paa Tilnærmelser fra Grevindens Side, heller ikke efter at Andræ var afgaaet som Minister, men jo unægtelig stedse kunde forudsees til Opretholdelsen af Helstaten at maatte træde til paany, fremgaaer af en karakteristisk lille Optegnelse af Andræs Hustru:

«Igaar [September 1861] var Andræ til Taffel i Anledning af en Italieners Nærværelse her. Efter Maaltidet, da han stod og talte med en Gruppe, gik Grevinden, som ellers skyer ham, lige hen til ham, de Andre veg tilbage, og nu begyndte en høist besynderlig Samtale, halvt alvorlig, halvt skertsende. Grevinden begyndte med at udtale sin Forundring og Glæde ved endelig at se ham. Andræ svarede spøgende, at «han ikke kunde tro, Glæden var stor, han turde overhovedet ikke smigre sig med nogen Sympathi hos Hendes Naade». Hun: «Deri tog Andræ aldeles feil, hun kunde tvertimod sympathisere med ham i mange Retninger, næsten i alle, naar han blot i én Henseende vilde komme hende imøde, i én Hen-

seende høre hende». Da Andræ derpaa spurgte: I hvilken? svarede hun, idet hun sendte et Blik om, i dæmpet Stemme: «I ikke at tale saa meget ondt om Grevinde Danner». Andræ undrede sig over, at hun, med sin Skarpsindighed, kunde tro paa grundløse Rygter etc., hvortil hun replicerede: at «det var ikke saa, hun kjendte paa det nøieste Nogle, der kom i hans Hus og som berettede Alt, hvad han sagde, hun vidste derfor fuldkommen vel Besked». Samtalen varede omtrent et Kvarter, og Andræ sagde, da han kom hjem, at han aldrig havde ført en saa mærkværdig Samtale med Nogen, den gik ud paa, at Grevinden i Alt vilde understøtte ham, naar han kun ikke vilde være imod hende. — Om hun har Dronningplaner, eller om der er andet i gærde, har endnu ikke viist sig. Hendes Bestræbelser har imidlertid været forgjæves, Andræ seer paa hende med samme Øine som før».

Om Forsøgene fra Scheeles Side paa at rekonstruere Ministeriet hedder det videre i Optegnelserne for de følgende Dage:

«D. 28de. Søndagmorgen. Bang en lang Samtale med Andræ; derefter Wolfhagen, som kom ind til mig. Han forekom mig meget ubetydelig. Kort efter kom Krieger og Hall. Krieger spurgte, om Scheele havde været oppe hos Andræ, og spaaede, han vilde komme. Dette troede Andræ dog ikke, men sagde, at han jo rigtignok allerede var begyndt at gjøre store Avancer. Om de tre Gesandtposter havde han allerede skrevet til Konseilspræsidenten, og Johan Bülow¹⁾, som Andræ

¹⁾ Søn af Frederik VI's før omtalte Ven og Raadgiver, General Frants Bülow, jfr. Dansk biogr. Lexikon III, S. 278—279, hvor iøvrigt bl. A. findes den Synderlighed, at Johan Bülow siges «dimitteret 1830 som Artillerilieutenant fra den militære Høiskole», skjøndt Skolen først blev oprettet i 1830; den rette Sammenhæng med Hensyn til Johan Bülows Studieaar ved Høiskolen er berørt i Biografien om Andræ I, S. 94.

ved flere Leiligheder havde anbefalet, foreslaaet til Ministerresident i Hamborg.

Hvad Hall nu for Øieblikket ønsker, er, at Scheele vedbliver at være holstensk Minister og opgiver den udenrigske Portefeuille; saa synes han, Alt kan blive, som det er, og ønsker, at alle Ministrene skulle blive dér (Bang troer jeg dog, ogsaa han vil have ud). Der var Tale om Bardenfleth eller Tillisch til Konseilspræsident. Tillisch var lettest at regjere, og, for saa vidt, den behageligste. Bardenfleth blev anset for noget mere solid.

D. 28de. Idag havde Hall noget mere opgivet Scheele, baade i den ene og anden Portefeuille; derimod havde han idag Lyst til Sponneck og Bluhme, Krieger havde han slet ingen Lyst til at faae ind og vilde derimod gjerne beholde Størrelserne: Simony, Unsgaard og Wolfhagen. — Paa Frederiksborg skal forefalde meget ubehagelige Scener. Grevinden er snart furieuse, snart nedslaaet. Lundbye har stor Lyst til at tage derud med et stort Detachement Soldater og føre hende til Bornholm eller Kristiansø. Velunderrettede Folk ville paastaa, at Kongen er meget kjed af sit Slaveri, men mangler moralsk Mod til at foretage en Forandring. Rottwitt har tilbudt sin Assistance. Bang kom egentlig imorges for at høre sig for; han har igjen Lyst til at blive. «Det er en meget vigtigere Sag for mig, end for de Andre», yttrede han, «at indgive min Demission; thi jeg angiver Sygdom som Grund og kan derfor ikke strax træde ind igjen».

D. 29de. Idag da Andræ kom hjem til Middag, var han ganske træt. Egede [Andræs Svoger, H. E. Schack] var hjemme hos os om Formiddagen, lige kommen fra sin Reise; han blev naturligvis sat ind i alle Forhold, syntes, det var saa rigtig, at Andræ havde indgivet sin Demission, saa just i rette Tid. Han var af samme Mening, som vi her, at Andræ ikke uden de sikreste Garantier, de største Opofrelser fra Scheeles Side, turde træde ind igjen (f. Ex. en anden Udenrigsminister, Tillisch som Konseilspræsident, Krieger som Indenrigsminister,

etc., etc.). Da Andræ gik i Ministeriet, fulgte Egede med, og da de kom i Løngangene, mødte de Scheele og Bang. Scheele kom strax til Andræ og sagde til ham: «Jeg har været hos Dem to Gange, er De at træffe om et Kvarter, saa kommer jeg igjen?» Da Andræ bejaede dette, skeete det ogsaa, at Hr. Scheele kom et Kvarter efter. Da han traadte ind, begyndte han med at sige: «Jeg kommer for endnu engang at udtale mig alvorligt for Dem og bede Dem gjøre ligesaa for mig. Dersom De vidste, hvor Tiden og Forholdene ere vanskelige, vilde De laane mig et villigere Øre». Han berørte derpaa de farlige skandinaviske Interesser, som unægtelig eksisterede, men som han netop havde modarbejdet, medens Vicekongen [af Ægypten] var herovre; om Kongens Abdikation, som en fortsat Ministerkrise meget let kunde drage efter sig, Kongens Uvillie imod at udnævne et Ministerium, hvori han ikke var, rensede sig dernæst selv for endel Beskyldning og Bagtalelse og gav Bang som den slette Konseilspræsident Skyld i det Hele. «Hvorledes havde Bang ikke baaret sig ad i Herlufsholmssagen! Første Gang, den skulde forelægges, var han ikke kommet selv med den, men havde sendt den; anden Gang ligeledes, og da ledsaget af et Brev, hvori der stod, at dersom det ikke kunde blive saadan, saa var det ogsaa godt, det blev anderledes». — I mange Tilfælde havde han [Scheele] Ret i, at Bang var den, der skulde paasee Sagernes Gang, og ikke havde gjort det; men vist var det ogsaa, at han havde benyttet sig deraf til sin Fordel og ledet Bang som en Nar, hvor han vilde. «Jeg har Intet, slet Intet, at bebrejde mig, uden at jeg een Gang, for fire Uger siden, da der var opkommen Uenighed mellem os, ikke gik til Dem, men til Kultusministeren» [Hall], og den Samtale, han havde haft med ham, havde desværre ikke hævet Misforholdet.

Scheele var under den lange Samtale ($2\frac{1}{3}$ Time) meget agiteret. Da Andræ f. Ex. engang yttrede, at han ansaa al Rekonstruktion for unyttig, da der jo snart vilde være

Anledning til Strid paany, udbrød han: «Er det mig, De frygter for, saa lover jeg Dem ved min Ære, at jeg vil gaa ud af Ministeriet, naar De vil have det; jeg ønsker kun 4 Uger, saa gaaer jeg paa Deres Opfordring, det vil jeg give Dem skriftlig strax, — lad mig faae Pen og Papir». Der er imidlertid visse Udtalelser af den Natur, at man skammer sig ved at slaa dem fast. Andræ rakte intet Papir og besvarede det kun med et Smil, saa faldt det. — Med Hensyn til Grevinden, til ophørte Kabinetsreferater, til flere vigtige og uvigtigere Sager, vidste han at klare saa fortræffeligt for sig og sprang saa behændig om mellem Sandhed og Usandhed, at Andræ sagde, han var ganske ør og tillige lidt betænkelig efter denne lange Samtale. Andræs Svar skulde afgives den næste Dag, Scheele vilde afhente det hos ham Kl. 2.

Om Aftenen kom Egede til os for at høre, hvad der var passeret. Han raadede til Johan Bülow til Udenrigsminister, Heinzelmann til holstensk ditto, Krieger til Indenrigsminister. Andræ holder ogsaa stærkt paa Krieger, derimod er han vred over, at Egede, som et fornuftigt Menneske, kan raade til flere Nuller; han synes, de have forsøgt dem i den Retning. Det er just ikke saa, at han anseer Bardenfleth og Tillisch for Lys, men deres nære Forbindelse med Kongen, deres Forbindelser, deres Elefantorden gjør dog, at de staa som langt mere selvstændige Personer, end Raasløff, Simony og Wolfhagen, ja selv Lundbye. Kl. 8 samme Aften kom Fru Hall. Hun kom fra Hammerichs, hvor de syntes det skammeligt, at Hall og Andræ vilde gaa. Hun var den Aften ikke saa fornøiet med, at Hall skulde udtræde, som 14 Dage i Forveien, da jeg mødte hende paa Gaden før Ministerkrisen. Da sagde hun, at Mænd som Andræ og Hall maatte gaa ud, saasart de ikke ganske kunde faae det, som de ønskede. Mænd, som de, kunde altid komme ind igjen. Jeg gav hende fuldkommen Ret.

D. 30te. Den følgende Dag kom Hall Kl. 11¹/₂. Han og Andræ talte endel om det Svar, Scheele skulde have, og

blev tilsidst enige om, at Andræ blot skulde sige, at først og fremmest maatte Tillisch hentes til Kongen, for at man kunde høre, om han vilde være Konseilspræsident, og saa maatte Aftale gjøres med ham. Tidligere havde vi talt om, at Betingelserne strax skulde opstilles for Scheele. — Medens vi sade ved Kaffebordet kom Wolfhagen. Han havde ude paa Landet hørt, at Scheele havde været hos Andræ. Han var af den Mening, at Tillisch ikke med 8 Heste lod sig trække ind i Ministeriet; men da vi andre havde lidt Tvivl om hans Fasthed, naar Scheele kom og sagde, at Hall og Andræ blev i Ministeriet, raadede han til at sende ham «en Due», hvilken jeg dog ikke troer han fik, idetmindste ikke med Andræs Vidende. Wolfhagen fortalte, at Carl Moltke havde sagt: «Ach, det er jo kun en Farce, en Komædie mellem Scheele og Andræ, det vil snart lade sig arrangere». Jeg blev noget forundret over denne Ytring, thi jeg troede virkelig, at Carl Moltke var for skarpsindig til at tiltro Andræ at spille Komædie med Nogen, men mindst med Scheele. Hall og Wolfhagen gik nu til Ministerkonference i Anledning af Rigsdagens Prorogation. De sagde begge, at det jo maatte blive ganske kort. — Da Andræ, efter endt Konference, modtog Scheele, var denne ganske forandret. Han saae meget fornøiet og lettet ud. Da Andræ havde givet ham sit Svar, sagde han: «Ach ja, vi kunne jo gjerne sende Bud til Tillisch; men imorgen og iovermorgen skulle vi til Frederiksborg, det er de blevne enige om derovre». Derpaa talte de lidt om forskjellige Ting. — Bagefter gik Andræ til Hall, som han syntes saae saa forlegen ud og som ikke gav nogen rigtig Forklaring over, hvorledes det var gaaet til. Imidlertid fik han af hans Ydre Mistanke om, at der var foregaaet noget galt.

D. 1ste Oktober. Den følgende Morgen fik Andræ ved Tilsigelsen at vide, at det var Ministrene, som selv havde udbedt sig ikke alene et Statsraad, men ogsaa Kabinetsreferat. Det var altsaa 2 hele Dage, de skulde gaa venskabeligt ude paa Frederiksborg og vrøve, og det uagtet de vare et halv-

dødt Ministerium. Andræ ærgrede sig derover og gik til Bang for at vide, hvorledes det var gaaet til. Dér hørte han nu til sin store Indignation, at Sundtoldssagen skulde afgjøres i Hui og Hast næste Dag ude i Statsraadet; Transitolden skulde naturligvis gaa i Løbet, og vi desuden opfylde alle Englands Fordringer. Ligesom han var begyndt at fortælle mig om Sagen, kom Hall ind ad Døren. Andræ begyndte strax med nogen Bitterhed at anke over, at «et Ministerium, som engang havde sagt sig opløst, nu begyndte, maaske paa sin sidste Levedag, at afslutte de vigtigste Traktater. Det var en stor Ulykke, om de af Scheele og Bluhme vilde lade sig lokke dertil». Hall blev ogsaa noget heftig og sagde, «at han ansaae det for fortræffeligt at faae Sundtoldssagen afgjort». Efter adskillige smaa Spydigheder endte det dog med, at Hall skulde komme igjen og hente Andræ, og begge kjøre derud [til Frederiksborg] sammen Kl. 4. Paa Veien op i Ministeriet mødte Hall Egede og talte med ham. Tillisch saa han i en lille Afstand og havde Lyst til at tale med ham, men han skulde skynde sig saameget hen til os, og vidste desuden ikke, om det ikke var det retteste, at Tillisch søgte ham, at han holdt sig tilbage. — Til Hall saavel som til Egede og flere Andre ytrer Bang sin Ulyst til at træde ud paa forskjellig Maade: «Se, jeg havde jo egentlig tænkt mig at blive til Jul, saa faaer jeg 6 Maaneders Permission, — men Sagerne staa jo rent ud forbandet. Der kunde saamænd dannes et meget godt Ministerium, meget godt Ministerium, naar man bare ikke overiler sig», etc., etc. — Da Andræ idag var hos ham, var han saa ond at fortælle ham, at man tænkte paa at tage Tillisch till Konseilspræsident. Han blev lidt lang i Ansigtet, men forresten er det ikke saameget Præsident som Minister, han har Lyst til at være.

D. 2den. Idag da jeg kom hjem fra Frederiksborg, blev jeg meget forundret ved at høre, at Andræ var kommen og havde spist Frokost hjemme. Da det endelig var Spisetid, kom han og var meget fornøiet med Resultatet af sin Reise.

Om Aftenen, saasnart han var arriveret, kom han ind til Kongen og havde en lang Samtale med ham. Kongen var meget elskværdig, beklagede overordentlig, at han havde indgivet sin Demission; men haabede ganske vist, han vilde tage den tilbage, udtalte sig om, hvor fornøiet han bestandig havde været med Andræ, og spurgte, om det ikke havde været gjen-sidigt. Tilsidst bad han Andræ meget smukt, tage den tilbage, gjøre det for hans Skyld, for Landets Skyld. — Andræ forsikrede Hs. Maj., at han ikke forgjæves skulde bede ham om Sligt, dersom han ikke saae klarere i Forholdene, end Hs. Majestæt, dersom han ikke fuldkommen vidste, at, om han tog sin Demission tilbage idag, maatte han indlevere den igjen imorgen; der var ingen Mulighed for, at denne Regjering kunde holde sammen. Kongen bad ham da idetmindste love sig at blive til Tillisch var kaldet; dette lovede Andræ, men forsikrede tillige Kongen, at det ikke vilde blive til Noget, Hs. Majestæt vilde blive nødt til at bede Tillisch danne et Kabinet ganske fra forfra. «Ja, det maa De ikke bede mig om strax, jeg maa først forsøge det Andet». Sluttelig bad Andræ Kongen, om en af de andre Ministre maatte forelægge et Par Sager for ham i Statsraadet imorgen. Kongen bejaede det, og ønskede snart igjen at se Andræ i Statsraadet.

Da Andræ kom ud til de andre Ministre, kom de, og først Hall ham imøde, og spurgte: «Naa, hvordan er det gaaet?» Andræ svarede med et glad Ansigt: «Godt, Hall, De er Finantsminister». Da Hall gjorde et vantro Ansigt, tilføiede han: «Paa min Ære, Hall, De er Finantsminister imorgen». Den arme Hall maatte nu til at se paa nogle Tal og studere paa dem.

D. 3die. Da Andræ var kjørt fra Frederiksborg, var det Statsraadstid, og Scheele begyndte med et gyselig langt Referat af mange forskjellige Sager, hvorunder han yttrede, at det gjorde ham meget ondt og forundrede ham tillige, at Finantsministeren havde taget Sagen paa den Maade; havde

han anet det, havde han ikke beredt sig paa at referere Sundtoldssagen. Hall imødegik ham og viste, hvorledes hans Forundring i flere Henseender var umotiveret. Hvad det angik, at Finantsministeren ikke var til Stede i Statsraadet, da var det jo med Kongens Samtykke, og altsaa i sin Orden. Da Hall var færdig, tog Kongen meget naivt Ordet og sagde (undskyldende sig for Scheeles Bemærkning): «Ja, jeg turde ikke holde paa ham, han var saa nervøs, saa nervøs, at jeg var bange, han skulde komme i Spektakler enten med Dem eller med mig». Han sagde det forøvrigt meget godmodigt. I Kongens Samtale med Andræ, havde Kongen nævnt Bluhme som En, der kunde tænkes paa ved et nyt Ministeriums Dan-nelse. Andræ sagde imidlertid: «Det vil jeg ikke raade Ds. Majestæt til, han har ikke nogen offentlig Tiltro for Øieblikket, og vilde ikke gavne Deres Majestæt». «Nei, jeg vil s'gu heller ikke have ham».

D. 4de. Lieutenant Ravn var her i Dag, dernæst Hall, som var i daarligt Humør. Han saae Alt en noir, mente, at et Ministerium: Scheele, Liebenberg, Rottwitt og Monrad nok kunde komme sammen. Andræ spurgte, om han troede, Monrad havde faaet nogen Opfordring; han havde nemlig været inde i Landstinget hos Andræ om Formiddagen og seet saa straalende ud. Tillisch skal være bleven spurgt, om han vilde være Konseilspræsident, men har refuseret. Bang bliver maaske, thi de to Lægeattester, han havde faaet for Svagelighed, ere annullerede af Sundhedskollegiet.

D. 5te. Andræ er anmodet om at komme ud til Prinds Ferdinand idag Kl. 10, han er lige nu gaaet derud; Hall kommer siden for at høre, hvad han vilde. Det var kun ædel Videbegjærighed, som drev Hs. kgl. Høih., han vilde endelig af Andræ selv høre rigtig Besked om hans Samtale med Kongen, etc., etc. — «Med Scheele faaer De aldrig Bugt, det nytter Dem ikke, og hvorfor giver dog ikke de andre Ministre deres Demission strax? Nu faaer Scheele Tid til at see sig om til alle Sider og tage sine Forholdsregler. Men jeg raader Dem dog til at blive enige jo før jo heller,

thi det bliver jo dog det Bedste, der kan opnaaes». — Han var iøvrigt meget aimable og velvillig.

D. 6te. Kongens Fødselsdag. Kur Kl. 12; derefter Taffel. Ved Tafflet sad Andræ ved Siden af Tillisch og Bluhme. — Tillisch var noget tilbageholdende og udtalte sig ikke rigtig frankt om Forholdene. «Jeg gaaer paa ingen Maade ind med Scheele», sagde han, «og selv uden ham, troer jeg ikke, jeg vil; hvor skal man for Ex. faae en god Indenrigsminister?» Andræ: «Ja, har De ikke tænkt paa Bardenfleth?» «Bardenfleth? Nei, det har jeg slet ikke; men det var jo ikke saa galt». «Og saa kunde De desuden», vedblev Andræ, «tage Deres Fætter Stemann¹⁾ til holstensk Minister». «Ja, han var saamænd meget skikket dertil; men det Hele er en Illusion, thi Kongen giver ikke Slip paa Scheele». Sidstnævnte vækker en stor og almindelig Uvillie. General Schlegel, med hvem Hall talte, var ude af sig selv af Indignation over ham; Ole Bang kunde ikke bare sig for, en passant, at sige til ham [Scheele]: «Naa, nu vil jeg haabe, Deres Raseri har lagt sig?» Scheele svarede med et Smil og et «Jah, Jah». — Bang vendte sig dernæst til Andræ og sagde: «Han var saa impertinent forleden Dag, men jeg skal s'gu lære den Karl». Chr. Danneeskjold [Overskjænken], som Andræ altid er meget intim med, kom hen til ham og sagde: «Naa, jeg vil da haabe, De bliver, det maa De s'gu endelig gjøre, det er det bedste Ministerium, vi kunne faae, og desuden har jeg indgaaet et Væddemaal paa, at De bliver». «Det var meget ubesindigt af Dem». Danneeskjold: «Ja, det var da paa Betingelser». Andræ: «Lad mig saa høre dem, saa kan jeg maaske hjælpe Dem at vinde». D.: «Ja, den første Betingelse kan jeg nok sige Dem. Det var, at Scheele skulde gaa sin Vei». A.: «Ja, den Betingelse var ikke saa gal, nu den anden?» D.: «Den anden tør jeg ikke sige

¹⁾ Christian Ludvig v. Stemann, Søn af Geheimstatsminister Poul Chr. v. S.; afgaaet i 1856 som Stiftamtmand over Aalborg Stift (Dansk biogr. Lexikon XVI, S. 385).

Dem». A.: «Aa, jo». — D.: «Nei, det tør jeg ikke, De vilde blive vred». A.: «Nei, jeg kan jo ikke blive vred paa Dem; enfin —». D.: «Naa ja —, saa var det da, at dersom De blev Konseilspræsident, saa blev De nok, og det bør De ogsaa». — Uagtet jeg troede, der var et fuldkomment Brud mellem Andræ og Scheele, efter at Andræ den Dag forlod Statsraadet, talte dog Scheele overordentlig venligt med ham igaar, og skal til Flere, navnlig til Lundbye, have ytret, at han vilde finde det meget rigtigt, om Andræ blev Konseilspræsident, det var maaske det klogeste. Han ytrede tillige noget om, at «Hall nok kunde støbe Kugler, men ikke havde Courage til at skyde dem ud».

D. 7de. Idag, for første Gang, udtalte Hall, at Andræ skulde være Konseilspræsident. Det var dumt at gjøre Stads af Tillisch, som egentlig var ligesaa ubetydelig, som de andre Nuller, man allerede havde; jeg er kjed af alle disse sjattede Folk, og synes, det var det bedste, De blev det. Dog mente han endnu, at Scheele under et saadant Præsidium nok kunde forblive i Ministeriet. Dette modsagde Andræ: «Jeg har aldeles ingen Lyst til at blive nu; men skulde jeg det som Konseilspræsident, saa var det under den Betingelse, at jeg ligefrem udtalte for Kongen, at han, saalænge han vilde beholde mig som Konseilspræsident, maatte følge mine Raad ubetinget». — Imidlertid ventede vi snart nogen Underretning, enten direkte eller indirekte, hvorledes Tillisch's Samtale med Kongen var gaaet¹⁾.

Det videre Forløb af Ministerkrisen, hvorledes Andræ bl. A. stillede som Betingelse for sin Overtagelse af Konseilspræsidiat, at Tillisch og Bardenfleth først blev kaldede af Kongen, men erklærede sig uvillige til at danne et Ministerium, er hidsat i mit Skrift «Andræ og Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855», Tillæg, S. 415 ff.

¹⁾ Udhævelser i Optegnelserne af mig.

Side 84.

«I Juniheftet 1867 af «*Nouv. ann. de Mathématiques*», hedder det i en af Andræs matematiske Notitsbøger¹⁾, «findes en Besvarelse af Nr. 1 af de admitterede Elever (Choron) ved Adgangsexamen 1866 til «*Ecole polyt.*» af den givne matematiske Opgave, der lød saaledes:

«*Étant donnée une parabole $y^2 = 2px$ et une hyperbole équilatérale $yx = m^2$, ayant pour asymptotes l'axe et la tangente au sommet de la parabole, on propose:*

1°) *De former l'équation ayant pour racines les abscisses ou les ordonnées des pieds des normales communes aux deux courbes,*

2°) *De déduire de cette équation que le nombre des norm. comm. réelles est au moins un et au plus trois,*

3°) *De démontrer que lorsque $7p^4$ est $> 2m^4$ il n'y a qu'une normale commune réelle».*

Løsningen er helt igjennem smuk og afgiver vistnok et glimrende Vidnesbyrd om det høie Standpunkt for den matematiske Dannelse ved Skolen. Opgaven er ikke blot i og for sig temmelig vanskelig, men den er fremfor Alt af et ganske uforholdsmæssigt Omfang, og maa forudsætte, at Eleven har alle sine Kundskaber paa rede Haand og besidder stor Færdighed i deres Anvendelse. Det kan endnu fremhæves, at det 3die Punkt, som Choron udtrykkeligt paaviser, er urigtigt opgivet i selve den trykte Opgave, hvor ved en Trykfeil Tegnet $>$ var forbyttet med $<$.

Forøvrigt kan man vistnok danne Ligningen for Abscisserne x til de Punkter, hvor Fællesnormalerne gjennemskjære Hyperblen, paa en simplere Maade end Choron. Sætter man nemlig i den alm. Ligning for Normalen til Punktet (x, y) af en vilkensomhelst Curve de til Hyperblen hørende Værdier, faaes:

$$Y - \frac{m^2}{x} = + \frac{xx}{m^2} (X-x) \cdot \cdot \cdot \cdot (1).$$

¹⁾ «Mathematiske Problemer. Notitser etc. etc. 1865—1875».

Punktet x_0, y_0 af Parablen, som har en hermed parallel Normal, bestemmes aabenbart ved:

$$\frac{p}{y_0} = -\frac{m^2}{xx} \text{ og } x_0 = \frac{y_0 y_0}{2p} = \frac{px^4}{2m^4},$$

og da dette Punkt skal ligge i (1), erholdes den søgte Ligning:

$$-\frac{px^2}{m^2} - \frac{m^2}{x} = \frac{x^2}{m^2} \left(\frac{px^4}{2m^4} - x \right)$$

eller, ganske som Choron:

$$px^7 - 2m^4 x^4 + 2pm^4 x^3 + 2m^8 = 0. \quad 19/7 \text{ 67}.$$

Ogsaa i senere Optegnelser findes jævnlig Vidnesbyrd om den Interesse, hvormed Andræ fulgte de matematiske Opgaver, der blev givet Aspiranterne til *Ecole polytechnique*, bl. A. en Optegnelse, der er overskrevet:

«Hvor store Fordringer, der stilles ved Optagelsen i *Ecole polytechnique*, «vil kunne sees af følgende (*Ann. de Mathém. Juillet, 1891*) «*Concours d'admission à l'école polytechnique en 1891*»¹⁾.

Side 85.

Af Andræs Indberetning til General Bülow angaaende den franske *Ecole polytechnique* hidsættes — med Udeladelse af nogle Bemærkninger, der omstaaende ere gjengivne paa Grundlag af hans Dagbog, — nedenstaaende lille Afsnit:

¹⁾ «Mathematiske Problemer, Notitser etc. VI (1871—). En videre Hidsættelse af Optegnelsen, der giver Andræs Løsning af Opgaven og iøvrigt er dateret, da han paa faa Uger nær var 79 Aar, udelades her, idet den er ledsaget af ret komplicerede geometriske Figurer.

«IV. Bemærkninger med Hensyn til den indre Orden og Undervisningsmethoden.

Som det alt forhen er anført, ere alle Eleverne indkaserede i Skolebygningen, der bestaaer af en Hovedbygning og tvende mindre Sidebygninger, som omslutte en rummelig Gaardsplads. Hovedbygningens tvende øverste Etager ere indrettede til Soveværelser, saaledes at een Division ligger i hver Etage, og at 10—12 Elever have et fælles Kammer, hvor de ogsaa opbevare deres Klæder. Den derunder værende Etage indeholder Studereværelserne for begge Divisioners Elever, der ogsaa her ere 10—12 sammen om eet Værelse.

I Halvaaret fra den 5te Novbr. til den 1ste Mai staa Eleverne op Kl. 6 om Morgen, og i den anden Deel af Aaret Kl. 5¹/₂. En halv Time efter Reveillen kaldes Eleverne paa deres Studereværelser, hvor de indtil Kl. 8 ere beskjæftigede med Selvarbeide. Disse Timer ere ogsaa de eneste af de til Selvarbeide anviste, i hvilke det er Eleverne tilladt at beskjæftige sig med graphisk Arbeide, som ellers kun maa udføres paa den dertil anviste Tid. Fra Kl. 8—8¹/₂ spises Frokost, og fra 8¹/₂—2¹/₂ finder den egentlige Undervisning Sted. Forelæsningerne holdes i de dertil indrettede rummelige Amphitheatre og kunne ledsages af Examinatorier. Repetitionen og Studiet af det Foredragne, saavel som de graphiske Arbeider med Undtagelse af Frihaandstegningen, foretages paa Elevernes Studereværelser. Een Gang om Ugen arbeides i de chemiske Laboratorier. Kl. 2¹/₂ spises, og fra Kl. 3—5 have Eleverne med Undtagelse af de enkelte Dage, Skolen øves i Exercits, fri Raadighed over deres Tid og kunne i disse Timer besøge Bibliotheket, Fægtesalen etc. etc. samt, hvis de ønske det, erholde Undervisning i Dands, Sang, Musik etc. etc. i de dertil indrettede Sale.

Fra Kl. 5—8¹/₂ om Sommeren og til 9 om Vinteren ere Eleverne atter beskjæftigede, dels med Selvarbeide, dels med at underkaste sig Examinationer, som foretages dagligen af Repetiteurerne, undertiden ogsaa af Professorerne, i de dertil

indrettede Examinationscabinetter over et Par enkelte Elever ad Gangen, dels med Frihaandstegning, som øves i den store Tegnesal, og dels med at høre Forelæsningerne over Sprogene og udarbejde skriftlige Øvelsesarbejder i samme. Kl. 9 om Vinteren og Kl. 8¹/₂ om Sommeren spises til Aften, Kl. 9¹/₂ kaldes Eleverne paa Soveværelserne, og Kl. 10 ere Lysene slukkede overalt.

Fra denne Oversigt af den daglige Beskæftigelsesmaade afviges kun om Onsdagen og om Søndagen. Paa den første Dag tillades det Eleverne at forlade Skolen fra 3—9 om Eftermiddagen, og paa den sidste fra Kl. 10 om Morgenens til 10 om Aftenen. Kun i enkelte Tilfælde bliver det tilstaaet at forlænge Udeblivelsen fra Skolen endnu en Times Tid.

Sædvanligen holdes der dagligen tvende Forelæsninger, hvoraf da stedse den ene behandler de matematiske Discipliner, undertiden dog ogsaa kun een, men aldrig mere end tvende, da det antages, at man derved vilde overlæsse med for meget Arbejde. De Oplysninger, som Eleverne ønske over de vanskeligere Steder af det Foredragne, kunne de erholde af Repetiteurerne ved Enden af hvert dagligt Examinatorium. Til flere Tider af Aaret foretages af Professorerne, understøttede af Repetiteurerne, almindelige Examinationer over større Afsnit af en Disciplin. — Efter hver Examination, hvad enten denne er afholdt i Forelæsningstimerne ved de daglige Examinatorier, eller ved disse sidste store Overhøringer, indleveres uopholdeligen de givne Noter til Undervisningsinspecteuren. Ved alle Cursus, som give Anledning til graphiske Arbejder, maa disses Udførelse af Eleverne følges i de forskellige Tegnesale af Professorerne og Repetiteurerne. Undervisningsdirecteuren bestemmer stedse den Tid, til hvilken de forskjellige Arbejder skulle afleveres, og intet af disse modtages uden nøiagtig og streng Undersøgelse. Omendskjøndt efter Bestyrelsens eget Udsagn Tegnepartiet er det, som der lægges mindst Vind paa ved Skolen, kan jeg dog ikke nok beundre den Flid og Nøiagtighed, hvormed alle de graphiske Arbejder udføres. I det Hele taget hersker ved dette Institut en Arbeid-

somhed, hvorom man neppe kan gjøre sig en rigtig Forestilling uden selv at have haft Leilighed til at betragte den. Ved de daglige Examinationer har jeg saaledes aldrig hørt de givne Spørgsmaal blive middelmaadigt besvarede, men Eleverne have stedse viist, at de vare overmaade godt hjemme i det Foredrag.

Hvert Aar gives i 12—15 Forelæsninger over Anatomien og Physiologien en almindelig Oversigt af det menneskelige Legems Bygning og vigtigste Functioner. Disse Forelæsninger holdes for Eleverne af 1ste Division i Recreationstimerne og ere aldeles frivillige, saa at det ganske beroer paa Eleverne selv, om de ville assistere ved dem eller ikke. Ved Enden af det andet Undervisningsaar besøge Eleverne de i Paris værende Museer, videnskabelige Samlinger samt de mærkeligste Ateliers. De tre sidste Maaneder af Skoleaaret, nemlig August, September og October, hengaa dels med Forberedelserne til Examen, dels med Examinerne selv og dels med en, efter disses Tilendebringelse, given Ferie».

Side 87.

Ved Hidsættelsen af nedenstaaende Optegnelse angaaende Poisson's «*Nouvelle théorie de l'action capillaire*» bør forudskikkes, at den jo er skreven, da Andræ kun var 23 Aar, og at den kun skal tjene til Vidnesbyrd om det indgaaende Studium, der ligger til Grund for den korte Omtale i Rapporterne til Bülow af de læste Værker.

«Poisson: »*Nouvelle théorie de l'action capillaire*».

I Vol. in 4to. Paris 1831 (300 pages).

Det var som bekjendt først Laplace, der klart og omfattende behandlede de forskjellige Haarrørsphænomener ved Hjælp af en høist sindrig mathematisk Analyse, som paa en tilfredsstillende Maade oplyste de, ved en lang Iagttagelse, samlede Erfaringer. — Omtrent paa samme Tid, som Laplace

fremsatte sin Theorie «*de l'action capillaire*» i *Mécanique céleste* (1806 & 1807), beskæftigede ogsaa Englænderen Th. Young sig med denne Gjenstand; men omendskjøndt man ikke kan nægte, at denne Physikers Undersøgelser ere i høi Grad geniale og interessante, synes dog Sætningen om Tensionens Identitet i Vædskeoverfladen, hvorpaa disse ere grundede, ingenlunde skikket til at kunne tjene som Bevis for en Theorie, men maa snarere selv udledes af Analysen. — Uagtet Th. Youngs Bestræbelser for at kuldkaste den Laplaceske Forklaringsmaade, vedligeholdte derfor dog denne sig i henved 30 Aar, indtil Poisson i 1831 ved sin «*Nouvelle théorie de l'action capillaire*» gav en endnu nøiagtigere Analyse af denne mærkelige Classe af Tiltrækningsphænomenerne, idet han gjorde opmærksom paa en meget vigtig Omstændighed, som man hidtil ganske havde overseet, og som dog nødvendigvis maatte tages med i Betragtning, nemlig Forandringerne i Vædskens Tæthed, saavel ved dennes frie Overflade, som ved dens Begrænsninger af det omgivende Rør. — Poisson viser endogsaa i det første Capitel af sit Værk, at hvis denne Foranderlighed i Tæthed negligeres, vilde Haarrørsphænomenerne slet ikke kunne fremstaa, hvorimod alle disse letteligen lade sig udlede af den nøiagtigere Analyse, som Forfatteren har givet i de følgende Afsnit. De udledte Æquationer, saavel for Vædskens Overflade, som for Overfladens Contour, ere aldeles af samme Form, som de af Laplace givne, men de constante Størrelser, der træde ind i disse Æquationer, ere paa en høist forskjellig Maade dannede af den ubekjendte Tiltrækningskraft mellem Materiens Moleculer. Da imidlertid Lovene for de moleculaire Tiltrækninger ere os aldeles ubekjendte, saa at de ovenfor omtalte Constanter ligefrem maa bestemmes ved Erfaringen, indseer man let, at de Conseqventser, der kunne drages af Laplaces Formler, i det Hele taget maa stemme overens med Poissons Resultater, og med selve Realiteten. Derimod finder Poisson andre Udtryk for Pressionen af Vædsken mod indsænkede Legemer, eller mod Begrænsningsfladerne, ved hvilke han seer sig istand til at hæve en paradox Conseqvent (om den continuer-

lige Bevægelse, naar et i en Vædske indsenket let Legeme begrænses af forskjelligartede Sideflader), der alt af Young var fremstillet som en vigtig Indvending mod Laplaces Betragtningssmaade. Poisson korrigerer ligeledes Laplaces Undersøgelse af de Tilfælde, i hvilke Vædsken stiger ovenfor ud af Haarrøret, naar dette ei har tilstrækkelig Høide, og giver et nyt og mere exact Beviis for Constantheden af den Vinkel, der dannes mellem Normalerne til Vædskeoverfladens Contour og Normalerne til Begrænsningsfladerne. Endeligen har Poisson ogsaa givet Løsningen af tvende nye Problemer, nemlig: 1) Bestemmelsen af Ligevægtstilstanden, naar et lettere Fluidum befinder sig oven over et tungere, samt 2) Bestemmelsen af Adhæsionen imellem en meget smal Cylinder og en Vædske, paa hvis Overflade den flyder.

Ved Slutningen af Værket har Poisson tilføiet nogle Noter, i hvilke han blandt andet undersøger Legemernes indre Sammensætning og de moleculaire Kræfters Natur, især i de flydende Legemer; men disse Betragtninger forekomme mig at være i høi Grad vilkaarlige og uvidenskabelige. Langtfra at kunne være enig med Poisson i Nødvendigheden af en saadan Tilnærmelse mellem den rationelle Mechanik og Physiken, at hin, opgivende sin abstracte Natur, gik over til at blive en blot matematisk Physik, troer jeg tvertimod, at dette aldeles vilde tilintetgjøre den rationelle Mechanik som Videnskab, og kun gjøre den til et aandløst Charlatanerie med complicerede og vilkaarlige Regninger.

Paris le 14 juin 1836.

Andræ ».

Side 90.

Blandt Andræs matematiske Optegnelser findes 30 Aar senere nogle Bemærkninger vedrørende et andet Skrift af Matematikeren Quetelet, og jeg finder Anledning til at hidsætte dem her, idet de angaa et Emne, hvormed Andræ sees oftere at have beskæftiget sig i sine Optegnelser, nemlig det om «mathematiske Feiltagelser».

«Om et originalt Forsøg paa en Begrundelse
af den almindelige Feillov.

I disse Dage bragte Oppermann mig et engelsk Tidsskrift (for Livrenteselskaber etc.), hvori fandtes en Afhandling af Herschel om Probabilitetsregningen, nærmest en tidligere Anmeldelse af Quetelet's bekjendte «*Lettres sur le calcul des probabilités*»¹⁾. I denne Afhandling critiserer Herschel med Føie adskillige Forsøg paa Begrundelsen af de mindste Quadraters Methode, men mener tillige selv at kunne præstere et fuldkomment tilfredsstillende Bevis for Gyldigheden af den almindelige Feillov. Gangen i dette ret curiøse Bevis kan i det Væsentlige gjengives paa følgende Maade.

Feillogen maa tillægge positive og negative Feil af samme Størrelse den samme Probabilitet; den maa altsaa kunne udtrykkes ved en lige Function af Feilen x , det vil sige ved $\varphi(x^2)$. Herschel betragter nu ikke den lineære, men den plane Feil, under den Forudsætning, at Adspredelsesforholdet i alle Retninger er det samme, og raisonnerer dernæst saaledes: For den til Punktet P svarende Feil s udtrykkes Sandsynligheden ved $\varphi(s^2)$. Men Feilen s er Combinationen af de to uafhængige Feil x og y , hvis Sandsynligheder ligeledes ere givne ved $\varphi(x^2)$ og $\varphi(y^2)$. For Combinationen af disse to Feil har man nu Sandsynligheden $\varphi(x^2) \varphi(y^2)$, og faaer da Ligningen:

$$\varphi(x^2) \cdot \varphi(y^2) = \varphi(s^2) = \varphi(x^2 + y^2),$$

hvoraf følger:

$$\varphi(x^2) = e^{kx^2} = e^{-h^2x^2}.$$

¹⁾ Utvivlsomt sigtes til en Afhandling i det engelske Tidsskrift «*Journal of the Institute of Actuaries and Assurance Magazine*», vol. XV (London 1870), S. 179 ff., overskrevet «*On the Theory of Probabilities. By Sir John F. W. Herschel, Bart., etc. etc. Being extracts from a review of «Quetelet on Probabilities», which appeared in the «Edinburgh Review» for July, 1850.*

Ovenstaaende Raisonnement er forsaavidt mærkeligt, som det atter viser den Lethed, hvormed colossale Feilslutninger kunne begaaes af den, der ikke grundigt har overveiet de paagjældende Forhold. I nærværende Tilfælde kan man saaledes let opdække en formelig Vrimmel af uklare Tanker og grove Misforstaaelser.

1) Feilfunctionen udtrykker ikke selve Sandsynligheden for Feilen x , thi denne maa skrives $\varphi(x^2) dx$. Betragter man de plane Feil, er dette da ogsaa Sandsynligheden for Beliggenheden af Punktet i det Rectangel, som dannes af 2 Paralleler med y -Axen, respective i Afstandene x og $x + d x$.

2) Men paa samme Maade bliver Sandsynligheden for s nu ogsaa $\varphi_1(s^2) dx dy$, og der er nu ikke mindste Grund til at antage denne Function at være identisk med $\varphi(x^2)$ og $\varphi(y^2)$. Hvad der nemlig alene kan siges at maatte følge med Nødvendighed af det forudsatte Adspredelsesforhold, indskrænker sig til, at $\varphi(s^2) ds$ vilde udtrykke Sandsynligheden for Punktets Beliggenhed mellem de 2 Perpendicularer, der i Afstandene s og $s + ds$ opreises paa Forbindelseslinien OP .

3) Sandsynligheden for Combinationen af x og y er paa ingen Maade Productet af de to Sandsynligheder for x og for y , thi dette forudsætter en ganske anden Art af Uafhængighed end den her tilstedeværende, en saadan til Ex., som svarede til at erholde Feilene x og y i to uafhængige Forsøg. Lad os for fuldstændigt at klare Forholdet tænke os den Omdreiningssflade $z = f(x, y)$, der udtrykker Feilloven for de betragtede plane Feil, og lad V betegne Rumfanget indesluttet mellem Fladen og xy Planen, samt F_x og F_y Arealerne af de to Snit, der fremstaae ved Planer parallelle med zy og zx Planerne, respective i Afstandene x og y . Sandsynligheden for Feilen x er da aabenbart $= \frac{F_x dx}{V}$, ligesom Sandsynlighederne for Feilene y og z udtrykkes respective ved $\frac{F_y dy}{V}$

og $\frac{z dx dy}{V} = \frac{F_x dx}{V} \cdot \frac{z dy}{F_x}$. For at denne sidste kan være

$= \frac{F_x dx}{V} \cdot \frac{F_y dy}{V}$ maa man altsaa have Ligningen $V \cdot z = F_x \cdot F_y$,

hvilken rigtignok fyldestgjøres ved $z = \frac{h^2}{\pi} e^{-h^2(x^2 + y^2)}$, der

giver $V = 1$; $F_x = \frac{h}{\sqrt{\pi}} e^{-h^2 x^2}$; $F_y = \frac{h}{\sqrt{\pi}} e^{-h^2 y^2}$, men ikke

ved andre Flader. For at kunne anvende det omhandlede Product maatte man altsaa netop forudsætte som givet det, der skulde bevises.

4) Endnu maa det bemærkes, at Ligningen $\varphi(x^2) \cdot \varphi(y^2) = \varphi(x^2 + y^2)$ ikke giver den søgte Feillov: $\frac{h}{\sqrt{\pi}} e^{-h^2 x^2}$, men, med Udeladelse af den absolut fornødne Constant, kun $e^{-h^2 x^2}$.

$\frac{4}{4} 70$.

Mere i Almindelighed omhandles i en tidligere Optegnelse det samme Emne om «mathematiske Feiltagelser», — «be-gaaede ikke af mindre Dygtige, eller kun af Enkelte», med Hensyn til vanskelige og transcendente Spørgsmaal, men af «de meest Udmærkede, af Videnskabens Heroer», med Hensyn til «simple og almindeligt udbredte Theorier». Optegnelsen, der er dateret d. 7. Februar 1864 og overskrevet «Bemærkninger angaaende Enveloppernes og de particulære Løsningers Theorie», indledes paa følgende Maade:

«Det er ofte faldet mig ind, at det vilde være ligesaa interessant som lærerigt at erholde en Samling af mærkelige mathematiske Feiltagelser. I ingen anden Videnskab kan der, saaledes som i Mathematiken, tilveiebringes den fuldstændige Evidents. De mathematiske Begreber ere, eller kunne idetmindste være fuldkommen klare, og Slutningerne lade sig bringe i Former, der ikke tilstede nogen Tvivl om deres Rigtighed. De udledede Resultater, de Sætninger, hvortil Slutningernes Række fører hen, burde derfor vistnok ogsaa være i den Grad sikre og paalidelige, at deres Sandhed aldrig lod sig rokke. Det er derfor ydmygende, eller dog i hvert Fald

kun lidet tilfredsstillende for vor Tænkning, at Feiltagelser, og det endogsaa ret betydelige, saa ofte lade sig eftervise selv paa dette Omraade. Og jeg tænker herved ikke engang paa saadanne Feil, der begaaes af mindre Dygtige, eller kun af Enkelte, men paa saadanne, som forekomme hos de meest Udmærkede, hos Videnskabens Heroer, og som gjentages, saa at sige i det Uendelige, idet de angaae ikke særligt vanskelige eller transcendentale Spørgsmaal, hvor kun Faa føle sig opfordrede, eller ere istand til at controllere dem, men netop simple og almindeligt udbredte Theorier, der ligge aabne for Alles Øine. Naar først en Feilslutning er benyttet af en udmærket Forfatter, og Urigtigheden just ikke er altfor plump, saa sees den ofte gjentaget af Tusinder og atter Tusinder, der alle troe selvstændigt at have gennemgaaet Slutningsrækken og indseet dens Nøiagtighed. Man troer fuldstændigt at have forstaaet Noget, og naar først Feilen paavises, opdager man med Forbauselse, at man ideligt og ideligt har copieret paa en ydre Maade en foreskrevne Tankebevægelse, uden at have havt Energie nok til selvstændigt at reproducere den.

Som «et Exempel paa en overmaade udbredt Feiltagelse af den omhandlede Beskaffenhed», anfører Andræ efternævnte:

«§ 1.

Naar Ligningen:

$$\varphi(x, y) = 0 \dots \dots \dots (1)$$

er fremstaaet ved Eliminationen af c mellem:

$$f(x, y, c) = 0 \dots \dots \dots (2)$$

og

$$\frac{df}{dc} = 0 \dots \dots \dots (3),$$

saa bevises det af saa godt som alle matematiske Forfattere, der med Lagrange i Spidsen have behandlet denne Gjenstand, at:

1) Ligningen (1) er den particulære Løsning for Differentialligningen:

$$V = 0 \dots \dots \dots (4),$$

som er udledet af (2) ved Differentiation og Elimination af Constanten, c , samt tillige:

2) at Ligningen (1) ogsaa fremstiller Enveloppen for det System af Curver, der indeholdes i (2), hvor x og y kunne betragtes som retvinklede Coordinater for en Curve, der continueligt bevægende sig gjennemløber alle de til de forskjellige Værdier af c svarende Stillinger.

Af disse 2 Sætninger udledes da atter:

3) At den particulære Løsning for en hvilkensomhelst Differentialligning af 1ste Orden: $V = 0$, er Enveloppen for det System af Curver, der fremstilles ved det tilsvarende almindelige Integral $f(x, y, c) = 0$, og omvendt, at denne Enveloppe stedse er den particulære Løsning for den afledede Differentialligning $V = 0$.

§ 2.

En nærmere og omhyggeligere Undersøgelse vil imidlertid vise, at disse Sætninger ere i høieste Grad upaalidelige, idet man tværtimod kan godtgjøre:

1) at Ligningen (1) kun i de færreste Tilfælde vil baade være Enveloppe for Curverne $f(x, y, c) = 0$ og particulær Løsning for $V = 0$, hvorimod:

2) denne Ligning i Regelen vil fremstille Envelopper, der ikke ere particulære Løsninger,

3) medens den i enkelte Tilfælde fremstiller particulære Løsninger, der ikke ere Envelopper,

4) og undertiden hverken giver Envelopper eller particulære Løsninger.

Og endelig kan det endnu til Slutning eftervises, at der

5) gives saavel Envelopper, som particulære Løsninger, som slet ikke indeholdes i $\varphi(x, y) = 0$.

Med Hensyn til den nærmere Redegjørelse maa fagkyndige Læsere henvises til Andræs mathematiske Notitsbøger¹⁾, hvilke — som bemærket i mit «Forord» — ere afgivne til «Den danske Gradmaaling».

¹⁾ «Mathematik og Geodæsie», 4de og 5te Hefte; Udhæv. af mig.

Side 93.

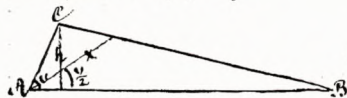
Andræs sidste matematiske Optegnelse er dateret d. 18. August 1892, altsaa da han paa 2 Maaneder nær var 80 Aar gammel, og den hidsættes her i Fac-simile for — saa nøie, Gjengivelsen har formaaet — at vise, hvor uforandret tydelig hans Skrift med dens smaa, spidse Bogstaver holdt sig til det Sidste, ligesom den ogsaa viser den Sirlighed, hvormed den Art Optegnelser, der kun vare bestemte for ham selv, blev nedskrevne i hans Notitsbøger.

9) Et funus fæstet bibliografti) da Notitsbøgerne af
Decamps og Vladimirescu (Mathesis Seru 2 I) angaaende Problemet:

"Minimum de la bissectrice d'un des angles aigus d'un triangle rectangle

Pour la hauteur relative à l'hypoténuse est donnée."

Det er naturligt at forsøge, fordi man kan finde løsningen
af den for Gennemførelsen. Da dette Løsning, vil man derfor skal vi se, at
få en overordnetlig løsning.

$$AC = x \cos \frac{\alpha}{2} = \frac{h}{\sin \alpha}$$

$$\text{altsaa } x = \frac{h}{\sin \alpha \cos \frac{\alpha}{2}} = \frac{h}{2(\sin \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{2})}$$

Den følgende Minimum findes Minimums Maximum, eller $\sin^2 \frac{\alpha}{2} = \frac{1}{3}$, som giver:

$$x = \frac{3\sqrt{3}}{4} h \quad (\text{ca } 78.52^\circ).$$

18/8 92.

Side 123.

Endnu mindes Andræs Sønner med Gysen, hvorledes de som unge Studenter (1863) paa en Fodtur over Alperne med deres Fader benyttede sig af, at denne paa sit Muldyr tilligemed Føreren var noget tilbage, til at begive sig ud paa to fritliggende Granstammer, der vare kastede over det rivende Vandfald *Bon-Nant*, for ret at kunne beskue det fra den modstaaende Brink. Det lille Vovestykke har jeg for mange Aar siden fortalt i nogle Reiseskitser fra Schweiz¹⁾, og med Tanken paa Andræ nægter jeg mig ei Fornøielsen at hidsætte det her, idet han, der ingenlunde var en mild Dommer over sine Søners Præstationer, fandt mine smaa Skitser fra Schweiz og Italien nogle af de bedste, som han havde læst af den Art, og da ogsaa lod dem udklippe af de Aargange af «Fra alle Lande», hvori de fandtes, og samle i et sirligt lille Bind.

«Paa en af de sidste Nedstigninger høre vi det buldre i Nærheden; det er *Bon-Nant*, som her danner et af de smukkeste Vandfald paa de savoyiske Alper. Igjennem Buskadset naae vi ud paa Brinken til Faldet: nede i en mørk Kløft bruser og larmer det, medens det hvide Skum kastes høit op, saa at Solen kan spille med alle sine Farver deri. Paa selve Faldet kan man dog ikke ret faae Syn fra denne Side. Det er det første, vi ere paa saa nært Hold; see det ville vi derfor, men i saa Henseende ere gode Raad dyre. Den schweiziske Industri havde endnu ikke strakt sine hjælpsomme Hænder saa langt ud imellem Bjærgene: her er ingen Bro, som fører over til den modsatte Brink, men kun tvende fritliggende Granstammer, der da til Gjengæld heller ikke bevogtes af nogen pengebegjærlig Cerberus. Vaade og glatte som de ere, synes de just ikke indbydende at balancere paa, men — Ungdom og Besindighed følges ikke ad — til Reflektioner er

¹⁾ En Fodtur i de savoyiske Alper («*tour du Montblanc*») af Georg Carlsen i Maanedsskriftet «Fra alle Lande», 1874.

der ingen Stunder, thi det gjælder om at faae det seet, inden den myndige Hr. Martin, der er noget tilbage med Mulen [paa hvilken Andræ gjorde Turen] naaer hid og formener Passagen.

Med at komme over gik det endda let nok; vi passede paa Fødderne og skottede ikke ud efter Faldet. Herfra tog det sig prægtigt ud: over en Række af Klippestykker styrtede det kulsort ned i Dybet og maltes paa Blokkene dernede til det fineste Støv, der hvirvledes høit op i Ansigtet paa os. — Hvem der nu var vel ovre! Det lille Regnbad har gydt koldt Vand i Blodet; efter det Blik, vi have faaet paa Strømmen, seer Tilbageturen slet ikke hyggelig ud. «Ere Stammerne ogsaa solide, ligge de fast, er Du sikker paa ikke at blive svimmel?» spørge vi hinanden, og ikke fuldt saa iltre vende vi tilbage ad den farlige Vei. Føreren er imidlertid kommen til og staaer maalløs derovre, men det generer ikke nu, hvor der er vigtigere Ting at tage vare end at undgaae hans Skjænd. Ude paa Stammerne see vi endnu ud over Faldet, men det er en farlig Fornøielse, selv for den, der troer sig fuldkommen fri for Svimmelhed. Stir ikke for længe derned: der er noget forunderligt Tryllende ved en saadan rivende Vandbølge; det er jo kun en Bøining om at gjøre for at være nede i den, — og see engang, hvor Hvirvlen synes at nærme sig, voxer og voxer for som Klapperslangen desbedre at kunne gribe En. «Sæt Dem, sæt Dem!» raabte Martin, der anede Drømmerierne derude. Det var et praktisk Raad, vi ikke selv vare faldne paa, og ridende paa Granerne naaede vi da helskindet over. Til Belønning for denne Afstikker paa egen Haand trak Hr. Martin sit Reglement frem og viste os Sort paa Hvidt for, at der virkelig under Afsnittet «*courses extraordinaires*» stod: «De Reisende maa nøie følge Førernes Anvisninger, ellers ere disse berettigede til at fordre, at der strax vendes tilbage».

Side 125.

Under Henviſning til Bemærkninger i mit «Forord» hidſættes nedenſtaaende Optegnelſer af Andræs mathematifke Notitsbøger til Oplyſning om en fremtrædende Evne ved hans Behandling af mathematifke Problemer: at naae de ſøgte Reſultater «ad en ſaa jævn og elementær Vei ſom vel muligt».

Optegnelſerne ere hidſatte i chronologiſk Orden.

«Bemærkning til Parallelernes Theorie.

Vanſkeligheden ved Udviklingen af Theorien for de parallelle Linier reducerer ſig, ſom bekjendt, til at bevife Sætningen om den plane Triangels Vinkelſum. Denne ſidſte har Legendre behandlet paa en yderſt oplyſende Maade i en egen lille Afhandling: «*Réflexions ſur la théorie des parallèles*» og givet en heel Række af forſkjellige mere eller mindre exacte Løſninger, af hvilke de fleſte dog neppe ere ganske tilfredsſtillende. Saa vidt jeg veed, har man endnu aldrig bemærket, at Sagen bliver overmaade ſimpel, naar man, iſtedetfor udelukkende at bevæge ſig i Planen, begynder med Betragtningen af Kuglen og de paa den beſtemte ſphæriſke Triangler. Der er nemlig Intet ſimplere end ſtrax at kunne udvikle Beviſet for Vinkelſummen af den ſphæriſke Triangel

$$\left(= 180^{\circ} + \frac{\Delta}{r^2 \pi} \cdot 180^{\circ} \right), \text{ eller bedre for Exceſſen}$$

$\left(E^{\circ} = \frac{\Delta}{K} \cdot 720^{\circ} \right)$, der da umiddelbart, naar Afſtandene mellem Triangelhjørnerne betragtes ſom conſtante, medens Kuglens Radius gaer over til at blive uendelig, giver Værdien Nul for den plane Triangel.

9/7 59¹⁾.

¹⁾ «Mathematifke Notitſer, 3die Hefte», Nr. 5; Udhæv. af mig.

Cirkel, der atter i denne maa fremstille Ellipsen med Maximum af Areal. Men det er endvidere indlysende, at der ikke paa samme Grundlinie kan tænkes nogen anden Triangel, hvis indskrevne Cirkel i Forhold til hele Trianglens Areal har saa stort Fladeindhold, thi gaves en saadan, da vilde man ved at udføre Operationerne i omvendt Orden først kunne forvandle den til en anden Triangel, hvis Toppunkt faldt i Linien BB_1 , og dernæst forskyde den til Siden, saaledes at den faldt sammen med den givne Triangel og altsaa i denne frembragte en større Ellipse end den, der efter Forudsætningen var den største. Problemet er saaledes reduceret til at finde den af samtlige Triangler med given Basis = a , der har den forholdsvis største indskrevne Cirkel, eller med andre Ord, naar x og y ere de 2 ubekjendte Sider, da at finde Maximumet for $\frac{r^2\pi}{\Delta}$, eller naar $2p = a + x + y$, Maximumet af:

$$\frac{\Delta^2\pi}{p^2\Delta} = \pi \cdot \frac{\Delta}{p^2} = \pi \cdot \sqrt{\frac{p(p-a)(p-x)(p-y)}{p \cdot p \cdot p \cdot p}}.$$

For at Udtrykket under Rodtegnet med en given Værdi af p kan blive størst mulig, maa man aabenbart have $p - x = p - y$: $x = y = p - \frac{1}{2}a$, som indsat reducerer Rodstørrelsen til: $\frac{1}{2}a \sqrt{\frac{p^2 - ap}{p^4}}$, som atter bliver Maximum ved $p = \frac{3}{2}a$, eller $x = y = a$, der giver Forholdet:

$$= \frac{\pi}{3\sqrt{3}};$$

Man indseer nu Rigtigheden af Sætningen:

Den største Ellipse, der kan indskrives i en given Triangel, har sit Centrum i Trianglens Tyngdepunkt og berører dens 3 Sider i disses Midtpunkter.

^{14/9} 59¹).

¹) «Noter, 1847—9/8 1861».

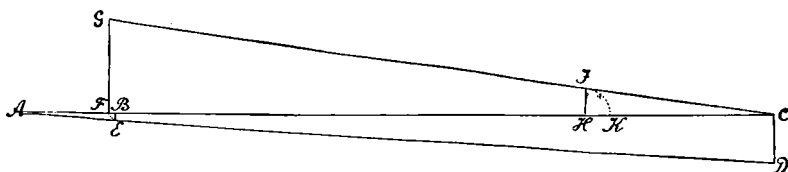
«I Gergonne, 8de Bind, kunne følgende Afhandlinger bemærkes:

— — —

4) Gergonne «*Sur quelques rectifications approchées de la circonférence du cercle*». Blandt de anførte er den mærkeligste en af Pioche, der grunder sig paa Constructionen af

$$\frac{501 + 80\sqrt{10}}{240} = 3,141592553.$$

Det forekommer mig iøvrigt, at man ved Behandlingen af disse Constructioner ofte synes «at gaae over Aaen efter Vand». Indskrænker man sig nemlig ganske simpelt til at konstruere $\frac{355}{113}$, 2, saa kan man let finde Løsninger, der baade hvad Nøjagtighed og Elegants angaaer slaae de sædvanlige af Marken. Til Ex. følgende:

$\frac{3}{9} 60 \gg 1$).

Til Forstaaelse af Konstruktionen henvises til omstaaende af Generalmajor V. H. O. Madsen givne Forklaring:

1) «Noter etc. etc. 1847—1861»; Udhæv. af mig.

$$\llcorner AB = 1, AC = 8.$$

$$CD = \frac{1}{2}, BE = \frac{1}{16} = BF,$$

$$FG = 1, HC = 2, HJ = \frac{2}{7\frac{1}{6}} = \frac{3^2}{113} = HK,$$

$$AK = 6 + \frac{3^2}{113} = 2 \cdot \frac{355}{113}, \text{ } \circ: \text{ Tilnærmelsesværdi for } 2\pi,$$

$$\frac{355}{113} = 3,14159292, \text{ medens } \pi = 3,14159265 \text{.}$$

«I andet Bind af «Astron. Nachrichten», Nr. 42 pag. 343, findes følgende smukke geometriske Problem, der angives laant af Professor Möbius: «Beschreibung der Leipziger Sternwarte», pag. 61.

I en Femkant ABCDE kjender man Fladeindholdene af de 5 Triangler ABC, BCD, CDE, DEA og EAB, som respective ere a, b, c, d og e. Man skal finde Femkantens Areal.

Paa det anførte Sted gives en meget elegant Løsning af Gauss og en anden, noget vidtløftigere, af Clausen. Problemet lader sig imidlertid behandle endnu langt simplere paa følgende Maade:

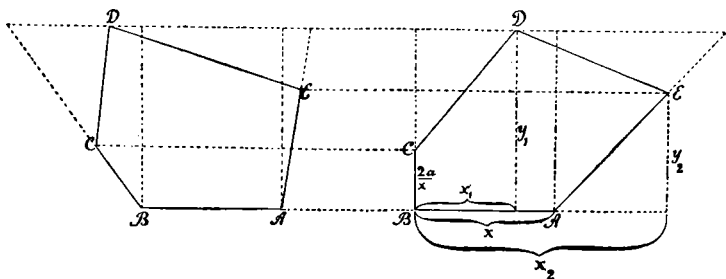
Da det er klart, at utallige Femkanter kunne fyldestgjøre de givne Betingelser med Hensyn til Trianglernes Fladeindhold, saa kan man først gjøre Opgaven simplere ved at underkaste samtlige Punkter i en hvilkenksomhelst af disse Femkanter en saadan Forskydning parallel med Grundlinien AB og proportional med Afstanden fra denne Grundlinie, at Vinklen ABC bliver ret. Herved blive naturligvis alle Arealer uforandrede, ligesom alle rette Linier vedblive at være rette.

Sættes det søgte Areal = Z, saa giver Fladeindholdet $\triangle BDE$ følgende Ligning:

$$Z - b - e = \frac{x_2 y_1 - x_1 y_2}{2} \dots (1),$$

idet man tillige ved Trianglerne BCD, ABE, ABD og BCE faaer

$$x_1 = \frac{b}{a}x; y_2 = \frac{2e}{x}; y_1 = \frac{2(Z - b - d)}{x}; x_2 = \frac{(Z - c - e)x}{a},$$

som indførte i (1) giver:

$$Z - b - e = \frac{(Z - c - e)(Z - b - d) - be}{a}$$

eller udviklet:

$$Z^2 - (a + b + c + d + e)Z + ab + bc + cd + de + ea = 0. \\ \text{ }^{10/11} \text{ 6I} \text{ }^1).$$

«Efter at man ved en første Omdannelse har forvandlet Vinklen ABC til at blive ret, kunde man endnu gerne, da der fremdeles mangler en Bestemmelse for fuldstændigt at fixere Femkanten, have anvendt nok en Transformation (t. Ex. ved at formindske alle Punkters Afstand fra AB i samme Forhold, som man forøgede dem fra BC), hvorved AB og BC bleve lige store, men herved synes Sagen ikke at blive simplere.

$^{11/11}$ 6I ».

¹⁾ «Mathematisk Problemer etc., 1861—1865»; Udhæv. af mig.

«Om Beregningen af geodætiske Triangler.

Dersom man betragter Bestemmelsen af geodætiske Positioner som det vigtigste af den høiere Geodæsies Problemer, saa vil der neppe kunne reises nogen Tvivl om, at den næste Plads i Rækkefølgen maa indrømmes Beregningen af de geodætiske Triangler. Ved alle mine foregaaende Udviklinger af det første Problem har jeg stedse forudsat det andet som løst, og overalt benyttet mig af de elegante Theoremer, som indeholdes i den mærkelige Gauss'iske Afhandling om de krumme Overflader, idet jeg dog ved Bestemmelsen af 5te Ordens Leddene for Bredden og Længden har været nødsaget til at supplere de Gauss'iske Formler med 4de Ordens Leddene, der aabenbart kunne laanes af den tilsvarende sphæriske Formel. Men uagtet den af mig fulgte Fremgangsmaade nu vistnok er fuldkommen correct, da det andet Problem efter sin Natur maa i Ordenen antages at gaae forud for det første, saa er der dog herved fremstaaet den Mislighed, at de simple og elementære Metoder, hvoraf jeg udelukkende har gjort Brug, atter forudsatte Theoremer, hvis hidtil bekjendte Udvikling er intet mindre end elementær. Det er derfor en Selvfølge, at jeg oftere har tænkt paa engang at ville forsøge, om det dog ikke ogsaa skulde kunne lykkes mig at finde en simplere Begrundelse for de omhandlede sphæroidiske Formler, der i og for sig ere saa simple, at de vistnok ikke kunne taale at ombyttes med nogensomhelst andre. Efter i lang Tid at have ladet mig skræmme ved de Vanskeligheder, der her ved første Øiekast synes at maatte spærre Veien, har jeg endelig i den forløbne Juleferie for Alvor taget fat paa Sagen, og da meget snart, og som det forekommer mig paa en fuldkommen tilfredsstillende Maade, fundet den søgte Løsning, hvorved, saavidt jeg skjønner, alle mine foregaaende sphæroidiske Studier ere fuldstændigt afsluttede og nu danne en for sig bestaaende Heelhed.

Vi ville først tage Sagen ganske almindeligt og betragte en geodætisk Triangel beliggende paa en hvilken som helst Flade,

idet vi forudsætte, at Trianglens Sider sammenlignede med Fladens Krumningsradier ere smaa Størrelser af første Orden. Det maa dog herved tillige forudsættes, at Fladens Krumningsradier, idetmindste indenfor den Deel af samme, der gøres til Gjenstand for Betragtningen, variere jevnt, hvilket nærmere lader sig bestemme saaledes, at Differentsten mellem Krumningsradierne ikke maa overskride en Størrelse af første Orden saalænge man paa Fladen bevæger sig indenfor Afstande, der ikke overskride denne Orden.

Betegnes nu Sider og Vinkler i den geodætiske Triangel respective med a, b, c og A, B, C , samt Vinklerne i den tilsvarende, med de samme Sider construerede, plane Triangel med A^*, B^* og C^* , saa bestaaer Problemet i Bestemmelsen af Differentserne $A-A^*, B-B^*, C-C^*$, eller, hvad der er tilstrækkeligt, da samme Formel maa gjælde for alle tre Differentser, i Bestemmelsen af Størrelsen $A-A^*$. Chorderne, som forbinde Triangelhjørnerne A, B og C , danne endvidere en tilsvarende Chordetriangel, hvori Vinklen \mathfrak{A} skal svare til A , og hvor Siderne skulle betegnes med a, b og c , idet man da aabenbart har Ligningen:

$$\cos \mathfrak{A} = \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc} \dots \dots (1).$$

Men tænker man sig nu de verticale Snit, der i Punktet A kunne lægges gjennem B og C , saa vil den ved disse Snit dannede Vinkel A_0 være let at bestemme, idet Differentsten: $x_0 = A - A_0$, er Forskjellen mellem de i foregaaende Afhandling betragtede Azimuthaldifferentser for Objecterne C og B ; og det er tillige indlysende, at denne Vinkel A_0 staaer i en meget simpel Forbindelse med \mathfrak{A} , da man, naar β og γ ere Vinklerne mellem Verticalsnittenes Tangenter og Chorderne b og c , har Formelen:

$$\cos \mathfrak{A} = \sin \beta \sin \gamma + \cos \beta \cos \gamma \cos A_0,$$

som combineret med (1) giver:

$$\cos A_0 = \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc \cos \beta \cos \gamma} - \text{tang } \beta \text{ tang } \gamma \dots (2),$$

altsaa:

$$\cos A^* - \cos A_0 = \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc} - \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc \cos \beta \cos \gamma} + \text{tang } \beta \text{ tang } \gamma \dots (3).$$

Da man nu stedse, naar Fladen er bekendt, vil kunne udtrykke saavel Chorderne a , b og c som Vinklerne β og γ ved Hjælp af de tilsvarende Sider a , b og c i den forelagte geodætiske Triangel, saa er Problemet herved fuldstændigt løst, idet man,

$$\text{naar } A_0 - A^* = x, \text{ har } A - A^* = x_0 + x \dots (4).$$

For Sphæroiden vil man saaledes indtil Led af 4de Orden incl. have:

$$a = a + \frac{1}{24} \frac{a^3}{R_1^2},$$

eller, med samme Nøjagtighed:

$$a = a - \frac{a^3}{24R_1^2}; \quad b = b - \frac{b^3}{24R_2^2}; \quad c = c - \frac{c^3}{24R_3^2}$$

og indtil Led af anden Orden incl.:

$$\beta = \frac{b}{2R_2}; \quad \gamma = \frac{c}{2R_3},$$

idet R_1 , R_2 og R_3 betegne Krümmingsradierne, respective for Siderne a i Udgangspunktet C og for Siderne b og c i det fælleds Udgangspunkt A .

Men (3) giver ved en Udvikling indtil Led af 3die Orden incl. for x :

$$x = \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc \sin A^*} - \frac{b^2 + c^2 - a^2}{2bc \sin A^*} \left(1 + \frac{\beta^2 + \gamma^2}{2} \right) + \frac{\beta\gamma}{\sin A^*},$$

som ved Substitutionen af de anførte Værdier bliver:

$$x = \frac{\frac{b^4}{R_2^2} + \frac{c^4}{R_3^2} - \frac{a^4}{R_1^2}}{2 \cdot 12bc \sin A^*} - \frac{\frac{b^2}{R_2^2} + \frac{c^2}{R_3^2}}{6} \cot A^* + \frac{bc}{4R_2R_3 \sin A^*},$$

Angives Azimutherne for a , b og c med z_1 , z_2 og z_3 , samt med N Normalen i Udgangspunktet A , saa vil man med Bevarelse af den her fordrede Nøjagtighed kunne sætte:

$$\frac{1}{R_1} = \frac{1}{N} (1 + e^2 \cos^2 \lambda \cos^2 z_1); \quad \frac{1}{R_2} = \frac{1}{N} (1 + e^2 \cos^2 \lambda \cos^2 z_2);$$

$$\frac{1}{R_3} = \frac{1}{N} (1 + e^2 \cos^2 \lambda \cos^2 z_3),$$

som indførte i Udtrykket for x giver:

$$x = \frac{1}{N^2 \sin A^*} \left\{ \frac{b^4 + c^4 - a^4}{24 bc} - \frac{b^2 + c^2}{6} \cos A^* + \frac{bc}{4} \right\} \\ + \frac{e^2 \cos^2 \lambda}{N^2 \sin A^*} \left\{ \frac{b^4 \cos^2 z_2 + c^4 \cos^2 z_3 - a^4 \cos^2 z_1}{12 bc} \right. \\ \left. - \frac{b^2 \cos^2 z_2 + c^2 \cos^2 z_3}{3} \cos A^* + \frac{bc(\cos^2 z_2 + \cos^2 z_3)}{4} \right\}$$

Bemærkes det nu, at man har

$$b^4 + c^4 - a^4 = (b^2 + c^2 + a^2)(b^2 + c^2 - a^2) - 2b^2c^2, \\ \text{ saa bliver den første Klammerstørrelse}$$

$$= \frac{a^2 - b^2 - c^2}{12} \cos A^* + \frac{bc}{6} = \frac{bc}{6} \sin^2 A^*.$$

I den anden Klammerstørrelse kan man med tilstrækkelig Nøiagtighed sætte: $a \cos z_1 = c \cos z_3 - b \cos z_2$. Ved at multiplicere $a^2 \cos^2 z_1$ med $a^2 = b^2 + c^2 - 2bc \cos A^*$, faaes da:

$$b^4 \cos^2 z_2 + c^4 \cos^2 z_3 - a^4 \cos^2 z_1 = \\ 2bc \left\{ (b^2 + c^2) \cos z_2 \cos z_3 + (b^2 \cos^2 z_2 + c^2 \cos^2 z_3) \cos A^* \right\} \\ - b^2 c^2 \left\{ (\cos^2 z_2 + \cos^2 z_3) + 4 \cos z_2 \cos z_3 \cos A^* \right\},$$

hvorved Klammerstørrelsen reduceres til $\frac{1}{6}$ Gange

$$(b^2 + c^2) \cos z_2 \cos z_3 - (b^2 \cos^2 z_2 + c^2 \cos^2 z_3) \cos A^* \\ + bc(\cos^2 z_2 + \cos^2 z_3) - 2bc \cos z_2 \cos z_3 \cos A^*.$$

Da $z_2 + A$, eller med tilstrækkelig Nøiagtighed

$z_2 + A^* = z_3$, har man i de første Led:

$$c^2 \cos z_3 (\cos z_2 - \cos z_3 \cos A^*) = c^2 \cos z_3 \sin z_3 \sin A^*,$$

og ligeledes:

$$b^2 \cos z_2 (\cos z_3 - \cos z_2 \cos A^*) = -b^2 \cos z_2 \sin z_2 \sin A^*;$$

endvidere i de sidste Led:

$$\cos^2 z_2 + \cos^2 z_3 = 1 + \cos(2z_2 + A^*) \cos A^*,$$

$$\text{og} \quad 2 \cos z_2 \cos z_3 = \cos(2z_2 + A^*) + \cos A^*.$$

Herved bliver endelig:

$$x = \frac{bc \sin A^*}{6 N^2} + \frac{e^2 \cos^2 \lambda}{6 N^2} \left\{ \frac{c^2 \sin 2z_3 - b^2 \sin 2z_2}{2} + bc \sin A^* \right\}$$

eller, naar Meridianens Krumning $\frac{1}{R} = \frac{1}{N} (1 + e^2 \cos^2 \lambda)$ indføres:

$$x = \frac{bc \sin A^*}{6 NR} + \frac{e^2 \cos^2 \lambda (c^2 \sin 2z_3 - b^2 \sin 2z_2)}{12 N^2};$$

og da med lige Nøiagtighed:

$$x_0 = \frac{e^2 \cos^2 \lambda (b^2 \sin 2z_2 - c^2 \sin 2z_3)}{12 N^2},$$

faaes saaledes:

$$A - A^* = x + x_0 = \frac{bc \sin A^*}{6 NR}, \dots (5),$$

hvilket fuldstændigt stemmer med den bekendte Formel af Gauss.

Det kan iøvrigt bemærkes, at da Udtrykkene for a , b , c , β og γ ere almindeligt gjældende for alle Flader med continuert Krumning, kun med den Forskjel, at Nøiagtigheden bliver een Orden mindre, saa vil ogsaa Formel (5) være almeengyldig, men kun indtil Led af 2den Orden incl.

^{8/1} 62»¹).

1) «Mathematische Notitser, 3die Hefte», Nr. 12; Udhæv. af mig.

Side 128.

Det omstaaende berørte Brev fra Oberstlieutenant Abrahamson lyder i sin Helhed saaledes:

«Kragborg ved Odense den 18. August 1837.

De har min høitagede Ven! ganske særdeles glædet mig ved Deres interessante og mig i høi Grad behagelige Meddelelse af 8. d. Md. Med en sand Fornøielse seer jeg deraf, at De staaer paa Springet til atter at reise til Paris; og er det mig en kjærkommen Efterretning, med Hensyn paa Dem (jeg tør vel antage, at De tilfulde veed, hvilken Deel jeg tager i hvad Dem angaaer), den er mig det visseligen ikke mindre med Hensyn paa Deres Hovedfag og den os Begge vistnok saare kjære Høiskole. Jeg erkjender ganske de Mænds Fortjenester, der have arbeidet hidtil i Deres Videnskab; men naar Degen med al sin Forkeerthed undtages, saa maa vi desværre tilstaae, at vi hidtil ikke have havt, hvad de høiere Dele angaae, især i Analysen, Andet end Dilettanter uden gedigen Grund, uden planret og omfattende philosophisk Studium ved Siden.

Desaarsag anseer jeg Deres Ophold i Vinter i Paris og Deres Arbeide dér, for at være af langt større Vigtighed, end det rimeligvis anes af dem, der indstillede Dem til Touren. Jeg er vis paa, at gode og herlige Frugter ville blive Følgen deraf. De veed, hvad min Mening om og med Dem var; den er uforandret, og jeg bevarer i mine ændrede Forhold aldeles mine ældre Anskuelse desangaaende.

At De ved Deres første Ophold i Paris ikke prøvede paa at faae Prolongation, maa jeg saa meget mere billige, som jeg meget vel erindrer specielt at have tilraadet Dem det. Men dertil vare flere og meget vigtige Grunde, og det navnlig med Hensyn paa Dem selv.

Men Partiet staaer ganske anderledes nu. Med et meget klarere og bestemt Blik om, hvad De vil? og hvorledes De vil naae det? gaaer De nu did.

Dog kunde netop dette, netop Overbeviisningen nu at

arbeide til et systematisk Heelt, gjøre det længere Ophold aldeles nødvendigt for Dem. Dertil kommer, at det er uvist, om De nogensinde kommer 3die Gang til Paris. Lad mig derfor venligst raade Dem: forbered itide og forsøm Intet for dennesinde at naae Prolongationen.

Og hvis ikke særdeles Omstændigheder indtræffe; hvis ikke betydelig Ændring skeer, næppe vil De og Deres Arbeide da naae den Anerkjendelse, De fortjener. Thi stor er Lysten ikke hos adskillige Vedkommende at respectere de eminentes Evner, og ringe er, efter de Flestes Anskuelse, hvad af Intelligens behøves. Eller kunde De være lykkelig ved at have den Ære at ordne Generalquartiermester-Stabens Bibliothek? Eller at collationere Parolbefalinger? om ogsaa under saa udmærket Anførsel som den, fra hvilken den daglige Tjenstcommando nu føres i den nævnte Stab.

Og dermed Farvell kjære Andræ. Mine varmeste Ønsker følge Dem. Jeg seer med glad Haab i Dem og Deres Arbeide en alvorlig Støtte til Befæstelse af Fremtids vigtige Institutioner, til det Nuværendes bedre Ordnen. Hvorledes? Hvo kan have klar Idee derom? Med Fremtiden skal man kun handle en-gros.

Mine bedste Hilsener til Paris. Gjerne bragte jeg Dem selv og mine Hilsener did. Dertil er fordøt første ingen Udsigt for mig. Dog opgiver jeg ingenlunde Ideen derom. En attendant beder jeg Dem at medtage indlagte Brev til vor gode Delong.

Adio! Gud med Dem! Bevar altid i venlig Erindring Deres Dem hjerteligen hengivne

J. Abrahamson.

S. T.

Hr. Pr. Lt. von Andræ, Adjoint af Generalquartiermester-Staben».

EN BREVVEXLING
MELLEM
ANDRÆ OG KRIEGER
UNDER LONDONERKONFERENCEN 1864.

UDGIVET MED ORIENTERENDE BEMÆRKNINGER

AF

POUL ANDRÆ

(Særtryk af «Historisk Tidsskrift», 6. R. V.)

VIA APPIA
DENS HISTORIE OG MINDESMÆRKER

AF

POUL ANDRÆ.

I. BIND (1882): FØRSTE AFSNIT: VIA APPIA, ALMINDELIG CHARAKTERISTIK. 1. De romerske Veie. — 2. Anlægget af Via Appia. — 3. Livet paa Via Appia. — 4. Via Appia efter Romerrigets Fald. — 5. Beretninger om Via Appia.

ANDET AFSNIT: ROMERSKE VILLAER VED VIA APPIA. — 1. Horti Asiniani. — 2. Horti Scipionum. — 3. Horti Crassipedis. — 4. Triopion. — 5. Senecas Villa. I.

II. BIND (1886): ROMERSKE VILLAER VED VIA APPIA (fortsat): 5. Senecas Villa, II—III. — 6. Cæciliernes Villa, I—II. — 7. Quintiliernes Landslot (Roma vecchia). — 8. Digteren Persius' og Fleres Villaer. — 9. Keiser Gallienus' Landslot. — 10. Bovillæ.

III. BIND (1889): ALBANERBJERGENE. — 1. Publius Clodius' Villa. — 2. Albanum Pompeji, I—V. — 3. Keiser Domitians Albanerslot, I—IV. — 4. Villa Doria. — 5. Ariccia-Nemisøen, I—II. — 6. Via Appia i Albanerbjergene, I—II.

Pris I. Bd. 4 Kr., II. Bd. 3 Kr., I.—II. 6 Kr.

Hos **C. A. Reitzel** er tidligere (1875) udkommet:

DE DANSK-VESTINDISKE ØER,

NÆRMEST MED HENSYN TIL

DERES NUVÆRENDE POLITISKE OG FINANTSIELLE FORHOLD.

AF

POUL ANDRÆ.

1909.

DIS-Danmark

1 0 5 3 7 9